

700

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AV

GENERALDIREKTÖREN B. J:SON BERGQVIST, KANSLI-
RÅDET K. E. SANDBERG, REKTORN C. O. ARCADIUS
OCH KANSLIRÅDET J. FRANZÉN M. FL.

UTGIVEN

AV

J. F. BJÖRNSTÅHL

F. D. SEMINARIEADJUNKT

TRETTIOÅTTONDE ÅRGÅNGEN

BAE

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

4537-

INNEHÅLL.

Artiklar och meddelanden.

	Sid.
Utdrag ur riksdagsberättelsen	1
Riktlinjer för en modernare biologiundervisning vid rikets folkskoleseminarier och gymnasier av <i>Carl Allgén</i>	17
Några erfarenheter av geografiundervisningen vid folkskoleseminarierna av <i>Sven Svedberg</i>	23
Sveriges officiella statistik. Folkskolorna redovisningsåret 1916—1917 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet	32
Meddelande till Svenska Seminarielärareföreningen	44
Berättelse över Svenska Seminarielärareföreningens verksamhet år 1918.	45
Skolöverstyrelsens förslag till undervisningsplan för rikets folkskolor av <i>C. O. A.</i>	49
Ekonomiläran vid folkskoleseminarierna av <i>N. Otto Jacobsson</i>	67
Den kommunala folkskoleinspektionen av <i>Alfr. Fridén</i>	72
Några ord om den nya seminariestadgans bestämmelser om historieundervisningen av <i>E. Dm</i>	81
Kungl. Maj:ts nädiga cirkulär angående vissa resestipendier och understöd för år 1919	89
Blomdiagram, ett bidrag till blomundervisningens metodik av <i>Carl Allgén</i>	97
Några minnen från seminarieläraremötet i Göteborg 9—12 augusti 1919 av <i>J. F. Björnståhl</i>	104
Historieundervisningen vid folkskoleseminarierna av <i>P. J. Edler</i>	112
Sveriges allmänna biblioteksförenings årsmöte av <i>Carl Efvergren</i>	121
Något om skolbyggnader av <i>Jenny Richter Velander</i>	124
Anders Benjamin Lundblad av <i>J. F. B.</i>	134
Sveriges officiella statistik. Lärarutbildningen läsåret 1917—1918 av K. Ecklesiastikdepartementet	141
Sveriges officiella statistik. Folkskolorna redovisningsåret 1917—1918 av K. Ecklesiastikdepartementet	144

STOCKHOLM 1920

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

190694

	Sid.
Om folkskoleseminariernas kemiundervisning av <i>E. A. Larsson</i>	145
Skolan, hemmet och hembygden av <i>L. G. Sjöholm</i>	159
Nils Månsson i Skumparp som befrämjare av folkskoleväsendet av <i>Pehr Johnsson</i>	171
Ett beaktansvärt förslag till ordnande av våra seminarieelevers studielån	178

Anmälningar och recensioner.

Axel Dahlman. Tal och föredrag inför skolungdomen	40
A. Cleve-Euler och J. Berg. Kemien och dess tillämpningar. D. 2. Djur- och växtkemi anm. av <i>E. A. Larsson</i>	42
A. Kvamme. Växter och växtsjukdomar	42
Joakims Forsøgsbog av <i>Nils Jul</i>	91
Tom Moll. Astronomiska observationer	92
Otto Sylvan. Svenska litteraturens historia 94, 95, 135,	136
B. J. son Bergqvist. De nya praktiska ungdomsskolorna	96
K. E. Sandberg. Folkskolestadgan jämte författningar rörande Folkunder- visning och Folkbildning intill den 1 juni 1919	136
Jørgen Banke. Bøgers Brug anm. av <i>Hj. J. Nordin</i>	138
Nils Rönnholm. Tillägg till Carlssons skolgeografi Första och Andra kur- sen samt Tillägg till Folkskolans geografi	139
Nathan Söderblom. Levnaden, tron och bönen anm. av <i>J. Th. Bring</i> 140,	183
Arthur Mac Donald. The Westphalian Peace Treaty (1648) and the League of Nations (1919)	140
Kungl. Folkskolöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet 1 juli 1917—30 juni 1918	194
Carl Edquist. Livets väg	182
August Johansson. Till frågan om religionsundervisningen	186
J. G. Thulin. Lärobok i gymnastik. Anm. av <i>Nic. Mannerhjerta</i>	190
Joh. Johansson. Förslag till undervisningsplan för fortsättningsskolan . . .	193
Gustaf Neander. Handelslära med handelsrätt och växellära	194
» » Dispositioner för bokföring (grosshandel)	193

Tidskrifter och annan till redaktionen insänd litteratur.

Biblioteksbladet	40, 93, 96, 139
Pedagogisk Tidskrift	44, 94, 96, 139, 195
Berättelse om folkskoleväsendet i Linköping läsåret 1917—1918 av <i>Alfr. Fridén</i>	43
Berättelse till Östergötlands läns landsting av Styrelsen för dess Småskole- seminarium i Linköping	43

	Sid.
Läsning för Svenska folket	43, 139
Dansk Seminarieblad 93, 96, 139, 195	
Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland	93, 139
Tidskrift för Experimental Pedagogik	140
Ljungstedtska Tekniska Yrkesskolan i Linköping. Årsredogörelse 1918—1919	139
Nils Torpson. Redogörelse för Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1918—1919	138
Folkskoleseminariet i Växjö. Redogörelse för läsåret 1918—1919	138
Folkskoleseminariet i Uppsala. Redogörelse för läsåret 1918—1919	138
Ch. Svanborg. Redogörelse för folkskoleseminariet i Lund 1918—1919 . .	196
Joh. Johansson. Redogörelse för folkskoleseminariet i Linköping 1918—1919	196
Augusta Westerberg. Redogörelse för folkskoleseminariet i Kalmar 1918— 1919	196
Redogörelse för folkskoleseminariet i Strängnäs läsåret 1918—1919	196
Linköpings folkskoleseminarium. Lärare och lärjungar höstterminen 1919 .	
Förteckning över lärare och lärjungar vid folkskoleseminariet i Kalmar vid början av läsåret 1918—1919	
Katalog över folkskoleseminariet i Växjö vid början av läsåret 1918—1919	
Elna Tenow. Djurens rätt	195

Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1918 vid statens nio manliga folkskoleseminarier 1,138 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 829, eller tillsammans 1,967 elever.

Vid privata folkskollärarseminarierna i Stockholm och Göteborg utgjorde elevernas antal h. t. 1918 respektive 88 och 77.

Avgångsexamen undergingo 1918 års vårtermin 309 manliga elever och 224 kvinnliga elever, eller tillsammans 533 elever.

Vid privata folkskollärarinneseminariet i Stockholm, vilket erhållit rättighet att utexaminera folkskollärarinnor, i avseende på kompetens likställda med de från statens seminarier utgående, utexaminerades 29 elever vid slutet av vårterminen 1918.

Vid privata folkskollärarinneseminariet i Göteborg, vilket jämväl erhållit dylik examensrätt, utexaminerades 41 elever vid slutet av nämnda vårtermin.

Vid seminariet i Murjek, som är avsett för utbildande av lapsktalande småskollärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1918 inskrivna 76 elever.

Vid seminariet i Haparanda för utbildande av finsktalande småskollärare och -lärarinnor voro samma termin inskrivna 57 elever, samtliga kvinnliga.

Vid slutet av vårterminen 1918 avlades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola av 20 elever vid seminariet i Murjek och av 18 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, underhållna småskoleseminarier hava vid slutet av vårterminen 1918

enligt lämnade uppgifter 305 elever undergått den prövning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjödes i nämnda stadgan den 28 maj 1897.

Prövning av behörighet till erhållande av befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått av 181 elever vid av enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Till stipendier åt elever vid statens folk- och småskoleseminarier hava för år 1918 anvisats:

Vid folkskoleseminarier:		v.t.	h.t.	Summa.
klasserna 1—4	kronor	75,958: —	77,268: —	153,226: —
parallell- och studentklasser	»	13,420: —	14,180: —	27,600: —
lapsktalande elever ¹⁾	»	800: —	1,350: —	2,150: —
finsktalande » ²⁾	»	5,250: —	4,350: —	9,600: —
Summa kronor		95,428: —	97,148: —	192,576: —
Vid småskoleseminarier:				
lapsktalande elever	kronor	7,850: —	7,250: —	15,100: —
finsktalande »	»	6,850: —	4,650: —	11,500: —
Summa kronor		14,700: —	11,900: —	26,600: —

Jämlikt gällande instruktion för folkskoleöverstyrelsen har under tiden $\frac{1}{7}$ 17— $\frac{30}{100}$ 18 inspekterats: Av överstyrelsens chef och ledamöter 5 statens och 1 enskilt folkskoleseminarium, 9 av landsting eller enskilda upprättade småskoleseminarier, folk- och småskolor inom 19 skoldistrikt, 3 högre folkskolor, 5 folkskolor och 3 abnormskolor. Dessutom ha resor företagits till Lund och Skara i och för byggnadsfrågor för folkskoleseminarierna därstädes. Av inspektören för folkskolorna 21 folkskolor. Av förste bibliotekskonsulenten 1 bibliotek. Av inspektören för dövstumundervisningen 2 dövstumskolor. Av inspektören för blindundervisningen 2 blindskolor. Av inspektören för gymnastikundervisningen 3 folkskoleseminarier, 5 småskoleseminarier samt 4 folkskolor. Av inspektören för

¹⁾ Vid seminarierna i Härnösand, Umeå och Luleå.

²⁾ Vid seminarierna i Falun, Umeå och Luleå.

undervisning i manlig slöjd skolor inom 17 skoldistrikt. Av inspektören för undervisning i huslig ekonomi skolköken vid 1 folkskoleseminarium och vid 8 folkskolor samt därjämte 3 fasta och 1 vandrande skolkök. Av inspektören för undervisning i kvinnligt handarbete 2 folkskoleseminarier, 5 småskoleseminarier, 1 högre folkskola och 15 folkskolor. Av inspektören för teckningsundervisning 2 folkskoleseminarier. Av inspektören för undervisning i musik 1 folkskoleseminarium, 1 småskoleseminarium och 18 folkskolor. Av pedagogiska inspektören för sinnesslöanstalterna 21 uppföstringsanstalter och arbetshem för sinnesslöa.

Enligt de — jämlikt föreskriften i § 67 av gällande stadga angående folkundervisningen samt nämnda breven den 14 maj 1915 och den 12 maj 1917 — av folkskoleinspektörerna och Stockholms folkskoleinspektion insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1917 undervisning i 47 högre folkskolor.

I rikets 2,427 skoldistrikt funnos

6,655 fasta och	105 flyttande eller tills.	6,760 folkskolor,
2,101 » »	655 » » »	2,756 mindre folkskolor,
6,573 » »	396 » » »	6,969 småskolor,

Summa 15,329 fasta och 1,156 flyttande eller tills. 16,485 skolor.

eller, med inräknande av de högre folkskolorna, 16,532 skolor.¹

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsaämnen eller i såväl läs- som övningsämnena 97 lärare och 46 lärarinnor samt i

folkskolorna	6,301 lärare och	5,176 lärarinnor eller tillsammans	11,477
mindre folkskolorna	94 » »	2,669 » » »	2,763
småskolorna	51 » »	8,723 » » »	8,774

Summa 6,446 lärare och 16,568 lärarinnor eller tillsammans 23,014

Med inräknande av de högre folkskolornas lärarpersonal utgjorde antalet 23,157.

¹ Skolornas antal är beräknat på samma sätt som i ecklesiastikdepartementets berättelser om folkskolorna.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid mitten av år 1917 940,078, varav 479,669 gossar och 460,409 flickor. Vid slutet av vårterminen 1917 (resp. 30 juni) undervisades

740,787 på något av nedan angivna sätt.

195,941 åtnjöt vid nämnda tid ingen undervisning.

Om 3.350 saknas uppgifter.

Summa 940,078.

Bland de vid mitten av år 1917 befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades vid vårterminens slut i

sina egna distrikts fasta folkskolor	394,488
» » » flyttande folkskolor	4,777
» » » fasta mindre folkskolor	52,067
» » » flyttande mindre folkskolor	17,926
» » » fasta småskolor	200,355
» » » flyttande småskolor	10,416
normalskolor	460
enskilda skolor anordnade som folkskolor	442
i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	16,656
seminariernas övningsskolor	2,107
högre folkskolor	991
kommunala mellanskolor	1,353
allmänna läroverk	14,043
högre flickskolor, enskilda mellanskolor m. fl. privata läroanstalter .	19,806
skolor för abnorma barn	1,433
anstalter för vanartade barn	789
hemmen	2,602
fackskolor	76
Summa 740,787	

Bland de vid mitten av år 1917 befintliga barnen i 7—14 års ålder, vilka under vårterminen ej åtnjöt undervisning på något av angivna sätt,

hade	70,792	undergått godkänd avgångsprövning,
och	8,240	inhämtat folkskolans minimikurs.
	100,021	skola först vid höstterminens början inskrivas.
För	11,390	hade undervisningen uppskjutits med stöd av folkskolestadgans § 35 mom. 2, varjämte
	3,139	uteblivit till följd av sjukdom eller naturfel
och	2,359	» av annan anledning.
Summa	195,941.	

Med inräknande av de under året avlidna samt av dem, som voro över eller under den ovan angivna skolåldern av 7—14 år, undervisades i högre folkskolor samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 708,044.

Statsbidrag för avlönande av lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor har år 1917 utgått med tillsammans 20,273,536 kronor 80 öre.

Understöd har år 1917 utgått till lärares avlöning vid 2,422 fortsättningsskolor med 158,539 kronor 25 öre.

År 1917 har understöd utgått för undervisning i slöjd för gossar med 492,922 kronor 99 öre samt för undervisning i slöjd för flickor med 353,749 kronor 68 öre.

Till avlönande av vikarier för folkskollärare, som av sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har år 1917 utbetalats av statsmedel ett belopp av 311,775 kronor 79 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 47, har år 1917 utgått statsbidrag med 193,871 kronor 19 öre.

Statsbidrag till avlönande av lärare och lärarinnor vid småsekoleseminarier har under år 1917 utgått med 46,240 kronor 37 öre.

På därom av vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t, efter folkskoleöverstyrelsens hörande, för år 1918 beviljat understöd till folkhögskolorna till följande belopp:

för vinterkurserna 1917—1918 åt 49 folkhögskolor	349,200 kr.
» sommarkurserna 1918 » 42 »	152,100 »
	501,300 kr.

Enligt styrelsernas berättelser hava under nämnda år vid dessa skolor undervisats vid vinterkurserna 1,357 manliga och 366

kvinnliga elever samt vid sommarkurserna 1,251 kvinnliga och 2 manliga elever, eller tillsammans 2,976 elever.

Anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor har av folkskolöverstyrelsen fördelats på följande sätt:

Antal elever.	K u r s e r.	Kronor.	Kronor.
796	Vinterkurserna 1917—1918	87,762: 50	
	varav av olika anledningar ej disponerades	1,775: —	85,987: 50
518	Sommarkurserna 1918	34,310: —	
	varav av olika anledningar ej disponerades	180: —	34,130: —
		—	120,117: 50

De av Överstyrelsen utdelade stipendierna beräknades för vinterkurserna till belopp av 125 kronor för obemedlade samt 75 kronor — i ett mindre antal fall 50 kronor — för mindre bemedlade elever. För sommarkurserna har beräkningsgrunden varit 75 respektive 45 kronor.

Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1918 å länsstat varit uppfört ett belopp av 89,680 kronor, allt till höjande av folksollärarnas löner till och över minimum, till ökande av lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till avlönande av lärare vid av staten anordnade skolor, till anskaffande av undervisningsmateriel, bildande av lärare m. m. *

De allmänna folkskolorna, dövstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hava till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som anskaffats genom folkskolöverstyrelsen. Under år 1917 uppgick kostnaden härför till 25,300 kronor 62 öre. Under samma år utbetalades 12,688 kronor 80 öre från anslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta fin-

nar för anskaffande av undervisningsmateriel för seminariet i Haparanda samt folkskolorna i Pajala m. fl. församlingar och 247 kronor 63 öre från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk till undervisningsmateriel för seminariet i Murjek.

Vid intstitutet å Manilla för bildande av dövstumskollärare voro under läsåret 1917—1918 två elever intagna. I provårs kurs vid Örebro och Vänersborgs dövstumanstalter under nämnda läsår deltog två elever.

Vid samtliga dövstumanstalterna voro vid början av höstterminen 1917 intagna 599 elever.

Till uppehållande av dövstumskolor har för år 1918 anslagits ett belopp av 147,585 kronor 51 öre, varjämte till tredje dövstumskoldistriktets lantbrukskola å Råbylund utanordnats ett belopp av 1,000 kronor.

Vid institutet för blindas Tomtebodas voro vid början av höstterminen 1917 intagna 117 elever, därav 71 gossar och 46 flickor. Under läsåret 1917—1918 hava 16 gossar varit hänvisade till hantverksskolan i Kristinehamn för erhållande av undervisning. 20 elever avgingo efter fullbordad lärokurs, 1 på målsmans begäran, 2 på grund av väsentligt förbättrad synförmåga och 1 på grund av bristande förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Provårskurs vid institutet har under läsåret 1917—1918 genomgått av 1 elev.

Vid förskolan för blindas Tomtebodas voro vid början av höstterminen 1917 intagna 42 elever, varav 25 gossar och 17 flickor. Under läsåret 1917—1918 utskrevos 3 elever på grund av oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Vid förskolan för blindas i Växjö voro under höstterminen 1917 intagna 32 elever, 21 gossar och 11 flickor. Under läsåret 1917—1918 utskrevs 1 lärjunge på grund av väsentligt förbättrad syn.

Vid hantverksskolan i Kristinehamn för blindas voro vid början av höstterminen 1917 inskrivna 49 elever. Vid vårterminens slut utskrevos efter fullbordad kurs 26 lärjungar, av vilka 10 tillhörde institutet å Tomteboda.

Till skolhemmet för blindas dövstamma i Vänersborg har

Kungl. Maj:t för år 1918 beviljat 9,816 kronor 40 öre. Under året undervisades därstädes 20 elever.

Lärarlönenämnden.

Genom beslut den 5 juli 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt en utredningsnämnd att efter verkställd undersökning framlägga förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen dels vid rikets allmänna läroverk — därvid även frågan om kvinnors anställning i utsträckt omfattning vid dessa läroanstalter borde tagas i betraktande — dels vid folkskoleseminarier, dels vid folk- och småskolorna, dels ock, i den mån förhållandena därtill föraledde, vid med förutnämnda skolor närbesläktade läroanstalter. Till ordförande i nämnden förordnades kanslirådet, numera överdirektören och chefen för postsparbanken P. E. Lindström, Stocksund, samt till medlemmar dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lektorn J. F. Nyström, Stockholm, läroverksadjunkten A. Holkers, Göteborg, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten O. Olsson, Göteborg, teckningsläraren K. H. Segerborg, Stockholm, seminarieadjunkten Anna Elisabet Sörensen, Falun, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, folkskolläraren S. Mylund, Stockholm, folkskollärarinnan Matilda Persson, Söns-torp, samt småskollärarinnan Anna Olsson, Kolbäck. Genom nådigt beslut den 19 december 1913 entledigade Kungl. Maj:t på gjord ansökan Bruce med utgången av år 1913 från förordnandet som ledamot i nämnden.

Kungl. Maj:t uppdrog vidare den 10 oktober 1913 åt nämnden att, sedan det arbete, som anförtratts åt nämnden genom ovannämnda nådiga beslut, slutförts, verkställa erforderlig utredning och avgiva förslag rörande löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Genom beslut den 13 oktober 1915 föreskrev Kungl. Maj:t, att det Segerborg, Anna Elisabeth Sörensen, Matilda Persson och Anna Olsson meddelade uppdrag att vara ledamöter av sagda

nämnd skulle — i den mån deras medverkan ej erfordrades för slutförande av det nämnden genom Kungl. Maj:ts beslut den 5 juli 1912 förelagda arbetet — upphöra, då nämnden överginge till behandling av frågan om löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, samt förordnade föreståndarinnan för Djurholms samskola, filosofie magistern Ester Charlotta Lager och lärarinnan vid Strängnäs elementarläroverk för flickor Ninni Huldt att från nämnda tid vara ledamöter av ifrågavarande nämnd. Sedan Ninni Huldt anhållit om entledigande från det henne sålunda lämnade uppdraget, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 9 november 1915 föreståndarinnan för Kjellbergsska flickskolan och högre lärarinneseminariet i Göteborg Thyra Kullgren att i Ninni Huldts ställe vara ledamot av nämnden.

Nämnden har efter slutfört arbete den 31 maj 1918 till Kungl. Maj:t överlämnat sitt betänkande n:r IV, innehållande förslag till bestämmelser angående:

avlöning av lärarinnor vid högre flickskolor, högre goss- och samskolor, enskilda mellanskolor, enskilda högre lärarinneseminarier, privata kvinnliga folkskoleseminarier och statens skolköksseminarium (högre lärarinneseminariets hushållsskola);

statsunderstöd till nämnda läroanstalter;

sjukavlöning och pension för den vid nämnda läroanstalter anställda lärarpersonalen; samt

lönetsrätt vid övergång från privata läroanstalter till statsläroverk och kommunala mellanskolor.

Statsverkets kostnader för nämnden belöpa sig till omkring 435,000 kronor.

Uppdrag angående utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen.

Sedan särskilda, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 januari 1915, inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen med skrivelse den 19 maj

1915 överlämnat dels förslag till lag angående kantorer, dels ock förslag till grunder för statsbidrag till kantorers avlönande, samt utlåtanden över berörda förslag inhämtats från åtskilliga myndigheter, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober 1915 åt regeringsrådet G. Thulin att inom ecklesiastikdepartementet biträda vid utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen.

Sedan utredningen i övrigt i huvudsak avslutats, har under år 1918 bearbetning och tryckning av redogörelse för de åt klockare och organister anslagna boställen och jordar fortskridit så långt, att större delen av nämnda redogörelse föreligger i tryck eller korrektur. För ifrågavarande redogörelse hava kompletterande undersökningar verkstälts i en del domkapitels och provinslantmäterikontors arkiv.

Utgifterna för uppdraget uppgingo vid 1918 års slut till omkring 11.000 kronor.

Sakkunniga för utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser beträffande lärarnas vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna ställning i disciplinärt avseende.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 september 1916 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig person för att inom nämnda departement biträda vid utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser beträffande lärarnas vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminariernas ställning i disciplinärt avseende. I anledning härav tillkallades såsom sakkunnig docenten vid universitetet i Uppsala H. C. Wikander.

Genom beslut den 21 augusti 1917 bemyndigades chefen för sagda departement att tillkalla ytterligare en sakkunnig person för att inom departementet biträda vid utarbetande av oförmälda förslag. På grund härav och sedan Wikander anhållit om entledigande från det honom meddelade uppdraget, har departementschefen den 24 september 1917 för ändamålet såsom

sakkunniga tillkallat lektorn vid högre allmänna läroverket i Linköping K. V. Beckman och docenten vid universitetet i Uppsala Å. E. V. Holmbäck.

De sakkunniga hava efter slutfört uppdrag i juli 1918 till Kungl. Maj:t överlämnat förslag till vissa ändringar i lärares straff- och processrättsliga ställning.

Kostnaderna för detta arbete uppgå till omkring 5,720 kronor.

Sakkunniga för fortsatt behandling av vissa, med upprättande av praktiska ungdomsskolor sammanhängande frågor.

Genom beslut den 6 juni 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att i mån av behov tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utarbetande av författningar ävensom med förberedande åtgärder i övrigt i anledning av riksdagens beslut angående inrättandet av praktiska ungdomsskolor, och tillkallade departementschefen samma dag för ändamålet såsom sakkunnig generaldirektören B. J:son Bergqvist.

I anledning av ifrågavarande bemyndigande tillkallade departementschefen sedermera dels den 29 juli 1918 tekniske konsulenten hos kommerskollegium, numera undervisningsrådet P. V. U. Berglund att för en tid av tre veckor räknat från och med den 1 augusti 1918 såsom sakkunnig biträda vid utarbetande av förslag till författningar angående lärlings- och yrkesskolor, dels den 30 augusti 1918 rektorn vid tekniska elementarskolan i Malmö F. G. A. Montén och överingenjören N. Fredriksson, Svedala, varvid tillika uppdrogs åt Bergqvist att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar, dels den 10 oktober 1918 rektorn vid högre allmänna läroverket i Uppsala A. Nordfelt att under en tid av högst tre veckor räknat från och med den 14 oktober 1918 biträda vid ovannämnda arbete i vad det avser handelsundervisningen dels slutligen den 26 oktober förenämnde Berglund att för tiden den 28 oktober—30 november 1918

biträda vid utarbetande av omförmälda förslag till författningar angående lärlings- och yrkesskolor m. m.

Ifrågavarande sakkunniguppdrag beräknas vara avslutat i början av år 1919.

Statsverkets kostnader för de sakkunniga intill utgången av år 1918 belöpa sig till omkring 1,870 kronor.

Sakkunniga för uppgörande av reglemente beträffande användningen av anslag till räntefria lån åt vissa lärjungar vid offentliga läroanstalter.

Genom beslut den 22 juli 1917 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för uppgörande av förslag till reglemente beträffande användning av ett utav riksdagen anvisat anslag till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag. Med anledning härav tillkallade departementschefen såsom sakkunniga professorn vid universitetet i Lund H. T. S. Wallengren, filosofie kandidaten T. Fogelqvist, ledamoten av riksdagens andra kammare, partisekreteraren F. G. Möller, läroverksadjunkten G. E. Eliaesson samt överingenjören N. Fredriksson.

De sakkunniga hava den 2 december 1918 avgivit förslag till reglemente, varmed det dem lämnade uppdraget är fullgjort.

Statsverkets utgifter för de sakkunniga belöpa sig till omkring 2,700 kronor.

Sakkunniga för beredning av frågan om boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor.

Den 22 juli 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga att inom departementet biträda med beredning av frågan om boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor. Med anledning härav tillkallade departementschefen för ändamålet såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskollä-

raren W. Bäckström, lärarinnan vid Malmö stads folkskolor Kerstin Hellgren, ledamoten av riksdagens andra kammare, möbelsnickaren C. R. Jansson, småskollärarinnan Anna Olsson i Berg, Kolbäck, ledamoten av riksdagens första kammare greve N. F. Posse samt byggnadssakkunniga biträdet hos folkskolöverstyrelsen, arkitekten J. T. Åkerlund.

Sedan greve Posse och småskollärarinnan Olsson anhållit om entledigande från berörda uppdrag, utsåg departementschefen den 21 respektive den 30 augusti 1918 såsom sakkunniga i deras ställe ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren A. W. Gustafsson, Kasenberg, Åmål, samt rektorn vid kommunala mellanskolan i Malmö M. E. Svanlund.

Att tjänstgöra såsom sekreterare hos de sakkunniga utsågs den 21 augusti 1918 förste kanslisekreteraren i ecklesiastikdepartementet N. T. Löwbeer.

Genom nådigt beslut den 30 augusti 1918 anbefalldes de sakkunniga att avgiva utlåtande över sänskilda av styrelserna för kommunala mellanskolornas rektorsförening och Sveriges kommunala ungdomskolors lärarförening gjorda underdåniga framställningar angående utfärdande av närmare bestämmelser rörande omfånget och bekaffenheten av de naturaförmåner, som genom beslut av 1918 års riksdag blivit ordinarie ämneslärare vid högre flickskolor och kommunala mellanskolor tillförsäkrade.

De sakkunniga hava efter slutfört uppdrag i september 1918 avgivit betänkanden och förslag till boställsordningar för lärarpersonalen vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

Kostnaderna för ifrågavarande sakkunnigarbete belöpa sig till omkring 4,200 kronor.

Sakkunniga för utredning av frågor beträffande den centrala ledningen av de till allmänna skolväsendet hörande undervisningsanstalter.

Genom beslut den 11 juli 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fem sak-

kunniga att inom departementet biträda med utredning av dels spörsmålet, huruvida den centrala ledningen av de till allmänna skolväsendet hörande undervisningsanstalter i riket för framtiden borde läggas hos en gemensam skolöverstyrelse, i sig inbegripande såväl den nuvarande läroverksöverstyrelsen, som den av riksdagen beslutade nya skolöverstyrelsen, dels ock frågor huru vid olika alternativ beträffande den centrala ledningen för det allmänna skolväsendet regleringen av de olika styrelsernas eller, i fall av gemensam överstyrelse, avdelningarnas verksamhetsområden och inbördes samarbete lämpligast borde ordnas.

I anledning härav tillkallade departementschefen den 26 juli 1918 för ändamålet såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammare, bruksägaren O. M. Strömberg, ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren S. Bengtsson i Norup, och lektorn K. A. W. Björck, generaldirektören B. J:son Bergqvist samt överdirektören A. W. Falk.

De sakkunniga hava den 9 december 1918 avgivit betänkande i ämnet.

Statsverkets utgifter för ifrågavarande sakkunniga belöpa sig vid 1918 års slut till omkring 3,200 kronor.

Sakkunniga i fråga om ändrade grunder för statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Genom beslut den 26 juli 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att för utredning inom departementet i fråga om ändrade grunder för statsbidrag till uppfostringsanstalter för vanartade och i sedligt avseende försummade barn tillkalla högst fem sakkunniga. Med anledning härav beslöt departementschefen den 2 augusti 1918 att såsom sakkunniga tillkalla ledamöterna av riksdagens första kammare, biskopen O. Bergqvist och f. d. direktören C. F. M. Fant, ledamoten av riksdagens andra kammare, gruvarbetaren M. V. Holmström, inspektören vid Stokholms stads fattigvårdsnämnds utackorderingsbyrå, fröken Anna Lindhagen samt inspektören

hos Malmö stads barnavårdsnämnd, folkskolläraren N. Silvén, och uppdrogs åt Bergqvist att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar.

Såsom sekreterare hos de sakkunniga har tjänstgjort direktören vid åkerbrukskolonien Hall D. Lund.

Efter slutfört arbete hava de sakkunniga i december 1918 avgivit betänkande i frågan.

Kostnaderna för ifrågavarande sakkunnigarbete belöpa sig till omkring 1,580 kronor.

Sakkunniga för utarbetande av normalritningar till folkskolebyggnader.

Genom beslut den 20 september 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat att tillkalla högst fem sakkunniga att inom departementet biträda med utarbetande av förslag till normalritningar för folkskolebyggnader. Med anledning härav tillkallade departementschefen såsom sakkunniga för nämnda ändamål undervisningsrådet A. P. A. Dalin, ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren J. Jönsson och möbelsnickaren C. R. Jansson, samt tjänstgörande arkitekten hos byggnadsstyrelsen, G. A. Nilsson och byggnadssakkunniga biträdet hos folkskoleöverstyrelsen, arkitekten J. T. Åkerlund; och uppdrogs åt Dalin att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar, varjämte till sekreterare hos de sakkunniga utsågs överläraren vid Göteborgs folkskolor P. Holmén.

De sakkunniga, som den 2 december 1918 börjat sitt arbete, hava under året haft förberedande överläggningar och fattat preliminära beslut rörande olika typer av skolanläggningar och dessas anpassning efter olika landsdelars behov och förutsättningar, tomtområdet för skolanläggningen samt byggnader i densamma.

De kostnader, som de sakkunniga intill utgången av år 1918 medfört statsverket, uppgå till omkring 2,300 kronor.

Sakkunniga för avgivande av förslag till ändrade bestämmelser rörande tillsättande av professors- m. fl. befattningar vid universiteten och karolinska institutet.

Genom beslut den 15 november 1918 bemyndigade Kungl. Majt chefen för ecklesiastiskdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga för att inom departementet biträda med uppgörande av förslag i syfte att befordra ett skyndsammare tillsättande av lediga professors- m. fl. befattningar vid rikets universitetet och karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Med anledning härav tillkallade departemenschefen den 18 december 1918 för ändamålet såsom sakkunniga rektorn vid universitetet i Lund, professorn J. C. W. Thyrén samt professorerna E. G. Müller och O. Friesen, varjämte Thyrén erhöi i uppdrag att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar.

De sakkunniga hava icke ännu påbörjat sitt arbete.

Riktlinjer för en modernare biologiundervisning vid rikets folkskoleseminarier och gymnasier.

Av

CARL ALLGÉN.

Om man betänker biologiens nära samband som empirisk vetenskap och läroämne vid våra skolor med fysik och kemi, så måste man tyvärr fastställa det faktum, att den ej, åtminstone vid flera läroverk, bedrives på det rationella sätt, som man skulle väntat vara en naturlig följd av den omorganisation i den biologiska undervisningen, som på det sista 10-talet är ägt rum vid våra högre läroverksanstalter, universiteten, vilkas uppgift i väsentlig mån bl. a. torde vara att utbilda lärare i elementarundervisningens tjänst.

Det ligger nu nära till hands att tro, att den mera ändamåls- enliga och empiriska undervisning, bestående i dissektioner, ritning under mikroskopering och överhuvud i övning av skärpande av iakttagelseförmågan, som vid våra universitet bibringas den blivande biologiläraren, skulle fått den goda verkan, att vid våra läroverk i någon mån samma metoder kommit till användning. Så har emellertid ej skett. Visserligen ha vi nu nått ett tiotal år från den tid, då det rena torra växtpluggandet och djursystematiken utgjorde biologiundervisningens ABC. Denna kunskapsgren har måst ge vika för en undervisning, som även lämnar plats för växternas och djurens anatomi, fysiologi och biologi, d. v. s. läran om deras liv och livsyttningar i naturen. Men själva grundlaget för den djupare förståelsen av

dess biologiens grenar, dissektioner, experiment och studier i naturen ha åtminstone vid flera läroverk ännu ej fått det insteg och vunnit den rangplats, som de förtjäna. Det är ej ovanligt att höra en person, som för c:a 10 år sedan tagit studentexamen, vid tal om mikroskop säga så här: »något sådant har jag knappast hört talas om, jo, en gång under skoltiden fick jag visst se blod av en groda i mikroskopet». — Men det är också allt under 4 års tid på gymnasiet. Och jag erinrar mig vissa drag från mitt eget provår, som jag genomgick under vt. 1916, vilka äro belysande nog. Jag åhörde flera lektioner i ring II över människokroppens anatomi och fysiologi. Lektionerna av vederbörande lektor voro utmärkta, men någon dissektion och demonstration av preparat eller planscher förekom aldrig. I ring III hade jag själv en längre serie över de lägre djurens morfologi och biologi. Här hade jag visserligen till mitt förfogande utsökta anatomiska preparat och goda planscher (Pfurtschellers), men till någon eller några dissektioner över dessa djurs inre byggnad fanns, hur betydelsefullt det än kunde vara, på grund av tiden och andra förhållanden varken tillfälle eller möjlighet. Nu tror jag, att för seminariernas vidkommande, genom den viktiga och betydelsefulla omorganisation, som dessa nyss genomgått, det vid dem skapats rikare möjligheter för en mera tidsenlig och rationell biologiundervisning.

Under den korta tid av $2\frac{1}{2}$ år, som undertecknad hade nöjet tjänstgöra vid Göteborgs folkskoleseminarium, hade jag den stora glädjen att för första gången se biologiundervisningen bedrivas i den moderna anda och efter den rationella och empiriska plan, som den numera i stort bedrives vid universitetens biol. institutioner. Tack vare rektorn vid detta seminarium, som på flera sätt vinnlade sig om naturvetenskapernas utveckling vid seminariet, anslagos med frikostig hand erforderliga medel till modern biologiundervisning och infördes lärjungelaborationer i biologi som ett väsentligt led i detta seminariums undervisning. De två första åren av min tid vid detta seminarium voro visserligen inga särskilda timmar å schemat anslagna till laborationer (här ha vi sålunda i viss mån en parallell till gymnasie-

erna, vid läroverken; till de s. k. priv. lab. tas av flera skäl ingen hänsyn) men det stod vederbörande lärare fritt att använda vissa timmar till laborationer för klassen i dess helhet.

Under läsåret 1915—1916 hade emellertid å schemat upptagits särskilda laborationstimmar på ett enligt min mening särdeles idealiskt sätt. Klass I hade då 3 timmar biologi i veckan. Klassen var vid laborationerna delad i två grupper (med under läsåret 1915—1916 c:a 12 elever i varje grupp). De båda grupperna (grupp I och II) laborerade (2 + 2 tim.) varannan vecka. Den tredje timmen i varje vecka var hela klassen samlad för genomgång, förhör eller preparation i och för laborationerna. De bägge dubbeltimmarna (2 + 2) voro lagda så nära varandra som möjligt (t. ex. tisdag—torsdag); denna anordning var av en viss betydelse så till vida, som vid dissektionerna djuren ej behövde konserveras utan kunde hållas färska från den ena gången till den andra.

Klasserna II och III hade biologi 2 t. per vecka. För laborationerna voro även dessa klasser delade mitt itu. Varje grupp hade 2 t. laborationer varannan vecka. En heltimme i de båda klasserna användes på liknande sätt, som nämnts för klass I.

Kursen i klass I är vid sem. följande: ryggradsdjurens och ryggradslösa djurens anatomi och biologi.

Vid laborationerna utfördes dissektioner av valda typer bland de lägre djuren, såsom mikroskopiska studier över urdjuren (höinfusion), nässeldjurens organisationstyper, dagmask, igel, kräfta, skalbagge, mussla, vinbergssnäck, sjöstjärna etc. Av ryggradsdjuren dissekerades torsk, duva och kanin, varvid särskild hänsyn togs till dessa djurgruppers matsmältningsapparat.

I klass II genomgås å laborationstimmar växternas anatomi och fysiologi. Vid anatomiövningarna studerades celler (t. ex. fr. hinnan av lök), stärkelseform, klorofyllhaltiga celler av mossblad etc. Lärjungarna fingo vidare själva med rakkniv göra längd- och tvärsnitt genom växtens olika organ: rotstam och blad samt tvärsnitt av ståndarknopp och längdsnitt av fruktämne. Såsom färgämne användes saffranin, metylgrönt och

besin. Vid laborationerna i fysiologi gjordes flera valda försök, såsom över assimilation (olika närlösningar), andning, transpiration (Stahlska koboltmetoden), etiolering, geo- och heliotropism, allt i huvudsaklig överensstämmelse med E. Malmbergs bekanta bok: växtfysiologiska försök.

I klass III fingo lärjungarna i mikroskop studera olika histologiska preparat över människokroppens organ (synnerhet tarmkanalen). Snitten skisserades före övningen av läraren på tavlan medels färgade kriter, och lärjungarna fingo sedan själva göra ritningar med färgade blyertsar direkt efter mikroskopet.

Om man tar sig före att rörande biologiundervisningen granska årsredogörelserna för de under Läroverksöverstyrelsen stående läroanstalterna för läsåret 1917—1918, finner man en del anmärkningsvärda förhållanden i denna sak.

Av 80 läroanstalter ha blott 37, alltså mindre än 50 %, under läsåret haft särskilda biologilaborationer (nästan alla fria), som åtminstone äro upptagna som laborationstimmar i årsredogörelsen. 25 läroverk — real- och samskolor — ha haft laborationer i klass 6. I gymnasialklasserna ställa sig förhållandena betydligt sämre. Blott ett läroverk (Växjö) har haft laborationer i samtliga de 3 övre gymnasialklasserna.

3 läroverk (Norrköping, Lund och högre

	Real i Göteborg)		i ring III och IV.
5	»		i » II » III.
6	»		i blott ring II och
6	»		i » » III.

Blott sålunda ett ringa antal av våra läroverk ha begagnat sig av den viktiga gren av undervisningen, som lärjungelaborationer utgöra. De äro nu visserligen »frivilliga», men därmed är inte meningen, att de vid vissa läroverk skola alldeles saknas. Följden härav blir helt enkelt, att av de lärjungar, som avlagt mögenhetsexamen, en del verkligen ha fått se något, om än aldrig så litet av den levande naturen och livet självt, en del (den större) ingenting alls. De ur de biologiska läroböckerna hämtade kunskaperna kunna visserligen öka vetandet och ge nya impulser men ersätta laborationerna kunna de aldrig.

Lika visst som jag är säker på att i och med den allsidiga omorganisation, som våra seminarier för närvarande genomgå, och i och med anställande vid dem av nya lärarkrafter den biologiska undervisningen kommer att fortgå på ett mera rationellt sätt och i den moderna anda, som jag angivit såsom tillämpad vid Göteborgs seminarium sedan för 3 år sedan, lika visst är jag säker på att en liknande tingens ordning skulle utan några större svårigheter kunna införas vid våra gymnasier. En nödvändighet för ett rationellt bedrivande av laborationerna är att särskilda laborationstimmar införas å schemat. Det vore därför önskvärt, om de båda ringarna II och III, åtminstone under h. t., delades upp i 2 avdelningar; varje avdelning skulle laborera 2 t. varannan vecka. Det blir fortfarande 2 veckotimmar för lärjungarna, men däremot 3 för vederbörande lärare. Den återstående enkeltimmen skulle under h. t. användas till förhör och preparation av i samband med laborationer stående frågor. Dessa laborationer borde helst vara obligatoriska för samtliga lärjungar, men här emot ställa sig nog vid många läroverk en del svårigheter: brist på nödvändig materiell och trångt utrymme.

Vid nybyggda och moderna läroverk borde laborationer utan tvekan införas såväl i ring II som i ring III åtminstone under h. t.

Jag vill med dessa rader ej opponera mig mot biologiundervisningen sådan den bedrivs vid de flesta läroverk. Jag lämnar det allra största erkännande åt de läroanstalter, vilkas ledande biologikrafter vetat att vid undervisningen utnyttja det viktiga tekniska hjälpmedel, som laborationerna representera. Vad jag vänder mig emot är den inhomogenitet, som är rådande vid de olika läroverken rörande så att säga när- eller frånvaron av laborationer o. s. v. Laborationerna i biologi utgöra enligt min mening ej någon lyx, med vilken man kan efter behag krydda undervisningen, utan fastmera en nödvändig grundval, en nödvändig betingelse för den rätta förståelsen av livet och livsyttringarna.

Laborationer böra införas vid samtliga läroverk och bedrivas i den mån, som dessas resurser tillåta.

De böra om ej nu så åtminstone i en snar framtid bli obligatoriska och utnyttjas av samtliga lärjungar, och de problem, som skola behandlas, böra om möjligt vara något så när likartade vid alla gymnasier.

Några erfarenheter av geografiundervisningen vid folkskoleseminarierna.

Denna tidskrifts redaktör har anmodat mig att redogöra för några erfarenheter, jag gjort under min verksamhet som geografilärare vid folkskoleseminariet i Göteborg. Jag tillmötesgår denna hans önskan så mycket hellre som mig veterligt ej sedan den nya seminariestadgans tillkomst någon framställning av folkskoleseminariernas geografiundervisning förekommit. Årsredogörelsernas knapphändiga framställning räknar jag icke.

Undervisningsplanen för folkskoleseminarierna av 1914 gav geografien för första gången vid våra folkskoleseminarier en fullt självständig ställning. Redan förut torde väl geografiundervisningen åtminstone till det yttre skilts från historieundervisningen vid flertalet seminarier, men 1914 års undervisningsplan föreskrev en sådan geografiundervisning, som endast kan presteras av verkligt specialutbildade geografilärare. Därmed var geografien säkerställd som ett med andra skolämnen likvärdigt ämne.

Jag skall här uppehålla mig vid tre punkter av geografiundervisningen, som kunna ha ett större intresse, nämligen hembygdsstudiet, geografiska laborationen och det enskilda arbetet i geografi.

Av ett alldeles särskilt intresse är första klassens geografikurs. Hembygdsstudiet behöver ju visserligen inte vara något för folkskoleseminarierna egenartat, ty även undervisningsplanen för gymnasiet har åtskilliga antydningar om hembygdsstudium, men till ett verkligt organiserat sådant torde det väl ej

komma utom vid seminarierna. Uppgiften med detta hembygdsstudium är framförallt att *från början vänja eleverna vid geografiskt tänkande*. Det geografiska orsakssammanhanget är det varpå intresset inriktas, och det är något som oavslått kräver naturstudier. I allmänhet har jag i första klassen använt flertalet undervisningstimmar i geografi till exkursioner. De vanliga bergartbildande mineralen studeras i seminariets närmaste omgivning. Med hammare och mejsel få eleverna själva hugga ut bitar av kvarts, glimmer, fältspat och kalkspat, själva få de ange mineralens förekomstsätt, färg och pröva deras hårdhet. Sedan börjas studiet av traktens berggrund. Den är nu tämligen enformig. Gneis och gneisgranit utgöra de förhärskande bergarterna, men en del andra urbergarter förekomma också. Hand i hand med studiet av bergarternas allmänna utseende studeras också under exkursionerna veckning, bergarterternas strykning och stupning, förkastningslinjer och vittring. Strykningsriktningen och lutningsvinkeln få eleverna själva ange och uppmäta. Förkastningslinjerna uppritas på små kartskisser, och berggrundens inverkan på landskapets allmänna utseende studeras under exkursionen. Små teckningar belysande de hithörande frågor få eleverna göra rätt som det är. *Elevernas självakttagelse och självverksamhet uppövas och tages alltid i anspråk*. Även kulturgeografiska spørsmål studeras under dessa exkursioner, t. ex. samfärdsledernas och bebyggelsens förhållande till de talrika förkastningslinjerna. Över huvud vinnlägger jag mig alltid om att *kulturgeografien blir det varom intresset samlar sig*.

Någon egentlig lärobok för hembygdsstudiet anser jag knappast böra förekomma. Hembygdsstudiet förutsätter en sådan självakttagelse och självverksamhet hos eleverna, att en lärobok mången gång är till större skada än gagn för eleverna. Där emot anser jag det skall vara obligatoriskt för varje seminarist att inneha de geologiska och topografiska kartbladen över trakten. Vana att planlägga och företaga exkursion med hjälp av kartor anser jag vara av stor vikt för folkskollärare, liksom jag funnit att seminaristerna rätt lätt bilbringas en viss förmå-

ga att med hjälp av kartbladen bedöma traktens geografiska förhållanden. Jag anser, att studiet av dessa kartblad har en vida större uppgift än att lämna eleverna kunskap om de geografiska förhållandena kring seminariestaden. Geologiska och topografiska kartor finnas över stora delar av Sverige. En folkskollärare, som på seminariet vant sig att vid hembygdsstudiet utnyttja dessa kartor, har därmed möjlighet att var helst han sedan kommer som lärare med hjälp av kartorna bedriva hembygdsstudier, något som för hans lärargärning är av största betydelse. En särskild lärobok om seminariestadens och traktens geografi är jag rädd för ej alltid skulle ge en dylik förmåga. Naturligtvis kan en dylik lärobok ibland vara bra att ha till hands, men hembygdsstudiet får ej bindas och ledas av en lärobok. *Eleverna själva skola i detta fall författa sin lärobok*.

Studiet av traktens berggrund tar i allmänhet höstterminens 10—12 första veckor i anspråk. Sedan övergår jag till en kortfattad framställning av Sveriges berggrund. Härvid användes Törnebohms »Grunddragen av Sveriges geologi». Geologiska kartblad belysande olika typiska delar av vårt land användas även.

Vårterminens tre sista månader ha helt ägnats åt studiet av de lösa jordlagren. Detta har tillgått på likartat sätt som då det gällde berggrunden. Under exkursioner ha eleverna studerat Göteborgstraktens lösa jordlager, deras förekomst, mäktighet, struktur och betydelse för traktens allmänna utseende och kulturgeografi. Det hela formar sig till en redogörelse för den Skandinaviska istiden och de lösa jordlagrens bildande i samband med isens avsmältning eller senare.

Några ord om exkursionerna torde böra sägas. I allmänhet omfatta de två lektionstimmar. Detta har möjliggjorts på så sätt, att jag i första klassen har två timmar efter varandra. På schemat behöver det ej stå två geografitimmer utan t. ex. ena timmen geografi och den andra biologi. En gång företages en geografisk och en annan gång en biologisk exkursion. Då lektionerna måste förläggas till lärorummet, är det oftast en fördel, att ej de två

på varandra följande lektionstimmarna omfatta samma ämne. Ibland företagas exkursioner på 3—4 timmar och någon gång t. o. m. heldagsexkursioner till en mera avlägsen trakt. Anordnandet av dessa längre exkursioner förutsätter naturligtvis stort tillmötesgående från vederbörande rektor, något som i hög grad visats mig. Men jag anser det inte nog med dessa exkursioner, utan exkursioner till trakter med från seminariestaden avvikande geografiska förhållanden äro ofrånkomliga. I detta fall kan jag helt ansluta mig till de förslag, som för läroverken framställts av professorerna Högbom och Nelson i »Ymer» 1911 och 1912. Vad Göteborg vidkommer, torde vara nödvändigt att företaga en veckoexkursion till Västergötlands siluområden och en tvådagars exkursion till Skagen. Den bästa tiden för längre exkursioner är obestriddligen början av juni, t. ex. omedelbart efter årsavslutningen. Men hindrande i vägen för en längre exkursion just då har för mig hittills ställt sig inträdesprövningarna, och jag ser ingen möjlighet till någon ändring häri, så länge inträdesprövningarna bibehållas till vårterminens slut. Ett sätt vore ju att något framflytta den stora exkursionen t. ex. ett par veckor. Men härvid framträda en del svårigheter. Dels bli ju övriga läroämnen lidande på ett dylikt intrång och dels är ett intrång på andra ämnen dubbelt kännbart just de sista veckorna av läsåret.

En annan sak anser jag mig i detta sammanhang böra påpeka. Geografistudier måste till stor del ske ute i naturen. Gällande stadga har ej heller något att invända häremot men ej heller något att möjliggöra dessa längre exkursioner. I våra dagar med de oerhört uppskruvade priserna på tågresor, livsmedel och rum anser jag det nästan otänkbart att ytterligare ekonomiskt betunga seminaristerna med dessa längre exkursioner, såvida inte pekuniärt understöd lämnas. Såväl lärare som elever borde ha rätt till fri resa och något understöd vid en längre exkursion. *Jag finner detta krav lika berättigat som att staten i övrigt erbjuder fri undervisning vid folkskoleseminarierna.*

Under det första läsåret genomgås således med hembygdsstudiet som utgångspunkt Sveriges geologi och i samband därmed en

kurs i allmän fysisk geografi. Att som undervisningsplanen föreslår uppskjuta genomgången av Sveriges geologi till tredje klassen anser jag vara meningslöst och i högsta grad opedagogiskt. Ty i andra klassen skall de främmande kulturländernas geografi genomgås och sannerligen jag förstår hur det kan vara möjligt, om man ej har den underbyggad som studiet av Sveriges geologi ger. Då Sveriges geografi i tredje klassen genomgås, är det ju tydligt, att en repetition av Sveriges geologi bör företagas, men att helt vänta med något för geografiundervisningen så grundläggande ända till sista året geografi läses, anser jag vara ett missgrepp. I detta sammanhang anser jag mig böra säga några ord om geografikursens fördelning på de olika seminarieklasserna. Som känt avslutas geografiundervisningen redan i tredje klassen. Lika lämpligt som jag anser det vara att undervisningen koncentreras, lika olämpligt anser jag det vara att låta geografiundervisningen avslutas redan i tredje klassen. *Ty inget av läsåmnena på seminariet bygger väl så på undervisningen i andra ämnen som just den moderna geografien.* För att tillfredsställande kunna studera första klassens kurs i allmän fysisk geografi, t. ex. vittring, krävs litet kunskap i kemi; ett viktigt underlag för kulturgeografien är någon kännedom om atmosfäriska förhållanden, vilket i sin tur förutsätter en del vetande i fysik. Djur- och växtgeografi måste ju stödja sig på undervisningen i biologi. För att få något begrepp om kartprojektioner behövas ju matematiska kunskaper, liksom också detta erfordras vid kartritning. Det rätta förståendet av ett lands kulturgeografi kan man aldrig få utan historiska kunskaper. Som synes, må undervisningen i geografi gärna koncentreras men ej förläggas till de första åren på seminariet utan till de sista, då elevernas kunskaper i övriga ämnen äro större. *Helst skulle jag se, att geografikursen förlades till tredje och fjärde klassen med tre timmar i veckan i varje klass.* Då skulle eleverna ha nödiga kunskaper i matematik, fysik, kemi och biologi för att hembygdsstudiet och det därmed förenade studiet av den allmänna fysiska geografien skulle bli mera fruktbringande än nu är fallet. I anslutning till hembygdsstudiet skulle också kunna genomgås Sveriges geografi.

I fjärde klassen ha också eleverna bättre historiska kunskaper, vilket vore en stor fördel för det kulturgeografiska studiet. Jag inser visserligen alltför väl, att det är en oerhörd svårighet att nu inpressa tre timmar geografi i fjärde klassen, det kräver en radikal omläggning av hela timplanen, men förr eller senare måste det ske, såvida seminariet skall kunna prestera en fullgod geografiundervisning.

Som nu är fallet, har jag funnit det förmånligast att följa timplanens anvisning om att först i tredje klassen genomgå Sveriges geografi, ty först då ha seminaristerna tillräckliga kunskaper i övriga ämnen för att denna viktiga del av kursen skall kunna genomgåas med gott resultat. I samband härmed ägnas tid till fortsatt hembygdsstudium och ej, som undervisningsplanen föreslår, i andra klassen. *Hembygdsstudiet anser jag skall tjäna ett rent geografiskt syfte*, i detta fall underlätta studiet av Sveriges geografi; uti andra klassen synes det mig få en alltför isolerad ställning. Jag medger gärna, att det vore mer konsekvent att i andra klassen genomgå Sveriges geografi och sedan med hjälp av den härvid förvärvade kunskapen övergå till de främmande ländernas geografi i tredje klassen. Med den av mig ovan skisserade omläggningen av geografikursen bortfaller denna inkonsekvens.

I ett avseende tror jag mig ha infört en nyhet i seminariernas geografiundervisning, nämligen genom införandet av frivilliga laborationer i geografi. *Jag är av den övertygelsen att geografiundervisningen delvis bör fotas på ett experimentellt undervisnings-sätt, innefattande även av eleverna själva utfört experimentellt arbete.* Något för geografiundervisningen så grundläggande som t. ex. kartkunskap kan ju aldrig förvärfvas, som jag framhållit i »Metodiska anvisningar för geografiundervisningen», utan att man själv varit med om att rita en karta. Under de frivilliga laborationerna ritas med hjälp av dioptr, måttband och avvägningstüb bl. a. ekonomiska kartor över någon lantgård strax utanför Göteborg. Kartprojektioner anser jag bli begripliga först för dem, som varit med om att konstruera några projektioner. Jordytans morfologi

och dynamik studeras experimentellt genom modellering i sand och lera. Av veckning, förkastning, sanddynor, glaciärer, vulkaner, randberg, högslätter, olika flod- och daltyper, deltan, slamavsättning få eleverna på så sätt en fördjupad uppfattning. Samtidigt anser jag det vara av alldeles särskild betydelse för seminaristernas framtida lärarverksamhet, att de vänjas vid en dylik åskådlig framställning, som så helt tar lärjungarnas självverksamhet i anspråk.

Men jag har även haft en annan avsikt med dessa frivilliga laborationer, nämligen att genom dem få en fast organisation för det enskilda arbetet i geografi. *Jag tror knappast, att det är något av seminariets läroämnen med undantag av fysik och kemi, som så lämpar sig för enskilt arbete som just geografi.* Framförallt har jag härvid sökt utveckla elevernas förmåga av självverksamhet. Tydligt är, att detta endast kan nås, om *varje intresserad elev får själv avgöra vad han skall utföra som enskilt arbete.* Då detta ämne torde intressera geografilärare, skall jag uppehålla mig utförligare vid några exempel på enskilt arbete. Många välja hembygdsstudier i sin hemtrakt, t. ex. en folktät-hetskarta över hemsocknen, grundad på uppgifter från kyrkobok eller mantalslängd. Befolkningsfördelningen framställs enligt den absoluta metod jag använt i »Ymer» 1913 i mitt arbete om »De geografiska orsakerna till befolkningsfördelningen i Södermanlands län 1910». På en dylik karta utläggas även vägar, vattendrag, jordarter och berggrund, och med ledning av denna karta författas en liten uppsats om hemsocknens geografi och de geografiska förhållandenas inverkan på dess befolkningsfördelning. En annan uppgift har varit, att en sjö i hemtrakten har upplodats och så har en djupkarta ritats över den. Sedan har eleven med ledning av de djupsiffror, som på de topografiska kartbladen finnas utsatta på t. ex. Vättern, uppgjort en djupkarta över denna sjö. En tredje uppgift har varit att söka uppgöra en noggrann relief av hemsocknen. De topografiska kartbladens höjduppgifter ha fullständigats genom avvägning medelst aneroidbarometer, och sedan har en relief över trakten tillverkats på sätt jag angivit i »Ymer» 1918 i en artikel »Geogra-

fiska skolreliefer». En elev har med ledning av de topografiska kartbladen upprättat en karta över Hallands älvars flodområden. En uppgift av alldeles särskilt intresse har varit att medels kartor och diagram belysa livsmedelstillförseln t. ex. till Göteborg. På en karta t. ex. har utlagts de trakter i västra och södra Sverige, varifrån Göteborg får mjölk, på en annan köttillförseln o. s. v. Material till kartorna ha insamlats hos hälsovårdsmyndigheter, kommunikationsföretag, mjölkbolag etc. Alla de nu angivna enskilda arbetena *lämpa sig utmärkt till feriearbete*, ty materialet insamlas just under ferierna. Själva utförandet har skett under läsåret.

En del elever ha valt en särskild världsdel, t. ex. Sydamerika. Först ha höjdförhållandena studerats genom att tillverka en relief i enlighet med nyss angivna artikel om »Geografiska skolreliefer». På kartor har sedan åskådliggjorts sambandet mellan en del natur- och kulturförhållanden, t. ex. sambandet mellan klimat, jordmån och kulturväxter. En elev som valt Nordamerika till studium upprättar över Förenta Staterna en folktäthetskarta enligt relativ metod med ledning av folkmängds- och arealsiffror i »Stateman's Yearbok». Sedan har jag anvisat tillgänglig litteratur och eleven har skrivit en uppsats med diagram och kartor om befolkningsfördelningen i Förenta Staterna.

Även uppgifter av mera praktisk art ha förekommit. En del elever ha särskilt intresserat sig för tillverkning av undervisningsmateriell i geografi. På så sätt har tillverkats fältmättingsbord med stativ, en apparat för åskådliggörande av veckning och förkastning, bord lämpliga att användas vid framställning av färglagda skioptikonbilder.

Det enskilda arbetet utföres delvis på särskilda fridagar. Men då är jag inte alltid till hands att kunna ge råd och anvisningar, jag kan ju vara upptagen av undervisning i andra klasser. Därför äro *de som ha enskilt arbete i geografi med om de frivilliga laborationerna* och utföra där en del av sitt enskilda arbete. Samtidigt som jag då kan ge var och en råd och anvisningar har jag ett utmärkt tillfälle att kontrollera gången av det enskilda arbetet. Det kan aldrig bli tal om att det enskilda ar-

betet uppskjutes till läsårets sista veckor. I Kungl. Folkskoleöverstyrelsens cirkulär av den 20 aug. 1918 om det enskilda arbetet framhålles ju särskilt vikten av att arbetet kontrolleras.

De frivilliga laborationerna, som omfatta en dubbeltimme i veckan, ha dels till uppgift att grunda geografiundervisningen på av eleverna själva utförda experiment. Härvidlag vore det önskvärt, att alla elever i t. ex. första klassen deltog i laborationerna, men det vore ju att utöka kursen med två timmar i veckan, och det låter sig knappast göra. Vidare anser jag att i frivilligheten ligger en viss borgen för att endast för ämnet intresserade deltaga i laborationerna och det är en stor fördel. På så sätt blir en tudelning av geografikursen möjlig; *en del seminarier få från början specialisera sig i geografi*, andra må göra det i andra ämnen.

Först sedan jag sammanfört frivilliga laborationer med enskilt arbete, har jag blivit fullt nöjd med arbetssättet vid detta enskilda arbete.

Sven Swedberg.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna redovisningsåret 1916—1917 av Kungl. Ecklesiastik-departementet.

Berättelsen över folkskolorna för nämnda år är utarbetad efter samma plan som närmast föregående berättelse (se h. 3 1918). Den bearbetning rörande skolkök och tandvård samt skollovskolonier, barnbispisning m. m., som ej inflöt i ber. för redovisningsåret 1915—1916 har fogats till nu föreliggande berättelse.

För de högre folkskolorna fastställdes nya uppgiftsformulär den 12 maj 1917, vilka första gången nu tillämpas.

Berättelsen över folkskoleseminarierna, som de båda föregående åren åtföljt folkskoleberättelsen, har för året 1916—1917 överflyttats till en berättelse över lärareutbildningen som för närvarande är under tryckning. Vi bifoga några utdrag ur ovannämnda berättelse.

I. Allmänna folkskolorna.

Skoldistrikt och skolor.

I mitten av år 1916 uppgick antalet *skoldistrikt* till 2,422. Från och med år 1917 utbröts Katrineholms stad ur Stora Malms skoldistrikt, Tiveds och Binnebergs ur Odensåkers, Guldsmeshyttans ur Lindesbergs Landsförsamlings samt Lingbo ur Skogs skoldistrikt. Därigenom ökades antalet skoldistrikt med 5, så att vid slutet av redovisningsåret 1916—1917 antalet skoldistrikt uppgick till 2,427. Därigenom att 2 nya städer,

näml. Katrineholm och Sollefteå, tillkommit, har antalet skoldistrikt, vad städerna angår, ökats från 102 till 104, under det att landsbygdens skoldistrikt ökats från 2,320 till 2,323.

Vårt. 1917 funnos 6,760 *folkskolor*, varav 6,655 fasta och 105 flyttande, 2,756 *mindre folkskolor*, varav 2,101 fasta och 655 flyttande, 6,969 *småskolor*, varav 6,573 fasta och 596 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick till 16,485, varav 15,329 fasta och 1,156 flyttande.

Med avseende på *heltids* och *halvtidsskolor* märkes, att de förra i hela riket utgjorde 10,641, de senare 5,844. På landsbygden var de förras antal 8,852 och de senares 5,828, och i städerna funnos 1,789 heltids- och 16 halvtidsskolor. I städerna förekomma således halvtidsskolor i mycket liten utsträckning. Antalet halvtidsskolor å landsbygden har varit i sjunkande från 6,817 i medeltal under århundradets första femårsperiod till 5,828 år 1917. Vid detta århundrades början utgjorde emellertid halvtidsskolorna mer än halva antalet skolor. Mest har halvtidsläsningen avtagit vid de egentliga folkskolorna och småskolorna. Antalet halvtidsläsande mindre folkskolor har under detta århundrade till en början företett en stigande tendens, men antalet dylika skolor synes numera vara i avtagande. Under femårsperioden 1901—1905 var årsmediet för landsbygden 1,810, under år 1916 uppgick antalet till 2,075 men hade år 1917 nedgått till 1,997.

Lärare.

Antalet lärare och lärarinnor i de obligatoriska ämnena var den 30 juni 1917 i folkskolorna 11,477, i mindre folkskolorna 2,763 samt i småskolorna 8,774 eller tillsammans 23,014 (6,446 lärare och 16,568 lärarinnor). Dessutom märkas 11,166 lärare i såväl obligatoriska ämnen som slöjd samt 1,759 lärare i övningsämnen. I pappslöjd meddelades undervisning av 57 lärare och i metallslöjd av 17. Av lärarna i folkskolan voro 9,817 ordinarie, 552 extra ordinarie och 1,108 biträdande.

3—190694. Tidskrift för folkundervisning 1919.

Antal barn i skolåldern samt hela antalet i folk- och småskolor undervisade barn.

Antalet barn i skolåldern (7—14 år) utgjorde i mitten av år 1917 940,078. Antalet i olika slags skolor eller i hemmet undervisade barn var vid samma tid 740,787. Barn, icke tillhörande skolor eller hemmet för undervisning, utgjorde 195,941, barn, om vilka uppgifter saknas, 3,350. Helan antalet till folkskolor, mindre folkskolor och småskolor hörande barn inom och utom den egentliga skolåldern uppgick till 706,066.

Undervisning i slöjd, huslig ekonomi, trädgårdsskötsel och skogsvård.

I *manlig slöjd* (medeltal lärj. i en avd. 14,6) deltog 100,385 och i *kvinnlig slöjd* (medeltal lärj. i en avd. 16,7) 181,895. *Huslig ekonomi* (medeltal lärj. per kurs 12,3) räknade 14,058 deltagare (flickor). I *trädgårdsskötsel* (medeltal lärj. i en avd. 27,5) deltog 82,920 och i *skogsvård* (medeltal lärj. i en avd. 27,9) 32,093.

Nyinskrivna och avgångna under året 1916—1917.

De nyinskrivnas antal utgjorde 58,804 gossar och 55,936 flickor, de avgångnas 60,415 gossar och 57,826 flickor.

Nomadskolorna.

Barn till bofasta lappar skola undervisas tillsammans med den bofasta befolkningens barn, men barn till flyttlappar skola undervisas i nomadskolor, för vilka tills vidare gälla de bestämmelser, som innehållas i nåd. kungörelsen den 23 sept. 1916 angående ändrad lydelse av vissa delar av reglementet för lappmarks ecklesiastikverk.

Den tid, under vilka barn av flyttlappar kunna åläggas gå i skola, sträcker sig över sju kalenderår, räknade från och med det år, under vilket barnet fyller åtta år, till och med det, då det fyller fjorton år.

Under det tre första skolåren undervisas barnen i allmänhet i *vandrande nomadskolor*, och kan denna tid för barn, som icke inhämtat skolans kurs, utsträckas ytterligare ett år. Om vandrande nomadskolor icke kunnat anordnas för vissa flyttlappars barn på grund av ogynsamma flyttningförhållanden eller dylikt, skola dessa barn inackorderas å plats, där fast nomadskola är belägen, och de skola undervisas av dessas lärare.

Vandrande nomadlärare skall tjänstgöra 168 läsdagar, men kan tjänstgöringstiden i vissa fall medrättas, dock må i intet fall tjänstgöringstiden understiga 156 dagar. Den dagliga tjänstgöringstiden omfattar 4 timmar.

Efter erhållet avgångsbetyg från vandrande till *fast nomadskola* undervisas lärjunge i den sistnämnda under tre, eller lärjunge, som då icke inhämtat skolans kurs, under fyra år, tre månader om året eller, om sådant med hänsyn till lapparnas flyttningar prövas lämpligt, högst fyra och en halv månader om året.

För den vandrande nomadskolan skall vid varje lappviste undervisningslokal tillhandahållas av barnens föräldrar eller målsmän, vilka ock skola lämna ved och lyse; dock att där skolkåta eller annan undervisningslokal anses behöfelig, skäligt bidrag må kunna utgå från lappmarks ecklesiastikverk. För de fasta nomadskolorna tillhandahåller ecklesiastikverket tjänliga undervisningslokaler. Under den tid barnen bevista fast nomadskola skola de bo och förplägas i kåtor, som för ändamålet skola vara uppförda på lappmarks ecklesiastikverks bekostnad.

Ur en tabellarisk översikt över nomadskolorna meddelas följande: Lärare i de oblig. ämnena, manliga (15) och kvinnliga (24), 39, lärare i de oblig. ämnena samt manlig och kvinnlig slöjd 7, lärjungar inom och utom skolåldern 493, barn i skolepliktsåldern, tillh. skoldistriktet eller nomadskolorområdet, gossar (252) och flickor (208) 460, i skolan inskrivna nybörjare, gossar (44) och flickor (41) 85, antal avgångna med övergångsbetyg från vandrande till fast nomadskola, gossar (11) och flickor (9) 20, antal avgångna med avgångsbetyg, gossar (22) och flickor (15) 37.

Fortsättnings- och ersättningsskolor.

Fortsättningsskolor voro under redovisningsåret inrättade i samtliga län såväl å landsbygden som i städerna (med undantag av städerna i Kristianstads län). Ersättningsskolor förekommo på landsbygden endast i sju län, näml. Kronobergs, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens samt, vad städerna vidkommer, i Stockholms stad samt dessutom i Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Gävleborgs och Norrbottens län.

Antalet barn undervisade i *fortsättningsskolor*: vid kursens början 23,841, vid kursens slut 22,902; i *ersättningsskolor*: vid kursens början 634, vid kursens slut 649.

Folkskolans högre avdelning.

Under redovisningsåret förekom folkskolans högre avdelning i 26 städer, Stockholms stad däri inbegripen, samt i 3 skoldistrikt å landsbygden. I Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Gottlands, Skaraborgs och Västerbottens län saknades denna skolform. I Kopparbergs län fanns ingen högre avdelning i stad men förekom i 2 skoldistrikt å landsbygden. Antalet läraravdelningar — med läraravdelning avses alla de barn, vilkas undervisning i läroämnena tagit en lärare i anspråk, om han haft full tjänstgöring — utgjorde 256. Antalet klasser växlade mellan 1 och 4. Sistnämnda klass fanns endast i Malmö och Örebro. Antalet lärjungar vid redovisningsårets slut utgjorde 7,362, därav 2,591 eller 35,2 % gossar och 4,771 eller ej mindre än 64,8 % flickor. Med fullständigt avgångsbetyg avgingo 2,756 gossar och 4,552 flickor och utan sådant avgångsbetyg 566 gossar och 611 flickor.

Läroämnena ha varit de i folkskolestadgan § 12 angivna. Åt de lärjungar, som begära och erhålla tillstånd att däri deltaga, meddelas undervisning i slöjd samt åt flickorna i huslig ekono-

mi. Under redov. året har vid några högre avdelningar undervisning även meddelats i antingen tyska eller engelska.

Skolläkare och tandvård, skollovskolonier m. m. under redovisningsåret 1915—1916.

(Tillägg till föregående berättelse över folkskolorna.)

För nämnda år uppgivas 41 skoldistrikt på landsbygden och 62 i städerna med särskild skolläkare och läkarevård samt antalet lärjungar i dessa distrikt på landsbygden 14,170 och i städerna 139,011. För samma år uppgivas 11 skoldistrikt på landsbygden och 41 i städerna med särskild skoltandläkare och tandläkarevård. Antalet lärjungar i dessa distrikts skolor utgjorde på landsbygden 7,047 och i städerna 120,891. Antalet skoldistrikt med skollovskolonier var å landsbygden 19 och i städerna 47 samt antalet skoldistrikt med barnbespisning å landsbygd 192 och i städer 76.

II. Högre folkskolorna.**Antal skolor, lärotid, skollokaler.**

Antalet högre folkskolor utgjorde läsåret 1916—1917 47 å 42 olika orter. I 8 län, näml. i Uppsala, Södermanlands, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Västerbottens och Norrbottens, saknades dylika skolor. Den i föreg. berättelse upptagna skolan i Huskvarna återfinnes icke i denna berättelse. I Hälsingborg ha inrättats 2 nya skolor, varjämte Norrköping ansetts hava 3 samt Södertälje och Jönköping vardera 2 högre folkskolor.

Läseterminernas fördelning har varit mycket olika. Tiderna för höstterminens början växlade från och med den 21 augusti till och med den 1 november samt för samma termins slut från och med den 30 november till och med den 23 december. Vårterminen började tidigast den 3 januari och senast den 22 janu-

ani samt upphörde tidigast den 17 april och senast den 28 juni. Antalet läsveckor växlade mellan 26 och 39.

Antalet klassrum uppgick till 106 varjämte ett större antal andra rum, såsom för specialundervisning, materiell o. s. v. funnos. Å 20 städer förekommo lärarbostäder, upptagande tillsammans 23 kök och 87 rum. I 6 fall var skolan inrymd i eget skolhus i 11 fall i förhyrt skolhus i 22 fall i byggnad som även innehåller lokaler för folkskolan, samt i några fall i andra lokaler.

Undervisningen.

I särskilda tabeller meddelas uppgifter för såväl den obligatoriska som den frivilliga *undervisningen*. De ämnen, i vilka undervisningen är frivillig, äro oftast tyska och engelska. Antalet slöjdavdelningar utgjorde 24 för manlig och 45 för kvinnlig slöjd.

Lärare.

Antalet *lärare* var 258, varav 147 män och 111 kvinnor. Av dem undervisade i läsämnen ensamt eller i förening med övningsämnen 57 män och 40 kvinnor samt i övningsämnena enbart 50 män och 65 kvinnor.

Lärjungar.

Lärjungeantalet har under redovisningsårets lopp kontinuerligt avtagit från 2,114 vid början av höstterminen 1916 till 1,978 vid slutet av vårterminen 1917. Antalet gossar var städse mindre än antalet flickor.

Över skolgången lämnas i 6 tabeller en mycket noggrann översikt, likaså i 4 tabeller över lärjungarnas medelålder i de olika klasserna.

Av de efter godkänd avgångsexamen avgångna ämnade 32 gossar och 6 flickor ägna sig åt jordbruk och lantushållning, 45 gossar och 1 flicka åt industri och hantverk, 87 gossar och 33 flickor åt handel och samfärdsl, 71 flickor åt husligt arbete, 19 gossar och 16 flickor åt allmän tjänst och litterära yrken,

82 gossar och 91 flickor åt fortsatta studier vid kommunala mellanskolor, allm. eller ensk. läroverk, seminarier eller fackskolor, 25 gossar och 117 flickor åt arbete i hemmet i avvaktan på val av yrke, 4 gossar och 2 flickor åt andra uppgivna sysselsättningar, 30 gossar och 41 flickor ha ej uppgivit någon bestämd avsikt vid avgången. 200 gossar och 210 flickor, som lämnade skolan utan avgångsbetyg, ha likaledes ämnat ägna sig åt olika sysselsättningar eller ock till rätt stort antal (51 gossar och 64 flickor) ej uppgivit något bestämt vid avgången.

Ekonomiska förhållanden.

Av de 4 sista tabellerna får man en fullständig översikt över de högre folkskolornas ekonomi under kalenderåret 1916. Utgifterna belöpte sig till 353,024 kr. 28 öre och tillgångarna till år 1917 till 31,998 kr.

III. Statsanslagen till folkundervisningen år 1916.

I riksstaten år 1916 äro de särskilda anslagen till folkundervisningen ordnade under följande huvdrubriker: 1) Folkskoleöverstyrelsen, 2) Folkskoleseminarierna, 3) Småskoleseminarierna, 4) Anordningar för lärares fortbildning, 5) Folkskoleinspektionen, 6) Folk- och småskolor, 7) Fortsättningsskolor, 8) Högre folkskolor, 9) Folkhögskolor, varvid under varje överrubrik sammanförts dithörande såväl ordinarie som extra ordinarie anslag. Samtliga ordinarie anslag belöpa sig till 20,423,720 kr., extra anslag till 1,124,355 kr., reservation till år 1917 618,366 kr. 38 öre. I en särskild tabell sammanställas de under riksstatens tionde huvudtitel under rubrik »A) Civila pensionsväsendet: Folkskollärarypensionering uppförda anslag, näml. ordinarie anslag 755,617 kr., extra anslag 126,700, anslaget minskning sedan föreg. år (å utgiftsposten: Till beredande av understöd åt vissa behövande, med låg pension avgångna folkskollärare och folkskollärarinnor) 16,637 kr., reservation till år 1917 128,290 kr. 25 öre.

Litteratur.

Axel Dahlman. Tal och föredrag inför skolungdomen. *Andra samlingen.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 3 kr. År 1907 hade vi tillfälle att anmäla första samlingen av rektor Dahlmans förträffliga skoltal (se årg. 1907, s. 199). Nu har andra samlingen därav utkommit och innehåller tal, som hållits inför läroverksungdomen i Karlstad från läsårets början 1908 till och med avslutningen av förra läsåret den 15 juni 1918.

I dessa tal (tills. 11) behandlas flera olika frågor, som äro av vikt och intresse såväl för skolungdomen som för äldre personer, såsom Om sparsamhet, År 1909 ett olycksår för Sverige, Skollivets behag, År Sverige för närvarande ett lyckligt land? Om skolungdomen inom och utom skolan, Förmåga av försakelse — ett folks styrka, År den svenska hederligheten i avtagande? Förnöjsamhet. Förf. talar även om sådana ämnen, som ej direkt röra ungdomen men som ej kunna undgå att taga även dess uppmärksamhet i anspråk, såsom storstrejken 1909 och Sveriges läge inför världskriget (2 sept. 1914).

Föredragen, i vilka förf. framlägger sin rika erfarenhet som skolman, förtjäna att läsas och behjärtas icke blott av skolungdom utan även av föräldrar och lärare.

Biblioteksbladet. H. 4 1918. Redaktion: *Fredrik Hjelmqvist* och *Knut Tynell*.

Häftet innehåller följande uppsatser och meddelanden: *Aksel Josephson.* Anteckningar om amerikanska bibliotek, med en blick på Sverige II. John Crerar-biblioteket i Chicago; *Pehr Johnsson.* Min barndoms sockenbibliotek; Svenska nationalbiblioteket i Canada; *Nils Lundahl.* Den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten; *Einar Sundström.* Riksdagsbibliotekets utvidgning; Biblioteksnotiser. Dessutom märkas recensioner av ett stort antal böcker i olika ämnen.

Pedagogisk Tidskrift. H. 11 och 12 1918.

Innehåll: *Alf Ahlberg.* Undervisningen i filosofi vid de allm. läroverken; *Viktor Petersson.* Ett försök med lärjungeföredrag i ämnet biologi; *Sven Em. Ohlson.* Om ljusstrålarnas gång genom kikare; *Otto Rohnström.* Anmälan av fransk skollitteratur; *Georg Brandell.* Ärftlighetens och miljöns kausala betydelse för ungdomsbrottsligheten; *Jalmar Furuskog.* Geografiens ställning vid de allmänna läroverken; *Oscar Bensow.* Anm. av *E. Fogelklou,* Ur fromhetslivets Svensk-historia I.; *Oscar Bensow.* Anm. av Bergmark-Sörensen, Guds verk II:2; Kungl. Beslut, Personalnotiser.

Tidskriften anmäler för år 1919 sin 55 årgång under samma redaktion som förut. Priset för årgång å 12 häften förblir 8 kr.

A. Cleve-Euler och J. Bergh: Kemien och dess tillämpningar. Del II. Djur- och växtkemi. Hugo Gebers förlag. Stockholm 1918. Inb. 6 kr.

Man kan säga, att våra läroböcker i kemi ägnats mer åt oorganisk kemi än organisk, vilket väl sammanhänger med att den organiska kemien kan anses svårare än den oorganiska på skolstadium. I detta avseende utgör ifrågavarande arbete ett undantag, då Del I, som utkom för 1 år sedan och innehåller Allmän och mineral kemi, till omfånget ej är större än den nu föreliggande delen.

Denna Del II är, även om den ej är så avpassad som läxbok, ett värdefullt tillskott i vår kemiska litteratur, därför att den fyller behovet av en lärobok i organisk kemi med en lättfattlig och bred framställning. I den nuvarande skollitteraturen för läroverk och seminarier torde ej finnas någon annan bok, som tagit en sådan hänsyn till de industrier, vilka äro grundade på organisk kemi, och till de kemiska förloppen hos de levande varelserna (biokemien). Som exempel på här behandlade industrier få nämnas: garvning, ljusstillverkning, sockertillverkning, cellulosaindustrier, jäsningsindustrier. I ett avslutande kapitel finnas också tabellariska översikter över den svenska organisk-kemiska industriens tillverkningsvärden.

Just genom dessa utförligare framställningar torde boken vara att rekommendera för folkskoleseminarierna, där en viss specialisering på något särskilt område förordas i kursplanen.

Större delen av boken med rubriken »De biokemiska processerna» ägnas emellertid åt de kemiska beståndsdelarna och processerna hos de levande varelserna. Denna del kommer antagligen ej att medhinnas vid kemiundervisningen, vilket också författarna

nämnt i förordet, men kan lämpligen studeras under biologitimmarna, om tiden tillåter. Så kan möjligen ske vid seminarierna, där undervisningen om människokroppen och dess vård fått sig tillmätt fler timmar än vid läroverken. Vid genomgång av blod och matsmältningen ger betraktelsesättet i denna bok en fördjupad uppfattning.

I samband med den utförliga behandlingen av biokemien har bokens framställning av äggviteämnen och deras sönderdelningsprodukter blivit ganska grundlig. Här förekomma också anvisningar för utförande av äggvitereaktioner. — Ett av den moderna kemiens arbetsområden: kolloidkemien har medtagits och delgives i sina grunddrag på ett lättfattligt sätt.

Denna Del II är mycket lämplig som »enskilt arbete» vid seminarierna, utom av nämnda skäl, i synnerhet därigenom att boken innehåller anvisning på många kemiska (och biokemiska) försök.

Några av dessa fordra dock rätt stor laborationsvana och förekomma t. ex. vid de laborationer, som anordnas för fil. ämbetsexamen. För de försigkomna och noggrant arbetande eleverna skulle dessa försök möjligen passa.

Genom bokens lättfattliga och intressanta framställning kan den räkna på köpare även bland den allmänhet, som ej vill ha med kemiska formler att skaffa.

E. A. Larsson.

A. Kvamme. Växter och växtsjukdomar. *Beskrivning till Professor J. Erikssons Botaniska väggtaflor.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 3 kr. 50 öre.

Förf. har med tillåtelse av professor Eriksson utgivit dessa beskrivningar över hans planscher, samlade i det väl kända och mycket använda arbetet »*Botaniska väggtaflor*», 5 samlingar med tillsammans 25 planscher. Texterna till 5 av planscherna, nämligen sädesslagen och potatisen, äro hämtade ur ett av prof. Eriksson utgivet häfte: »Våra viktigaste kulturväxter och deras sjukdomar» (Sthlm 1884. revid. 1916). För sitt arbete har förf., som vi f. ö. ej känna till, använt åtskilliga, isynnerhet norska, källor. Arbetet i sin helhet har genomsetts av prof. dr H. H. Gran.

Vid beskrivningar av de särskilda växterna redogöres i allmänhet för växtens *byggnad* och *utveckling*, *historia* och *utbredning* samt *sjukdomar*. Härvid beröres mycket av intresse särskilt rörande växternas historia och utbredning. Beskrivningarna äro enkelt och praktiskt framställda, varför de säkerligen bli till gagn vid användningen av prof. Erikssons förträffliga väggtaflor. Sär-

skilt bli de av värde och intresse för alla, som på något sätt syssla med trädgårdsodling.

Berättelse om folkskoleväsendet i Linköping under läsåret 1917—1918 av Alfr. Fridén, stadens folkskoleinspektör. XVIII årgången.

Liksom i föregående berättelse redogöres i denna för allt, som rör folkskolestyrelse, inspektion, lärjungar, lärare, undervisning, ordning och tukt, samt dessutom för socialpedagogiska anordningar för ungdomens bästa, såsom läkareundersökning, tandhygien, skolbad, skollovskolonier, bespisning, beklädnad, fria läroböcker och materiell, livränteböcker, skolsparkassor, barn gudstjänster, reformationsminnets firande m. m. Vidare lämnas meddelanden rörande skollokaler, skolans ekonomi samt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Fördelas utgifterna 295.052 kr. 17 öre på under år 1917 undervisade 2 693 barn, så utgör medelkostnaden för lärjunge 109 kr. 56 öre.

Berättelse till Östergötlands läns landsting år 1918 av Styrelsen för dess Småskoleseminarium i Linköping.

Förevarande berättelse, avgiven av styrelsens ordförande, rektor Gottfrid Westling, och dess sekreterare, Josef Wahlqvist, innehåller som vanligt redogörelse för lärotid, lärarepersonal, elever, undervisning, för användningen och fördelningen av de av landstinget beviljade anslagen för småskoleseminarier och för slöjd- undervisningsändamål. Dessutom bifogas skrivelser angående dyrtidstillägg åt småskoleseminariets lärare för år 1918 samt angående regleringen av lärarepersonalens löner för år 1919.

Läsning för Svenska folket. H. 4. 1918. P. A. N. & S. Pris 40 öre.

Innehåll: En svensk målare av *Lotten Dahlgren*; Elektricitetens natur av *Ruben Mattson*; Georginer av *T. O.*; Om föräldrars ansvar av *Elise Söderlund*; Om fikongallstekeln och dess betydelse för fikonodlingen av *J. Runnström*; Erik Axel Karlfeldts sista diktsamling av *Teodor Holmberg*.

Meddelande till Svenska Seminarieläraryöreningen.

1. Vid sammanträde i Stockholm den 3 januari 1919 konstituerade sig styrelsen för Svenska seminarieläraryöreningen sålunda: ordförande rektor K. A. Westling, vice ordförande lektor Elisabet Eurén, sekreterare och kassaförvaltare lektor Anna Sörensen. Till ledamöter i verkställande utskottet jämte ordföranden utsågos vice ordföranden och sekreteraren.

2. Styrelsen beslöt uppdraga åt den bestyrelse, som utsetts för anordnande av seminarielärarymöte i Göteborg 1918, nämligen rektor K. A. Westling, sammankallande, lektorerna H. J. Nilsson, Anna Sörensen och Karl Ågren, musiklärare C. O. Holmberg, övningsskollärare L. G. Sjöholm och rektor Anna Borgström samt såsom suppleanter lektor O. Ljunggren, teckningslärare A. Goës och övningsskollärare A. Bergsten, att under sommaren 1919 anordna ett seminarielärarymöte helst i samband med det planerade folkskollärarymötet. Sedan lektor Anna Sörensen på grund av svårigheten att närvara vid bestyrelsens sammanträden avsat sig uppdraget att vara ledamot i nämnda bestyrelse, utsåg styrelsen till ledamot i densamma övningsskollärarinnan Rut Wikander, Göteborg.

3. Den 9 januari 1919 inlämnade styrelsens verkställande utskott till Kungl. Skolöverstyrelsen en underdånig framställning, i vilken hemställdes, att Kungl. Maj:t, därest proposition framlades om tillfällig lönerreglering för vissa befattningshavare vid statsdepartementen och de centrala ämbetsverken, såsom av lönerregleringskommittén ifrågasatts i betänkande den 20 november 1918, täcktes föreslå riksdagen, att även lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier måtte bli delaktig i

sådan tillfällig löneförbättring i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag, som framlagts av herr A. Nilsson i särskilt yttrande till lönerregleringskommitténs betänkande. I samma ärende uppvaktade föreningens ordförande samma dag chefen för ecklesiastikdepartementet.

5. Styrelsen föreslår sekreterarens arvode för år 1919 till 100 kronor (§ 16). Protokollsutdrag om beslut i denna fråga från ortsföreningarna torde insändas till sekreteraren.

Stockholm den 9 januari 1919.

K. A. WESTLING.

Anna Sörensen.

Berättelse över Svenska Seminarieläraryöreningens verksamhet år 1918.

Styrelsen har under år 1918 utgjorts av rektor K. A. Westling, ordf., adjunkten Elisabet Eurén, v. ordf., adjunkten Anna Sörensen, sekreterare och kassaförvaltare, samt rektor G. Danell och övningsskollärare J. Wahlqvist. Styrelsesuppleanter ha varit övningsskollärarna L. G. Sjöholm, Selma Svensson och A. Wallgren. Revisorer ha varit adjunkterna Elida Andersson och Marie Louise Gagner, revisorssuppleanter adjunkterna K. Karlgren och G. Sandahl.

Ett styrelsesammanträde har hållits under år 1918.

I juni 1918 har styrelsen genom adresser till statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet Värner Rydén och ledamoten av riksdagens andra kammare folkskolläraren Emil Kristensson givit uttryck åt sin tacksamhet för deras insatser för genomförande av löne- och pensionsreglering för seminarielärarkåren.

Den 30 oktober 1918 har styrelsen på grundval av ortsföreningarnas yttranden ingått med bifogade underdåniga yttrande

över av särskilda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga avgivna betänkande rörande det statsunderstödda pensionsväsendets centraliserig (Bil. A.)

Styrelsens förslag om ett arvode av 100 kronor till sekreteraren för år 1918 har bifallits av ordsföreningarna.

Revisorerna ha tillstyrkt och ordsföreningarna ha beviljat ansvarsfrihet för styrelsens förvaltning år 1917.

Vid i slutet av år 1918 företaget val av ledamöter och suppleanter i styrelsen omvaldes ledamöterna rektor K. A. Westling och adjunkten Anna Sörensen samt styreslesuppleanten övningskollärare L. G. Sjöholm samt nyvaldes till styrelseledamot rektor Harald Dahlgren.

Stockholm den 3 januari 1919.

K. A. WESTLING.

Anna Sörensen.

Bil. A.

Till Konungen.

Sedan Kungl. Folkskoleöverstyrelsen berett Svenska seminarieförbundet tillfälle att avgiva underdånigt yttrande över av särskilda inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga avgivna betänkande rörande det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, får styrelsen för Svenska seminarieförbundet med det remitterade betänkandets återställande i underdånighet anföra följande:

Med anledning av remissen har styrelsen till ordsföreningarna utsänt en sammanfattning av de punkter i nämnda förslag, som beröra seminarieförbundet och anmodat ordsföreningarna att behandla förslaget. Yttranden har inkommit från tio ordsfö-

eningar. I några av dem framhålles såsom särskilda förtjänster i förslaget, att rätt till familjepension skulle tillerkännas även e. o. lärares, att möjlighet beredes för rektor, vars arbetsförmåga förminskas, att övergå till lektorstjänst med bibehållande av rektorstjänstens pensionsunderlag, samt att den, som lärarnas pensionsinrättning, eller tvärtom, skulle äga räkna sig till godo de tjänstår, som han intjänat i den tidigare tjänsten. Ordsföreningarna förklara sig icke ha något att erinra mot förslaget med undantag av följande punkter.

En ordsförening framhåller beträffande den av de sakkunniga föreslagna skärpningen av bestämmelserna om skyldigheten för lärare att avgå, därest han under fem på varandra följande år varit oförmögen att sköta sin tjänst, att den icke finner sig övertygad om att de sakkunnigas förslag innebär någon förbättring av de nu gällande föreskrifterna. En ordsförening gör det uttalandet, att förslaget, att rektorer vid avgång skola åtnjuta pension efter det underlag, som beräknas efter medeltalet av deras pensionsunderlag under de tio sista åren, innebär en försämring i rektorernas villkor och synes böra avstyrkas. En ordsförening föreslår, att befattningshavarna med hänsyn till önskvärdheten av en förenklad bokföring böra befrias från skyldigheten att bidra till sin egen pension, och hänvisar till den motivering, som finnes i herr Vides särskilda yttrande i Utdrag av protokoll, hållet hos den av Kungl. Maj:t den 3 oktober 1902 tillsatta löne-regleringskommittén — — — den 14 november 1916 i Reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförbara befattningshavare. Sex ordsföreningar avstyrka förslaget, att i fråga om tjänstårsberäkning partiell tjänstledighet likställes med full tjänstledighet och sålunda medför förlust av tjänstår under samma betingelser som den senare.

För egen del instämmer styrelsen i vad ovan framhållits som förtjänster i förslaget och har intet att erinra mot detsamma utom vad som gäller den sistnämnda punkten om partiell tjänstledighet. I detta avseende delar styrelsen den uppfattning, som framkommit i flera av ordsföreningarnas yttranden, att en sådan bestämmelse stundom komme att drabba orättvist hårt och vore ägnad att missgynna lärarkåren. De sakkunniga motivera denna bestämmelse därmed, att om partiell tjänstledighet icke hade inflytande på tjänstårsberäkningen, den som erhållit sådan tjänstledighet för att utöva annan verksamhet skulle räkna tjänstår, vilket skulle kunna leda till missbruk. Men en dylik bestämmelse skulle ju också komma att drabba den, som erhöle partiell tjänstledighet för hälsans vårdande eller för vetenskapligt eller peda-

gogiskt författarskap, ehuru det i dessa fall kan vara till avgjord fördel för läroanstalten, att den tjänstledige fullgör en del av sin tjänstgöringskyldighet. En sådan bestämmelse som den föreslagna skulle också medföra den inkonsekvensen, att t. ex. en ordinarie ämneslärare vid ett seminarium, som åtnjöt ledighet från två veckotimmars undervisning och alltså själv tjänstgjorde aderton timmar i veckan, icke skulle få räkna tjänstår, under det att en timlärare, som hade sin huvudsakliga verksamhet utom seminariet men tjänstgjorde vid detta en à två timmar i veckan, skulle få räkna tjänstår. Mot det befarade missbruket finnes enligt styrelsens mening tillräckliga garantier dels i lönebestämmelserna, dels ock i § 91 av seminariestadgan, sådan den lyder enligt Kungl. kungörelsen den 16 september 1918, vilken paragrafs bestämmelser äga motsvarighet i såväl stadgan för rikets allmänna läroverk som i folkskolestadgan.

På grund av det anförda får styrelsen för svenska seminarie-lärareföreningen i underdånighet tillstyrka de sakkunnigas förslag med undantag av den föreslagna bestämmelsen i Kap. 1 § 7 mom. 3: — — — — »Där omfattningen av den tjänstgöring, som åligger tjänstinnehavaren, närmare bestämts i för tjänsten gällande författning eller avlöningsreglemente eller vid tjänstens reglering för beredande av pensionsrätt åt innehavaren, skall vid tjänsteårsberäkning avdrag jämväl göras för tid, under vilken partiell ledighet åtnjutits av annan anledning, än i föregående punkt sägs.» — — — —

Göteborg den 30 oktober 1918.

Underdånigst

Å styrelsens för Sv. Seminarieläraryörelningens vägnar:

K. A. WESTLING.
Ordförande.

Skolöverstyrelsens förslag till undervisningsplan för rikets folkskolor.

Arbetet på omgestaltningen av vår folkskola, som genom folkundervisningskommitténs den 1 augusti 1914 avgivna betänkande tog ett stort steg framåt, har, efter det utlååtanden av myndigheter, korporationer och sakkunniga avgivits under år 1915, fortsatts av skolöverstyrelsen under de sistförflutna åren och i början av innevarande år nått fram till ett för regeringen framlagt förslag till undervisningsplan för rikets folkskolor. Antagligt är, att detta förslag vinner stadfästelse, åtminstone i sina huvudsakliga delar och så för åtskilliga år framåt bliver normgivande för den grundläggande folkundervisningen, detta ord taget i dess mest vidsträckta betydelse — primärundervisning — i vårt land. Fördenskull är det av högsta intresse för varje medborgare och i all synnerhet för skolans myndigheter och lärare att göra sig reda för det föreliggande förslaget och jämföra det med bestående förhållanden samt folkundervisningskommitténs förslag.

Förslaget börjar med en översikt av de skolformer, som upptagits i undervisningsplanen. Som bekant, hade 1842 års folkskolestadga föreskrivit, att varje församling skulle hava minst en, helst fast, folkskola, men medgivit att flyttande folkskolor finge inrättas i fattiga församlingar. Bristen på lärare och tjänliga undervisningslokaler gjorde, att skolgången blev mycket oregelbunden och undervisningen i de av stadgan.

med aktningsvärd förhoppningsfullhet föreskrivna allmänbildande ämnena, blev högst ofullständig. Bristen på organisation i skolväsendet och ordning i undervisningen blev först i någon mån avhjälpt genom inrättandet av folkskoleinspektionen år 1861 och genom statsrådet F. F. Carlsons cirkulär år 1864, som skilde den förberedande skolan, småskolan, från den egentliga folkskolan och föreskrev barnens indelning i klasser efter ålder och framsteg. Genom den av samme man framlagda normalplanen av år 1878 genomarbetades och befästes organisationen samt meddelades ordentliga kursplaner för varje skolår i de olika skolformerna. Men de bestående olikartade förhållandena i landets olika delar och den ekonomiska ställningens ringa bärkraft föranledde dels upptagande av undantagsformer för halvtidsläsande, på olika tider av samma lärare undervisade avdelningar och flyttande skolor såsom normala, dels skoltidens inskränkning till sex år i stället för åtta. Även de efterföljande normalplanerna av 1889 och 1900 hade i huvudsak bibehållit en sådan organisation. Dock hade i 1900 års normalplan upptagits kursplan för en tvåårig, icke obligatorisk, folkskolans högre avdelning, och redan i 1878 års normalplan hade kurser angivits för den genom 1877 års förordning införda, icke obligatoriska, fortsättningsskolan.

Folkundervisningskommittén hemställde, att fortsättningsskolan måtte göras obligatorisk, att avgång från den egentliga folkskolan icke måtte tillåtas för lärjunge före det kalenderår, under vilket han komme att fylla 13 år, att lärokurser i en blivande normalplan måtte komma att upptagas jämväl för sjuårig folkskola, fastän kommittén framlade förslag till läroplan endast för sexårig folkskolekurs, och att normalplanen måtte uppställas på ett sätt, som tydligt angäve, vilka skolformer voro att betrakta såsom normala och vilka icke vore att anse såsom sådana.

Skolöverstyrelsen har i överensstämmelse härmed nu föreslagit i stället för de fyra för småskolan och nio för folkskolan förut i normalplanen förekommande med litt. a, b, c, g och A—I betecknade skolformerna endast två huvudformer, *A-formen*

men och *B-formen*, och därtill lagt två undantagsformer, *C-formen*, vilken får förekomma, endast där halvtidsläsning på grund av gles befolkning och långa skolvägar måste träda i stället för heltidsläsning, och *D-formen*, där undervisningen på såväl småskolestadiet som folkskolestadiet måste bestridas av lärare med småskolläraryxamen i mindre folkskola, emedan skolområdet har så avskilt läge och så litet barnantal, att för dithörande barn folkskola icke skäligen kan upprättas. *A-formen* innefattar heltidsläsande småskola och folkskola, där varje klass har särskild lärare. *B-formen* angiver heltidsläsande skolor, där flera klasser undervisas gemensamt. Inom denna form åtskiljas första *B-formen* (*B 1*), i vilken småskolestadiet bildar en eller två läraravdelningar, och folkskolestadiet två läraravdelningar, motsvarande litt. b, a och B i gällande normalplan, andra *B-formen* (*B 2*) omfattande skolor, i vilka småskolestadiet bildar en läraravdelning och folkskolestadiet en läraravdelning, motsvarande litt. b och E i normalplanen, samt tredje *B-formen*, i vilken småskolestadiet och folkskolestadiet tillsammans bildar en läraravdelning och där nybörjare intagas blott vartannat år, så att läraren det ena året undervisar endast första, tredje och femte samt eventuellt sjunde klassen och andra året endast andra, fjärde och sjätte klasserna motsvarande nuvarande litt. F. *C-formen* omfattar halvtidsläsande småskolor och folkskolor. Den första *C-formen* (*C 1*) motsvarar småskola litt. c och folkskola litt. C i hittills gällande normalplan, andra *C-formen* (*C 2*), motsvarar nuvarande litt. F med undervisning för småskoleavdelningen halva lästiden och för folkskoleavdelningen den andra hälften av lästiden, och den tredje *C-formen* (*C 3*) omfattar småskolor och folkskolor flyttande på två stationer, motsvarande litt. g och G. Slutligen innefattar *D-formen* mindre folkskolor. Inom denna betecknar första *D-formen* (*D 1*) heltidsläsande mindre folkskolor med gemensam undervisning för småskolestadiet och folkskolestadiet men med intagning blott vartannat år, andra *D-formen* (*D 2*) halvtidsläsande mindre folkskolor med undervisning för småskolestadiet och folkskolestadiet på skilda tider och tredje *D-formen* (*D 3*) på 2 statio-

ner flyttande mindre folkskolor med gemensam undervisning för småskolestadiet och folkskolestadiet men intagning av nybörjare blott vartannat år. Om avvikelser från de typiska skolformerna förekomma, betecknas varianten med den bokstav, som angiver den i undervisningsplanen upptagna närmast besläktade skolformen med tillfogande av bokstaven v. Sålunda betecknar t. ex. *B 2 v* en skolform, där i småskolan undervisas även folkskolans första årsklass och folkskolestadiets övriga klasser undervisas gemensamt (hittillsvarande litt. d och D) samt *C v* en skola med en lärare för två årsklasser men med undervisning på skilda tider för varje klass (hittillsvarande litt. B 2). Att märka är, att klasserna räknas från första årsklassen i småskolan och således betecknas med siffrorna 1—7, eller 1—6, om kursen är endast 6-årig. Beteckningen av skolformerna är därför gemensam för småskola och folkskola. Blott i den händelse att skolformen är olika för småskolestadiet och folkskolestadiet, begagnas små bokstäver för beteckning av det förra.

Skolårens antal är i alla former beräknat till 7 men med timplaner och undervisningsplaner även för 6-årig skolkurs. När härtill kommer den nu lagstadgade obligatoriska, minst 2-åriga fortsättningskolan, så har den i 1842 års folkskolestadga avsedda åttaåriga skolplikten antligen blivit genomförd, på samma gång som heltidsläsningen blivit stadgad såsom normalform för undervisningen och halvtidsläsning endast undantagsvis medgives, allt under förutsättning, såsom antagligt är, att överstyrelsens förslag bliver stadfast.

Mot folkundervisningskommitténs förslag till kursplan för sexårig folkskola gjordes från flera håll den huvudanmärkningen att kurserna för de högre klasserna bleve överlastade. Överstyrelsens tillägg av kursplan för en sjunde klass har möjliggjort en avsevärd förbättring härutinnan.

Mycket anmärkningsvärt är, att ingen kursplan föreslagits för folkskolans högre avdelning. Det är tydligt, att meningen är, att högre folkskola eller kommunal mellanskola skall träda i stället för folkskolans högre avdelning.

Med avseende på timplanen torde våra läsare erinra sig, att striden stått het om timtalet för kristendomsundervisningen, i det att folkundervisningskommittén föreslagit veckotimtalet 2 för vardera av småskolans båda klasser, 3 för vardera av folkskolans därpå följande 2-klasser och 4 för vardera av de högsta klasserna, men kommittéledamoten prosten C. R. Sundell, stödd på den tillkallade sakkunniges, professor Einar Billings, yttrande, yrkat på ett timtal av 3 för var och en av skolans 3 lägre och ett timtal av 4 för var och en av de högre klasserna. Yrkandet står i förbindelse med yrkande om särskild katekesundervisning från och med fjärde skolåret. Detta yrkande har kraftigt understötts av Centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen, Svenska folkskolans vänners förvaltningsråd och ett stort antal skolråd. Ökningen i tid för kristendomsundervisningen skulle vinnas genom motsvarande minskning i tiden för undervisning i hembygds-kunskap, geografi och naturlära. I motsats härtill hade kommittéledamöterna N. O. Bruce, A. Dalin, J. Franzén och Elin Lundevall yrkat på en nedsättning av det av kommittén föreslagna timtalet till 3 i var och en av de båda högsta folkskoleklasserna, eller samma tid, som är bestämd för motsvarande åldersstadier i realskolan. Skolöverstyrelsen har följt den sist anförda åsikten, dock har tiden för kristendomsundervisningen liksom för andra ämnen blivit ökad genom tillägget av ett sjunde skolår. För övrigt består överstyrelsens ändring i kommitténs timplan endast däri, att veckotimsumman för 2:a klassen blivit ökad till 26 genom tillägg av en timmes gymnastik, för 3:e klassen minskad till 28 genom borttagande av en timma i modersmål och en i räkning och för 6:e klassen till 30 genom borttagande av en timme i geografi eller naturkunnighet. Minskningen i kristendomsundervisningstiden för var och en av de högsta klasserna motsvaras av en ökning i tiden för teckningsundervisningen. Oberäknat slöjd har ingen klass över 30 veckotimmar och de tre lägsta klasserna endast respektive 24, 26 och 28.

Innan vi redogöra för överstyrelsens kursplaner och de förändringar, som föreslagits i den hittills gällande normalplanen,

och i folkundervisningskommitténs kursplaner, bör anmärkas, att ett angivande av målet för undervisningen ställts i spetsen för kursplanen för varje läroämne och att den begränsning av målet, som nödvändig göres av kortare undervisningstid och andra ogynnsamma förhållanden, iakttagits beträffande folkskolans undantagsformer. I många av de över kommitténs förslag avgivna yttranden hade angivande av målet begärts, och det är intet tvivel, att ett sådant angivande skall för lärarna bidra till klarare uppfattning av deras uppgift och de fordringar, som ställas på dem. Vidare bemärkes, att, på grund av de anvisningar, som av kommittén bifogats kursplanen för varje ämne, överstyrelsen givit en metodisk handledning för behandlingen av varje ämne såväl i folkskolans huvudformer som i dess undantagsformer, vilken kommer att bli av största värde såväl för seminarieundervisningen som för lärarnas praktiska verksamhet i skolorna. Andra handböcker i metodik för folkskoleundervisningen än dessa överstyrelsens »anvisningar» bli hädanefter tämligen överflödiga; så välgrundade, genomtänkta, utförliga och klara äro de.

Vi övergå nu till kursplanerna för de olika läroämnena.

Kristendoms-kunskap. Som bekant, gällde meningsolikheterna beträffande detta ämne icke blott undervisningstiden utan ock dels användningen jämte bibeln av en biblisk textbok eller ock av en samling av bibliska berättelser, dels katekesundervisningen. Den första kontroversen har av överstyrelsen lösts på det sättet, att bibeln bör användas i första hand men vid sidan därav antingen en särskild biblisk textbok eller en särskild samling av bibliska berättelser. Frågan om katekesundervisningen åter har avgjorts på det sättet, att Luthers lilla katekes ensam lagts till grund för undervisningen i »den kristna trons huvudstycken» och att denna undervisning, visserligen förberedd genom inhämtande av textorden såsom sammanfattning av innehållet i lästa bibeltexter, förlagts till de två sista skolorna. Abstrakta, systematiserande utredningar och definitioner böra ej förekomma, trons artiklar skola vara föremål för undervis-

ningen och genom Luthers lilla katekes utformas och inskräpes det kristliga trosinnehållet, som vunnits vid kristendomsundervisningen i det hela.

I kommitténs förslag var upptagen en anvisning att under sista skolåret läsa enkla berättelser om några av de största kristna personligheterna från olika tider, i främsta rummet Martin Luther. Kommittéledamoten Hedvig Sidner hade framställt yrkande därom, att i kursplanen för de båda högsta klasserna skulle upptagas »enkla berättelser om från det kristliga livets synpunkt framstående personer under olika tider samt om den nutida kärleksverksamheten». I överensstämmelse härmed har överstyrelsen i kursen för de båda nämnda klasserna föreslagit enkla berättelser och bilder ur kyrkans historia jämväl avseende den nutida kärleksverksamheten med särskilt avseende fäst vid kristendomslivet i Sverige. Härtill har överstyrelsen fogat berättelser och bilder till belysning av missionen, varvid särskilt de svenska missionärernas verksamhet bör beaktas. I detta sammanhang förordas ock, att uppmärksamhet ägnas åt svenska kyrkoförsamlingar i främmande länder ävensom åt församlingarna bland svenskarna i Amerika. Genom dessa tillägg har kursplanen vunnit med avseende på sådant innehåll, som är tillgängligt för barnens uppfattning och är ägnat att gynnsamt inverka på deras sedliga och religiösa utveckling.

Modersmålet. Kommitténs omsorgsfullt utarbetade kursplaneförslag har icke i något väsentligt ändrats av överstyrelsen. Beträffande talövningarna har vården om barnens röstorgan och uttal starkare betonats samt för högsta klassen angivits, att talövningarna böra övengå till enkla, korta föredrag. För läsning har angivits, att de stycken som läsas böra äga litterärt värde samt att läsningen i de högre klasserna även bör meddela kännedom om våra främsta författare. I skrivning hava fordringarna blivit något skärpta. Språkbyggnadsövningarna, om vilka kommitténs ordförande, Harald Dahlgren, uttryckte den farhågan att de skulle leda till för mycket och för tidigt grammatiserande, äro upptagna redan i andra klassen. Uppsatsövningar med ämnen hämtade även från andra områden än tal-

övningarna avgivas redan för fjärde klassen. Övningar i uppfattning av skilda stilarter äro tillagda för sjätte och sjunde klasserna. Kursen för välskrivningen är mera preciserad än i kommittéförlaget och angiven för var och en av de olika klasserna.

Anvisningarna för modersmålsundervisningen äro delvis omarbetade och i åtskilliga avseenden kompletterade. Särskilt anmärkningsvärda äro anvisningarna för vården av barnens röstorgan och uttal, rörande innehållet och formen av de läsetexter, som komma att användas i skolorna, samt beträffande lärjungarnas läsning och betoning av det lästa.

Räkning och geometri. De avgivna yttrandena över kommittéförlaget gingo ganska enstämmigt ut på att övningarna i första årsklassen i enlighet med den hittills gällande normalplanen borde begränsas till talområdet 1—20 och icke, såsom kommittén föreslagit, omfatta talområdet 1—50. Överstyrelsen har godtagit dessa yrkanden och angivit såsom kurs behandling av talområdet 1—20 men medgivit behandling av talområdet 1—30, »där så finnes lämpligt». En annan meningsskiljaktighet gällde frågan huruvida övningar i behandling av allmänna bråk borde föregå eller efterfölja övningar i decimalbråk. I överstyrelsens förslag hava, liksom i kommitténs, allmänna bråk ställts framför decimalbråk i kursen för femte klassen, men i anvisningarna har angivits, att denna ordning ej bör anses utgöra hinder för att, om så anses ändamålsenligt, behandla allmänna bråk mera inledningsvis och decimalbråk mera utförligt i nämnda klass. Bland de geometriska övningarna hava upptagits enkla fältmättningsövningar i högsta klassen, vilka i kommittéförlaget voro nämnda endast i anvisningarna. Uppskattning av avstånd samt av ytor på fältet är nämnd i anvisningarna. I anvisningarna har ännu starkare än i kommittéförlaget betonats vikten av lärjungarnas införande i det praktiska livets förhållanden genom valet av övningar och uppgifter samt angelägenheten för lärarna att (t. ex. genom provräkning) göra sig förvissade därom, att samtliga barn med säkerhet behärska ett behandlat område, innan de införas på ett nytt.

Hembygdskunskap med arbetsövningar. I folkundervisningskommitténs förslag var i stället för kursplan angivet, vad som borde vara uppgiften och målet för hembygdsundervisningen och åt varje särskild skola var lämnat att utarbeta en efter skolans omgivningar lämpad plan för undervisningen. Såsom ledning för en sådan planläggning var meddelat ett utförligt exempel på en mera utförd läroplan i ämnet. Överstyrelsen har under rubriken »mål» med någon bearbetning upptagit kommitténs ovannämnda riktlinje för undervisningen och har såsom kurs angivit huvudföremålen för samma undervisning under vart och ett av de tre första skolåren eller de fyra första åren i skolor med gemensam undervisning för två och två klasser. Den särskilda plan, som anses nödvändig för den enskilda skolan, bör upptaga sådant, som är för skolans omgivning särskilt utmärkande, men innehållet anses komma att i stor utsträckning bliva gemensamt för det stora flertalet av skolor. Till ledning för utarbetning av sådan plan meddelas förteckning å de djur och växter samt berg- och jordarter, som kunna tänkas komma i fråga att inordnas under de undervisningsenheter, som förekomma vid hembygdsundervisningen. Härigenom har uppgörandet av mera detaljerad plan för den enskilda skolan blivit väsentligen underlättat, isynnerhet som det uttryckligen angives, att en sådan plan torde kunna komma till stånd först efter hand, på grundval av under själva undervisningsarbetet gjorda erfarenheter. Bland de förträffliga anvisningarna för ifrågavarande undervisning kunna följande punkter förtjäna att antecknas:

Hembygdsundervisningen skall åt barnen förmedla verklig kunskap, särskilt på folkskolestadiet, där den bör få karaktär av grundläggande undervisning i geografi och naturkunnsighet samt i någon mån även i historia.

Undervisningen bör ej helt och hållet begränsas till hembygden i inskränkta mening utan bör från vissa synpunkter upptaga även hembygdens närmaste omgivningar. Skolresor eller andra längre utfärder böra därför ställas i samband därmed, särskilt på folkskolestadiet.

Hembygdsundervisningen bör vid osökt anledning upp-

taga även sådant, som ligger barnen mera fjärran i rummet och tiden, t. ex. om arbetet med bomullen i de länder, där den växer, på tal om bomullens användning till kläder, eller, då frågan är om bostädernas belysning, om hur man hade det i sådant avseende i gångna tider.

Läraren bör icke försumma att öppna barnens blick för det vackra och ändamålsenliga i naturen och att tillhålla dem att aktsamt umgås med naturens föremål.

Vad de till hembygdsundervisningen hörande arbetsövningarna beträffar, hava de såväl å timplanerna som i de med förslaget följande exemplen å arbetsordningar skilts från den muntliga undervisningen. Teckningens betydelse såsom den viktigaste arbetsövningen har betonats starkare än i kommittéförslaget och intager en egen plats framför modelleringen, som kommer i andra rummet.

Geografi och naturkunnighet. Dessa ämnens nära sammanhang med varandra och med hembygdsundervisningen framhålls på det sätt att gemensam tid upptages på arbetsordningen för geografi och naturkunnighet samt vad beträffar skolor, där tredje och fjärde klassen undervisas gemensamt, även för hembygdsundervisning. Denna anordning bör utnyttjas icke blott så, att tiden under en del av terminen användes uteslutande för det ena ämnet och under en annan del för det andra, utan ock så, att innehåll från de olika ämnena till ömsesidig belysning sammanföres. Med avseende på vikten därav, att de olika momenten i de båda ämnena komma i en sådan ordningsföljd, att de moment, som utgöra förutsättningar för en riktig uppfattning av andra delar av kursen, få vid undervisningen gå före de senare, har överstyrelsen i anvisningarna korteligen givit ett exempel på lämplig ordningsföljd mellan de olika momenten. Även för kursväxlingen i skolor, där dels tredje och fjärde klasserna, dels de följande klasserna undervisas gemensamt i dessa ämnen, hava goda anvisningar meddelats. Systematiken inom växtriket och inom djurriket har erhållit större utrymme än i kommittéförslaget. Den uppmärksamhet, som vid ifrågavarande undervisning bör ägnas åt jordbruket, har, i över-

ensstämmelse med hushållningssällskapens yrkanden, starkare framhållits av överstyrelsen än av kommittén. Det stöd, som genom odling i skolträdgården av för undervisningen lämpliga växter kan lämnas åt denna, har ock kommit mera fram. Kursen i hälsolära har specificerats närmare än som skett i kommittéförslaget. Efter yrkanden, som framkommit, har överstyrelsen föreslagit, att, »där förutsättningar hos lärjungarna äro för handen», utvecklingssynpunkten må i osökt anslutning till innehållet i övrigt på lämpligt sätt tillgodogöras vid undervisningen. Även framhålles det, att vid lämpliga tillfällen varning bör meddelas mot oförsiktigt handhavande av elden.

Historia. Det utmärkande för överstyrelsens förslag rörande detta ämne är den utformning, som givits åt kommitténs kursplan, varigenom vårt folks öden från äldsta tider till våra dagar kunna komma att vid undervisningen belysas även från kyrkohistorien och allmänna historien. Överstyrelsen har också uttryckligen angivit, att undervisningen i historia bör i första, andra och tredje klasserna förberedas genom vissa berättelser, som ingå i kristendomsundervisningen eller meddelas i samband med undervisningen i modersmålet, och särskilt genom hembygdsundervisningen. I kommitténs förslag var i högsta klassens kurs upptagen en återblick på Sveriges historia från äldsta tider till 1809, som borde meddelas i konkreta skildringar från de olika tidsskedena i anslutning till det förut genomgångna. Denna återblick är av överstyrelsen utsträckt till våra dagar och ställd i samband med valda stycken ur allmänna historien. Samlingen av exempel på ämnen, som kunna ingå i återblicken, är i följd därav omarbetad och utvidgad. Kursväxlingen i skolor, där dels tredje och fjärde klasserna, dels de därpå följande sammanhållas vid undervisningen, hade redan av kommittén erhållit en principiell omgestaltning genom angivandet av en fast stomme av berättelser och bilder tillhörande de gemensamt undervisade klassernas kurs, vilka varje år borde genomgås, vartill skulle fogas berättelser olika för varje år. Stommen av de varje år återkommande berättelserna har blivit tillökad i den samling exempel på lämpliga berätt-

telser, som meddelats av överstyrelsen. I skolor med kursväxling kan icke den för A-formen angivna återblicken på Sveriges historia medhinnas i de högsta klasserna, och i följd därav få bilderna ur allmänna historien infogas i undervisningen redan från och med tredje och fjärde klasserna. Att märka är, att sammanhängande historisk framställning icke är avsedd att meddelas i någon form av folkskola. I följd därav blir undervisningen icke grundad på läxläsning utan på lärarens muntliga, fria berättande. Dock bör läraren bemöda sig om att giva fasthet och reda åt lärjungarnas historiska kunskap.

Teckning. Såsom förut nämnts, har timtalet för teckningsundervisningen i klasserna över den fjärde ökats till 2 i st. f. 1 enligt kommittéförslaget och förut gällande normalplan. Teckningens användning som uttrycksmedel och dess anslutning till undervisningen i övriga ämnen ha ännu starkare betonats än av kommittén. Teckningen efter förläggstavlor är i överensstämmelse med kommittén alldeles avskaffad. All teckning skall ske efter verkliga föremål eller i vissa fall efter lärarens förteckning. En viktig förändring är, att i överensstämmelse med framställda yrkanden linearritning anordnats även för flickorna. Plana geometriska konstruktioner ingå i kursen både för gossar och flickor antingen i samband med undervisningen i geometri eller med undervisningen i linearritning. För övrigt förbindes denna ritning huvudsakligen med slöjdarbetet. Mönsterteckning för prydnad av föremål, som lärjungarna förfärdigat vid slöjdundervisningen, ingår i högsta klassens kurs och förberedes genom därför lämpade övningar. Perspektivteckningen har fått något mera framträdande plats vid gossarnas frihandsteckning än vid flickornas. Teckning ur minnet och fantasien övas såsom omväxling med andra teckningsuppgifter och såsom fyllnadsarbete.

Sång. I anledning framställda anmärkningar mot kommittéförslaget har omarbetning därav skett genom överstyrelsen. För tonbildningsövningarna hava fullständiga anvisningar lämnats. För de rytmiska övningarna hava anvisningar upptagits. Tonträfningsövningarna, som enligt kommittéförslaget borde

spela en underordnad roll, hava fått större betydelse åt sig tillerkänd och i sammanhang därmed hava särskilda gehörsövningar införts. Vikten av att barnen vid avgången från skolan medföra ett förråd av till såväl text som melodi värdefulla sånger, vilka lämpa sig för samfällad sång, har framhållits, och en förteckning å sådana sånger har meddelats. Däremot har icke avseende fästs vid »Kyrkosångens vänners» uttalande om önskvärdheten av ett psalmschema uppgjort med hänsyn icke blott till varje läsårs kurs i kristendomsksamhet utan även till melodiernas svårhetsgrad, sådant som Kyrkosångens vänners centralkommitté utarbetat. Valda delar ur musiken till svenska mässan ingingo enligt kommitténs förslag i sångkurser från och med tredje klassen men enligt överstyrelsens förslag endast i 5:e—7:e klassernas kurs. Ett gott tillägg av överstyrelsen är uttalandet, att sången bör förekomma vid alla tillfällen, då den kan giva högre stämning åt skolarbetet.

Gymnastik med lek och idrott. Undervisningsplanen för detta ämne har omarbetats. Först och främst äro de övningar angivna, som anses böra förekomma i varje klass, under det att folkundervisningskommittén för hela skolan endast angav såsom kurs: dagövningar i enlighet med Lingska gymnastikens grundsatser, ordnade i lämplig stegring och avpassade efter lärjungarnas ålder och utveckling, samt lekar och idrottsformer, lämpade för barn på olika åldersstadier. Vidare äro Elin Falks idéer tillämpade såväl i kursplanen som i anvisningarna. Redan i angivandet av målet för undervisningen hava dessa idéer framhållits, då det bl. a. heter, att undervisningen bör befordra lärjungarnas sunda allsidiga kroppsutveckling, vänja dem vid god kroppshållning och ett för det praktiska livets arbetsuppgifter ändamålsenligt rörelse- och vilosätt. För idrottsövningarna simning, skridskoåkning och skidlöpning hava närmare anvisningar meddelats. Den ökning i tid, som både överste Norlander och gymnastikinspektris Elin Falk i särskilda yttranden påyrkat, har endast i ringa mån åstadkommits av överstyrelsen. Andra klassen har fått ytterligare en timme, inalles två, i gymnastik, och skolstyrelserna uppmanas bestäm-

ma antingen två hela eller fyra halva dagar i varje termin att användas för av lärare ledda lekar och idrottsövningar i det fria. Alla B.- C- och D-former hava likväl endast 1 timmes gymnastik i veckan, dock att B-formerna hava mera tid på folkskolestadiet, första B-formen 3 och andra och tredje B-formen $1\frac{1}{2}$ veckotimmar.

Trädgårdsskötsel. Den planläggning av undervisningen i trädgårdsskötsel, som efter förslag av numera avlidne seminariadjunkten och folkskoleinspektören doktor Fredrik Laurell infördes i 1900 års normalplan, har i huvudsak blivit bibehållen av överstyrelsen. Till och med den i »målet» angivna uppgiften för undervisningen i trädgårdsskötsel att bibringa barnen en grundläggande kännedom om skötseln av en mindre hushållsträdgård härstammar från Laurell, och uppgiften för undervisningen att väcka intresse och håg för arbetet i jorden samt kärlek till naturen står synnerligen väl tillsammans med dennes strävanden. Likasom Laurell låter överstyrelsen undervisningen i trädgårdsskötsel och barnens arbete i trädgården börja med fjärde klassen och var och en av de högre klasserna taga om hand en avdelning av den i treårigt växelbruk ordnade köksträdgården. En förbättring, som av överstyrelsen införts i kursplanen, är att varje klasskurs får börja på vårterminen och fortgår till och med höstterminen i följande klass. Samma lärjungar få alltså göra såväl vårberedning med sådd och plantering som rensning och skörd med höstberedning av samma del av trädgården. Likaledes är det en förbättring att det uttryckligen anges, att läraren bör genom undervisning å lärrummet såväl förbereda arbetet i trädgården som sammanfatta de under arbetet gjorde erfarenheterna. Anvisningen att vid undervisningen lämna redogörelse för användning i hushållet av grönsaker, bär och frukt, har meddelats även av folkundervisningskommittén. Såväl Laurell som kommittén har fäst uppmärksamheten vid betydelsen av en avdelning i trädgården avsedd för växter, som kunde bli till gagn för undervisningen i övrigt, men överstyrelsen har tillagt ett angivande av de ämnen, för vilka en sådan avdelning kan bli av betydelse:

hembygdsundervisning, naturkunnighet, teckning och hushållsgöromål. Iakttagelser av jordmån samt växt- och djurliv böra även förbindas med undervisningen i trädgårdsskötsel. Normalplanen håller strängt på att skolbarnsträdgården skall vara avskild från lärarens jordland, men kommittén och överstyrelsen hava beaktat de svårigheter, som kunna förekomma, att anordna särskild skolträdgård och medgivit, att det till undervisningen hörande praktiska arbetet förläggas till lärarens trädgård. Den gamla stridsfrågan om gemensamt jordland för arbetet av en hel klass skolbarn eller särskild jordbit för varje barn har vidrörts av kommittén i motiveringen med förordande av gemensamt jordland men har icke upptagits i »anvisningarna» vare sig av kommittén eller av överstyrelsen. Fördelen av rutsystemet, nämligen den att barnet av utsikten till en blivande skörd eggas att sköta sitt lilla jordland även under ferierna, vinnes även med gemensamt planteringsland, om de barn, som deltagit i sommararbetet, få vara med om att dela skörden.

Med avseende på tiden för det med undervisningen i trädgårdsskötsel förenade praktiska arbetet hade folkundervisningskommittén föreslagit, att det skulle upp till ett visst maximalt antal timmar förläggas utanför den egentliga undervisningstiden och att särskilt statsbidrag skulle utgå för denna undervisning, beräknat på samma sätt som bidraget till undervisningen i manlig slöjd. Överstyrelsen har icke, åtminstone för närvarande, tagit upp detta förslag utan ansett tid för undervisningen i nödig utsträckning kunna tagas från andra ämnen under de tider av året, då sådan undervisning bäst lämpar sig.

Slöjd. Såsom bekant, har i Stockholms folkskolor slöjden förlagts inom den ordinarie undervisningstiden och med hänsyn till dess allmänt uppfostrande betydelse samt dess praktiska gagn gjorts obligatorisk för lärjungarna. Yrkanden i sådan riktning hava ock framställts i åtskilliga av de över folkundervisningskommitténs förslag angivna utlåtandena. Överstyrelsen har i överensstämmelse med gällande författningar om statsbidrag för undervisning i slöjd förlagt slöjdundervisningen till särskild tid utanför timplanen och icke gjort något uttalan-

de om dess obligatoriska karaktär för lärjungarna. Man torde dock kunna antaga, att det icke kommer att möta några oöverstigliga hinder för ett skoldistrikt att med någon tidsminskning för undervisningen i teoretiska ämnen inrymma slöjdundervisningen inom 30 veckotimmar och göra den obligatorisk för lärjungarna, så mycket mindre som båda dessa önskemål kommit till stånd beträffande undervisningen i hushållsgöromål för flickor genom k. kung. ¹¹/₁₂ 1917.

Överstyrelsen har icke gjort några större förändringar i kommitténs förslag till kursplan: för gossar sömnadsslöjd i 3:e klassen, pappslöjd i 4:e klassen, träslöjd i de övre klasserna och metallslöjd i den högsta, om behöfelig utrustning finnes för denna slöjdart; för flickor: sömnadsslöjd och i 4:e och 5:e klasserna stickningsslöjd. Slöjdundervisningen kan börja redan i småskolan, om så anses lämpligt. Anvisningarna äro närmare utformade än i kommittéförslaget. Frihet har lämnats beträffande valet av slöjdarter för gossar med hänsyn till tid, utrustning och lärarkrafter. Överstyrelsen håller starkt på att de föremål, som tillverkas, skola vara verkligt användbara för lärjungen själv eller hemmet. Flickornas arbetsföremål böra vara beklädnadsplogg eller andra inom ett enkelt hem behöfliga persedlar.

Som bekant, har gemensam undervisning för hela slöjdvadningen varit regel beträffande flickorna men individuell undervisning enligt Otto Salomons grundsatser tillämpats för gossarna. Folkundervisningskommittén och, efter dess föredöme, överstyrelsen förorda, att gemensam undervisning, »i den mån så finnes lämpligt», meddelas även åt gossarna, särskilt i fråga om inlärandet av de första övningarna samt handledningen i verktygens riktiga användning och vård. Det överlämnas alltså åt den enskilde lärarens omdöme att välja mellan gemensam eller individuell undervisning, men det angives uttryckligen, att vid gemensam undervisning de lärjungar, som arbeta raskare, böra sysselsättas även med fyllnadsarbeten.

Hushållsgöromål. Den obligatoriska karaktär, som åsätts för slöjdundervisningen, har beträffande undervisningen i hushållsgöromål möjliggjorts genom kungl. kungörelsen den

11 december 1917, som giver rätt åt kyrkostämma eller stadsfullmäktige i städer, där folkskoleväsendet utgör en för den borgerliga kommunen gemensam angelägenhet, att besluta att samtliga de flickor, som äro intagna i skolan och uppflyttats i 6:e klassen eller uppnått 12 års ålder, skola vara skyldiga att delta i sådan undervisning. Även möjligheten att anordna denna undervisning inom de 30 veckotimmarnas ram har beretts genom anvisningen att utsträcka undervisningen i hushållsgöromål över hela läsåret med en dags skolköksarbete i veckan för varje avdelning. Genom en sådan anordning bortgår ju 5 timmars undervisning i teoretiska ämnen för de flickklasser, som delta i hushållsgöromålen, men denna förlust kommer enligt överstyrelsens mening att uppvägas av den utveckling, lärjungarna genomgå under kursen, och därmed följande ökad förmåga att tillgodogöra sig undervisningen och sätta den i förbindelse med den undervisning de mottaga i andra ämnen, särskilt naturkunnighet med hälsolära samt räkning. Överstyrelsen har lämnat anvisning att i sjukklassig folkskola börja undervisningen antingen den första eller den andra terminen i sjätte klassen. I sexklassig folkskola bör denna undervisning äga rum blott i sjätte klassen. När undervisningen utsträcker till sjätte och sjunde skolåren, bör uppmärksamhet ägnas åt lämplig stegring av svårigheterna, så att icke andra årets kurs må utgöra blott en upprepning av det föregående årets kurs.

* *

I det föregående hava antydningar givits angående de anvisningar, som meddelas för kursväxling i skolor med flera gemensamt undervisade klasser. Utrymmet medgiver icke att närmare ingå på dessa anvisningar för vart och ett av de olika ämnena. Blott det må framhållas, att en synnerligen god ledning för denna viktiga anordning finnes i kursplanen för dessa skolformer beträffande alla ämnen. I de exempelvis medtagna arbetsordningarna givas ock goda anvisningar för insättningen av tysta övningar på lämpliga ställen för de avdelningar, där

särskild undervisning bör meddelas åt vissa klasser, medan de andra sysselsättas på annat sätt.

För undantagsformerna hava naturligtvis kurserna blivit starkt beskurna med hänsyn till den begränsade undervisningstiden. Det torde dock bliva tvivelaktigt, huruvida de även i den reducerade formen skola kunna medhinnas. Den uppfordran, som kursplanen ställer på skolväsendet, kommer säkerligen att förmå vederbörande i våra landskommuner att efter hand uppgiva motståndet mot heltidsläsningen och att införa skolformer, som lämpa sig efter de fordringar, vår tid har på skolundervisningen.

C. O. A.

Ekonomiläran vid folkskoleseminarierna.

Då undervisning i ekonomilära genom den stora reformen uppfördes å folkskoleseminariernas undervisningsplan, torde många hava känt sig ganska tveksamma beträffande behovet och lämpligheten av detta nya ämne, som skulle endast öka trängseln på det redan förut överbelastade schemat.

De synpunkter, som härvidlag gjorde sig gällande, voro emellertid synnerligen divergerande. En och annan ansåg det tämligen säkert ganska onödigt, att en blivande folkskollärare skulle behöva erhålla undervisning i ett ämne, som ännu icke vid några som helst allmänbildningsanstalter blivit berättigat intaga plats bland andra erkänt betydelsefulla ämnen, och som t. o. m. vid fackutbildningsanstalterna, närmast de juridiska fakulteterna och de högre handelsskolorna, ännu intager en mycket underordnad ställning.

Många, som i det praktiska livet lyckats gripa tag i en flik av någon av de ekonomiska lagarna, höllo före, att ekonomilära ej vore ett ämne, som man behövde studera. Det lärde en livet, om man blott vore vaken och uppmärksam på vad som tilldrog sig.

Andra åter erkände nog lämpligheten av att de ekonomiska sympunkterna beaktades vid undervisningen, men ansågo, att ämnets upptagande på ett självständigt rum å läsordningen skulle rycka det ur dess naturliga sammanhang med de övriga ämnena. Här brast emellertid enigheten, enär det ej var så lätt att bestämma, i vilket ämne ekonomiläran lämpligast borde stop-

pas. Historikern menade givetvis, att historien erbjöd de bästa tillfällena för ett framhållande av vad eleverna behövde veta om den ekonomiska utvecklingen. Naturvetenskapsmannen framhöll med lika stor rätt, att 1800-talets omvälvningar på detta område framför allt äro en produkt av naturforskningens praktiska tillämpningar, varför ock ett socialekonomiskt studium ovillkorligen måste direkt sammanbindas med naturvetenskaperna för att bliva fruktbringande. Geografen åter sade, och det med rätta, att en riktig uppfattning om de ekonomiska förhållandena framför allt måste grundas på insikter om de naturliga förutsättningarna för vårt lands näringsliv och om befolkningsförhållandena.

De snart fem år, som förflutit efter seminariereformen, hava emellertid på ett mera grundligt än angenämt sätt övertygat åtminstone alla tänkande människor om betydelsen, ja, nödvändigheten av en allmän kunskap om de lagar, som reglera det ekonomiska livet. Var och en har haft tillfälle att iakttaga, hurusom under krigsåren de bekymmersamma folkhushållningsproblemens lösning ofta påverkats av en allmän opinion, vars förnämsta kännetecken varit en ibland fullständig ovetenhet om vart de påyrkade åtgärderna skulle leda. I detta hänseende behöver blott erinras om den under senare delen av 1917 härskande blinda tron på maximiprisernas välsignelse, medan f. n. med utgång ifrån den goda fläsktillgången med relativt billiga priser omedelbart efter fläskhandels frigivande man lika blint tror på att ett allmänt upphävande av all reglering av livsmedelshandeln skulle med ens försätta oss i det stora överflödet. Det torde väl aldrig kunna fullt utredas, i vad mån en okunnig folkopinion bär skulden till de misstag, som vid folkhushållningens ordnande begåtts, men det kan väl anses ställt utom allt tvivel, att dessa misstag, som till en del voro oundvikliga, när det gällde att brådstörtat och under trycket av nödvändigheten organisera en så genomgripande förändring av såväl den allmänna som enskilda hushållningen, blivit både färre och mindre svåra, därest de ledande männen haft stöd i en verkligt insiktsfull och upplyst opinion.

Vad angår ekonomilärans ställning som självständigt ämne eller såsom ingående i annat läroämne torde den ovan angivna tvisten mellan representerarna för olika ämnen om vart det rätteligen bör läggas vara tillräckligt bevis för att ämnet icke kan eller bör sammankopplas med något annat. Detta får givetvis ej fattas så, att icke det naturliga sammanhanget mellan å ena sidan historia, geografi och naturvetenskaperna och å andra sidan ekonomiläran måste komma till sin rätt, men förnekas kan icke, att detta ämne måste självständigt behandlas, om det skall kunna fylla sin uppgift att giva eleverna en i högsta möjliga grad allsidig uppfattning om de ekonomiska spörsmålen.

Det kan synas onödigt att ånyo upptaga frågan om ekonomilärans självständiga ställning till diskussion, men strävandena efter dess knytande till ett eller annat gammalt eller nytt annat ämne göra sig emellanåt gällande, vilket erbjuder så mycket större fara, som ämnet med den rådande bristen på målsmän för detsamma både har ont om försvarare och skulle, i händelse av en kombination, lätt kunna trängas ned på ett lägre plan, t. ex. att huvudsakligen tjäna som materiell för belysande av alkoholspörsmålets samhällsekonomiska betydelse.

Som ämnet nu stått på läsordningen under snart fem år, torde det vara lämpligt, att de lärare, som undervisat däri, något redogöra för sin uppfattning om ämnets anordnande, och må det tillåtas mig att öppna diskussionen i detta hänseende. En sådan är så mycket mera behövlig, som såväl kursplanen som de därvid fogade anmärkningarna äro så kortfattade och allmänt hållna, att de medgiva undervisaren en ganska stor frihet, varför mycket skulle kunna vinnas genom ett jämförande av olika erfarenheter.

Till andra klassens kurs höra affärslära och bokföring samt hemmets ekonomi. Beträffande affärsläran har det synts mig oriktigt att använda den dyrbara tiden till uppsättandet av en del affärshandlingar, såsom reverser, växlar, räkningar, kvit-tenser, fakturor o. s. v., dels enär dessas uppsättande i allmän-

het torde hava genomgått i fortsättningsskolan eller i någon annan folkskolans överbyggnad eller, t. ex. vad växlar beträffar, säkerligen i seminariets första klass, dels enär sysslandet med dessa saker skulle kräva mycken tid, som bättre skulle kunna användas. I stället har jag gått igenom om köp och försäljning, om penninganskaffning och penningplacering o. s. v., varvid i varje särskilt fall den rent tekniska sidan beaktats.

Uti undervisningsplanen angives undervisningen böra omfatta en elementär kurs i bokföring. Om därmed menas, att man, såsom framgår av folkundervisningskommitténs betänkande, skulle inskränka sig till genomgåendet av huru en kassaräkning skall föras, memorialanteckningar göras och en balansräkning (= inventarium) upprättas, d. v. s. vad en mer än 60-årig förordning kräver som minimum av lagenlig bokföring, torde ej mycket vara vunnet. I våra dagar kan man näppeligen komma ifrån, att var och en bör ha någon kunskap i dubbel italiensk bokföring och i amerikansk bokföring. Den knappa tiden behöver ej erbjuda något hinder härför, enär läraren kan inskränka sig till att rent teoretiskt genomgå bokföringens teknik, varefter eleverna såsom hemarbete med ledning av något bokföringsexempel praktiskt innöta, vad som genomgått. Huruvida detta exempel skall hämtas från det ena eller andra området, har ej någon större betydelse, emedan den, som en gång tillägnat sig bokföringens principer, utan större svårigheter tillämpar desamma på de specialfall, som kunna möta i praktiska livet.

Vid framställningen av hemmets ekonomi, som enligt kursplanen bör behandla viktigare frågor rörande konsumtionens och över huvud det egna hushållets praktiska ordnande, har jag funnit det lämpligt att utgå från prisbildningens teori, varigenom de till hemmets ekonomi hörande företeelserna få en bättre belysning och lättare uppfattas.

Utav fjärde klassens kurs bör först givas en framställning av de allmänna ekonomiska lagarna. Men den knappa tid — ungefär höstterminen — som står till förfogande och med det ofantligt rika läroinnehållet, torde det nog föreligga en fara, att undervisningen inriktas på läxplugg och läxförhör, vilket väl vore

till stor skada icke minst därför, att ämnet framför allt bör behandlas så, att eleverna få en överblick över de ekonomiska teorierna i stället för att förlora sig i en mängd mer eller mindre oväsentliga detaljer. Detta gäller i lika hög grad, om icke i högre grad, vid behandlandet av de ekonomiska förhållandena och problemen.

Härvid har det tillvägagångssättet visat sig ändamålsenligt, att läraren givit uppslaget samt sedermera lett eleverna att med tillhjälp av de förut genomgångna ekonomiska lagarna samt givna historiska och naturliga förutsättningar dels själva rekonstruera företeelsens utveckling, dels ock söka finna de olika lösningar av ett ekonomiskt problem, som kunna tänkas. Att diskussionsformen ofta nog kan visa sig synnerligen användbar, är tydligt. Om undervisningen bedrivs så, har ekonomiläran, även utom sin aktualitet, en förunderligt stor förmåga att väcka elevernas intresse.

Det synes framför allt annat böra fasthållas, att undervisningen i ekonomiläran bör läggas så, att det icke blir endast ett nytt examensämne till de många andra, uti vilket eleverna plugga in så mycket som möjligt för att så fort som möjligt söka glömma det igen, utan att det verkar väckande och utvecklande på eleverna och i någon mån hjälper dem både att själva finna sig till rätta med alla de mångskiftande ekonomiska problem, som vårt invecklade samhällsliv uppställer, och som ingen numera kan skjuta ifrån sig såsom något ovidkommande, och att i och utom skolan utöva ett gott inflytande på andra människors förnuftiga uppfattning av hithörande frågor.

N. Otto Jacobsson.

Den kommunala folkskoleinspektionen.

Då folkskolan i vårt land blev en lagfäst institution och gjordes obligatorisk såväl för kommunerna som för alla barn i skolåldern, vilka ej åtnjota annan nöjaktig undervisning, vidtogos inga andra åtgärder för att få de nya bestämmelserna utförda i praktiken eller för att övervaka deras efterlevnad än att det föreskrevs, att i varje församling skulle finnas en skolstyrelse med pastor såsom självskriven ordförande och »några av församlingen valde, inom skoldistriktet boende ledamöter», och att domkapitlet skulle »föra en sorgfällig uppsikt över anstalterna för folkundervisningen samt vaka över deras ledning och utveckling till uppnående av deras viktiga bestämmelse».

Att det ej var tillfyllest visade sig snart. Mångenstädes var det svårt att få apparaten i gång, och där den börjat fungera, arbetade den högst otillfredsställande. Den ledande handen och det övervakande ögat saknades. Väl gav k. m:t från och med år 1849 åt greve Torsten Rudenschöld årligen ett personligt understöd av 800 rdr b:co för att sätta honom i tillfälle att i sin församling Otterstad pröva den av honom uttänkta skolplanen, och väl beviljade 1853—1854 års riksdag åt greve Rudenschöld ett årligt anslag av en lika stor summa, vilken från och med 1858 höjdes till 1,000 rdr b:co, på det att Rudenschöld måtte kunna resa omkring i landet och hjälpa skolstyrelserna med skolväsendets ordnande, men detta var icke nog. En enda person kunde ju icke räkna till för hela landet, även om det gällde landets mest framstående folkskoleman, vilket Ru-

denschöld onekligen var. Vad som behövdes var en hel kår av rådgivande och kontrollerande skolmän, och en sådan skapades slutligen genom den allmänna folkskoleinspektionens inrättande år 1861, då 20 folkskolinspektörer förordnades, var och en för ett visst distrikt.

Enligt den för dessa inspektörer utfärdade instruktionen skulle de var och en inom anvisat område med uppmärksamhet följa folkundervisningens gång, personligen besöka de inom området befintliga folkskolorna, inhämta kännedom om deras tillstånd och behov samt därom avgiva berättelse. Men då dessa områden voro mycket vidsträckta, blev givetvis inspektörens besök vid varje skola ytterst sällsynt, och den hjälp, han kunde lämna varje särskilt skoldistrikt, blev också ganska knapphändig, allra helst som inspektörssysslan med blott ett undantag när anförtroddes åt personer, som innehade annan tjänsteställning, och sålunda blev ett uppdrag, som måste utföras på lediga stunder.

Landets största samhällen (de större städerna) kunde därför ej se sig betjänta med den införda inspektionen utan skaffade sig efter hand egna inspektörer. Göteborg hade redan fyra år förut eller år 1857 erhållit en särskild skolstadga, vari föreskrevs, att skolstyrelsen därstädes ägde antaga en »skolinspektör, som i främsta rummet skulle verkställa styrelsens beslut och till densamma inkomma med förslag till behövliga åtgärders vidtagande». År 1862 anställde Stockholm sin första folkskolinspektör. Kort därefter kom Norrköping. Så Malmö o. s. v. För närvarande hava 26 städer kommunal folkskolinspektör.

Även landsbygden ansåg den av staten anordnade inspektionen otillfredsställande, och flera landsting skaffade sig en egen folkskolinspektion vid sidan av statens. Denna inspektion blev dock med undantag för ett enda län (Gävleborgs) av ganska kort varaktighet.

Att man vid den allmänna folkskoleinspektionens inrättande huvudsakligen tänkte på landsbygdens behov är helt naturligt. I stadssamhällena (särskilt de större och medelstora) fun-

nos sedan gammalt skolor för folkets barn, och här hade man även tillgång på för skolväsendet intresserade personer, som tillika ägde behöfliga insikter. Man gav därför åtskilliga av dess städer särskilda författningar och lät dem sedan reda sig så gott de kunde. Icke på det sättet, att de frigjordes från statens inspektion — det var endast Stockholm, som i detta avseende kom att intaga en fullt självständig ställning — men praxis blev, att statens inspektörer ej blandade sig i städernas skolförhållanden, där dessa ordnades av samhället självt.

Den fria ställning, som städerna på detta sätt genom ett så att säga tyst medgivande erhöles, var för dem ej utan betydelse. Vissa av dem ägde ju sedan gammalt ett skolväsen, såsom nyss framhållits. Men detta skolväsen var rätt brokigt. Här funnos dels av det allmänna inrättade skolor (fattigskolor), dels av enskilda skapade donationsskolor, dels av vissa föreningar och sammanslutningar åstadkomna skolinrättningar och dels privatskolor. För att bringa ordning och reda i detta virrvarr fordrades dels en god lokalkänedom och dels en viss smidighet hos den organiserande kraften. Vad som var gott och bra borde bevaras och det missriktade ledas åt rätt håll, så att allt blev ställt till samhällets nytta. På ena platsen lämpade sig en åtgärd, på andra platsen en annan. Att utföra detta arbete, ålåg ju enligt folkskolestadgan den för skoldistriktet tillsatta skolstyrelsen, men där distriktet var stort och förhållandena komplicerade, fann styrelsen sig nödsakad att anförtro organisationsarbetet åt en särskild person, som lämpade sig för uppdraget och kunde ägna sin tid däråt. Denna person fick namnet folkskoleinspektör liksom de av staten förordnade, ehuru det borde legat närmare till hands att giva honom titeln rektor eller skolföreståndare eller något dylikt.

Som sagt, tog staten till en början ingen befattning med de kommunala folkskolinspektörerna. Först år 1897 gavs åt dem en mera offentligt erkänd ställning, i det att i § 8 i folkskolestadgan infördes följande bestämmelser: »Därest kyrkostämman därtill beviljar medel, äger skolrådet att för viss tid till sitt biträde antaga en folkskoleinspektör med de skyldigheter,

som i en för honom särskilt utfärdad instruktion angivas.» Egendomligt nog betecknades den kommunala folkskoleinspektören här såsom blott och bart biträde åt skolrådet (folkskolestyrelsen), vadan han sålunda blev hänvisad till en relativt underordnad ställning. För var och en, som har något begrepp om vilken betydelse den kommunala inspektören har för en stads skolväsen, måste denna beteckning förefalla minst sagt olämplig. Ett erkännande i denna riktning har också givits från högsta ort. I den till riksdagen år 1913 avlåtna k. prop. angående omreglering av folkskoleinspektionen yttrar nämligen dåvarande ecklesiastikministern Fridtjuv Berg följande: »Känt är att ifrågavarande befattningshavare åtminstone i våra större städer i verkligheten till väsentlig grad kunna betraktas som folkskoleväsendets egentliga ledare, de där faktiskt äga en vidsträckt befogenhet och öva ett vittgående inflytande — — —. Den kommunala inspektören svarar i det hela för skolväsendets anordning och ledning, han kontrollerar, att lärarpersonalen fullgör sina författnings- och reglementsenliga skyldigheter, och han utövar gent emot skolstyrelse och lärarpersonal en pedagogiskt rådgivande och understödjande verksamhet.»

Titeln biträde fick han dock behålla i folkskolestadgan ända till år 1918, då § 8 omjusterades och den kommunala inspektören fick heder och värdighet att kallas »ledare av skolväsendet». Huru väl han förtjänar denna benämning torde man finna, om man kastar en blick i instruktionen för någon av de kommunala inspektörerna. Ett axplock ur en sådan instruktion visar följande:

Den kommunala folkskoleinspektören åligger:

att öva närmaste tillsynen över stadens skolväsen.

att uppgöra klassanordning för kommande läsår, fördela lärjungarna och anvisa lärarna deras tjänstgöring,

att tillse, att lärarpersonalen i enlighet med gällande författningar fullgör sina åligganden,

att åt lärare och lärarinnor meddela råd och anvisningar rörande undervisning, ordning och tukt,

att vidtaga åtgärder för anskaffande av behöfliga vikarier,

att avgiva yttrande över lärarens tjänstgöring vid utfärdande av tjänstgöringsbetyg,

att till skolstyrelsen ingiva förslag till lärokurser, läsordningar och läroböcker samt till behövlig nyanskaffning av inventarier och undervisningsmaterieil,

att hava tillsyn över skolans lokaler, gårdsplaner, planteringar och övriga tillhörigheter samt besörja behövliga reparationer och förbättringar,

att sköta eller svara för skolornas bokföring och statistik, verkställa alla rekvisitioner och attestera alla räkningar,

att vara sekreterare i skolstyrelsen och dess avdelningar och nämnder

samt besörja all skriftväxling, som rör skolväsendet,

att utgiva årsberättelse om skolornas verksamhet m. m. m. m.

Att de kommunala inspektörerna i känslan av sitt stora ansvar tagit sin sak på fullt allvar och med hängivenhet verkat i sitt kall, det bevisas bäst därav, att folkskoleväsendet i vårt land utan gensägelse nått sin kraftigaste utveckling och erhållit den bästa organisationen just i de samhällen, där dessa inspektioner verkat. Detta är också helt naturligt, ty den kommunala inspektören har alltid i regeln utövat sitt inspektorat såsom en huvudsyssla och således odelat ägnat sig åt denna uppgift, medan statsinspektionen ända till år 1914 med få undantag sköts såsom en bisyssla. Det i de större och medelstora städerna mera komplicerade skolväsendet har också ställt större krav på de kommunala inspektörerna och nödgat dem att oavslätligen med vaken blick följa tidens rörelser på uppfostrans och undervisningens områden ej blott inom det egna landet utan också utomlands. De ha också alltid stått i livlig förbindelse med varandra till stöd och hjälp i arbetet. och sedan år 1909 då »Städernas folkskolinspektörsförbund» bildades, hava de regelbundet samlats en gång varje år för att överlägga och rådgöra med varandra.

Det är förut framhållet, att de städer, som skaffat sig kommunala inspektörer, i regeln varit befriade från ingripande i deras skolväsen av statens inspektör. Undantag härifrån ha-

va dock förekommit, och där så varit förhållandet, har uppstått trassel och konflikt, som medfört allt annat än goda verkningar. För att skydda sig häremot ingick städernas folkskoleinspektörsförbund år 1910 till Folkundervisningskommittén med en hemställan, att den vid avgivandet av sitt förslag till folkskoleinspektionens omorganisation ville föreslå, att de kommunala inspektörerna tillika måtte förordnas såsom statens inspektörer, var och en inom sitt inspektionsområde.

Uppmärksamheten på detta ärende väcktes även på förekommen anledning av riksdagens revisorer år 1911. Dessa yttrade därvid följande: »Det åligger visserligen statens folkskolinspektörer att jämväl öva tillsyn över folk- och småskolorna i samhällen med egna inspektörer, men det vill dock synas, som om en klok omtanke bjöde, att statsinspektörernas verksamhet i sådana samhällen ej allt för mycket utsträcktes på bekostnad av sådana skoldistrikt, som sakna fackmässig lokal inspektion. I anledning av vad som anförts vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke för uppnåendet av största möjliga effektivitet av den nuvarande folkskoleinspektionen i dess helhet, förhållandet mellan statens folkskoleinspektion och kommunernas borde närmare regleras i den av revisionen antydda riktningen.»

Med anledning av inspektörsförbundets framställning och statsrevisorernas anmärkning föreslog Folkundervisningskommittén, att en begränsning av statsinspektörernas verksamhet inom skoldistrikt med egen inspektör måtte äga rum i de avseenden och de fall, där så lämpligen kunde ske. En sådan begränsning har kommit till stånd dels genom en särskild kungörelse den 9 okt. 1914 angående inspektion av folkskoleväsendet i stad, som ej deltagar i landsting, och dels genom en bestämmelse i den nya instruktionen för statens folkskoleinspektörer. Enligt den förra må stad, som ej deltagar i landsting och som anställt särskild folkskoleinspektör för ledningen av sitt folkskoleväsen, på ansökan av stadens skolstyrelse och efter folkskolöverstyrelsens hörande kunna av k. m:t på villkor, som k. m:t kan finna lämpligt föreskriva, tills vidare be-

frias från inspektion av sitt folkskoleväsen genom statens folkskoleinspektör, dock att sådan befrielse icke skall gälla granskningen och vitsordandet av skolstyrelsens ansökningar om statsbidrag. Och enligt den senare bör statens inspektör i fråga om skoldistrikt, där kommunal inspektör har att enligt vederbörligen fastställd instruktion övervaka och leda undervisningen i distriktets skolor, i den mån han finner förhållandena sådant medgiva, inskränka sin egen inspektionsverksamhet.

Staten har sålunda, om än med en viss tvekan och försiktighet, släppt efter något på sin formella rätt att inspektera även i skoldistrikt med kommunala inspektörer — icke i fråga om kontrollen rörande statsbidrag, ty den kvarstår allestädes obesuren, utan i fråga om den pedagogiska ledningen. I sistnämnda avseende har möjlighet till nästan full frihet lämnats åt våra sex största städer men icke längre nedåt.

Till gengäld har staten däremot betagit skoldistriktet den gamla rätten att i alla avseenden handla fullt självständigt, då det gäller anställande och entledigande av kommunal inspektör. Genom en år 1918 utkommen k. kung. har nämligen vidtagits sådan förändring i § 8 i folkskolestadgan, att då kommunal folkskoleinspektör skall tillsättas, platsen skall, i den tidning vari officiella meddelanden införas, kungöras ledig till ansökan inom 30 dagar, att i denna kungörelse skall meddelas de lönevillkor och andra bestämmelser, som gälla för befattningen, att inkomna ansökningar skola insändas till folkskolöverstyrelsen för inhämtande av yttrande angående de sökandes lämplighet för befattningen, att tjänsten skall ånyo kungöras ledig, om folkskolöverstyrelsen finner ingen av de sökande för befattningen lämplig, att instruktionen för den kommunala inspektören skall fastställas av folkskolöverstyrelsen samt att i fråga om kommunal folkskolinspektörs avgång från innehavande befattning skall i tillämpliga delar gälla vad i sådant avseende är stadgat om ordinarie folkskollärare.

Denna nya författning synes lägga hinder i vägen för ett fortgående på den av några städer inslagna vägen att förena inspektörssysslan med lärarbefattning. Möjligen föreligger

här någon mindre väl lyckad formulering, ty meningen kan väl ej gärna vara den, att en persons tjänstgöring som lärare skall göra honom olämplig som inspektör, förutsatt att hans undervisningsskyldighet är så begränsad, att han kan sköta inspektörssysslan. Snarare skulle man tycka, att en sådan anordning bör verka synnerligen välgörande både i fråga om inspektörens ställning till lärarpersonalen och hans kompetens att utöva ledningen av skolväsendet. Praktiken brukar ju alltid tillmätas stor betydelse.

Det är förut nämnt, att genom 1897 års folkskolestadga skolstyrelse erhöi rättighet att för viss tid antaga en folkskoleinspektör. Denna tid har i regeln brukat bestämmas till fem år. Längre har man ej vågat gå på grund av kyrkostämmoförordningens föreskrifter om beviljande av anslag. Följden härav har blivit, att en fortsättning av den kommunala inspektörens verksamhet varit beroende av huruvida nytt förordnande erhöi eller icke. Och härvid har icke skolstyrelsen ensam varit bestämmande utan i lika hög grad den anslagsbeviljande myndigheten.

Detta förhållande har givetvis framkallat en besvärande ovisshet om den framtida utkomsten för den kommunala inspektören och ställt honom i rättsligt avseende betydligt sämre än den lärarkår, över vilken han utövat chefskap. Städernas folkskolinspektörsförbund ingick därför år 1909 till k. m:t med en framställning om sådan ändring i § 8 i folkskolestadgan, att kommunal folkskolinspektör måtte av skolstyrelse kunna anställas tills vidare med ömsesidig rätt till fyra månaders uppsägning och att sålunda antagen inspektör, då han tjänstgjort ett år och hans befattning icke vore att anse såsom bisyssla till annan tjänst, av skolstyrelsen icke måtte kunna uppsägas av annan anledning än oskicklighet till eller försumlighet i förrättandet av sin tjänst.

Denna framställning blev år 1918 bifallen på det sätt, att i nyss nämnda § 8 vidtogs sådan ändring, att skolstyrelse berättigas att, så vitt bestämmelse därom blivit efter kyrkostämmans godkännande införd i distriktets reglemente, giva befatt-

mingshavare, som under minst tre år innehaft förordnande såsom inspektör inom distriktet, en fastare anställning. Möjlighet till en tryggare tillvaro är sålunda beredd för den kommunala inspektören, men är denna möjlighet i varje fall beroende på de kommunala myndigheterna. Besluta dessa myndigheter vissa föreskrifter i skolreglementet, så är den nya bestämmelsen i § 8 av något värde, eljest icke.

Av större betydelse är det förut nämnda och i samband med ovan angivna ändring av § 8 införda stadgandet om kommunal inspektörs avgång från sin befattning. Vid en sådan avgång skall nämligen, såsom redan är sagt, i tillämpliga delar iakttagas, vad som gäller för ordinarie lärare. Följaktligen torde den kommunala inspektören kunna känna sig rätt säker på sin plats. Detta är också, vad som behöves, om han skall kunna rätt fylla sin ansvarstunga uppgift. Han behöver känna sig på fast mark, så att han kan stå rak i ryggen vid alla de påtryckningar, för vilka han ständigt är utsatt från snart sagt alla håll, och vilka göra hans ämbete allt annat än avundsvärt.

Alfr. Fridén.

Några ord om den nya seminariestadgans bestämmelser om historieundervisningen.

Eftersom nu några år gått, sedan den nya seminariestadgan antogs till efterföljd och alltså de regler och anvisningar, som i den fastställdes, under en tid blivit praktiserade, kan det vara av intresse att något gå in på den frågan, i vilken grad dessa bestämmelser visat sig kunna motsvara de förhoppningar, som ställdes på dem. Efterföljande rader avse att lämna ett litet bidrag till den diskussion, som redan börjats angående bestämmelserna rörande historieundervisningen vid våra seminarier.

Genom den år 1914 stadfästade stadgan för folkskoleseminarierna ha bestämmelserna om historieundervisningen blivit åtskilligt omarbetade. De mål, som uppställas för denna, äro ej anspråkslösa. Eleven skall genom denna vinna ej blott kunskap om föregående tider och vad som under dem tilldragit sig, han skall också genom hembygdsstudium ställas i medveten gemenskap med dem, kunna se utvecklingen genom tiderna och känna sig själv som en länk i utvecklingskedjan. Han skall dessutom lära sig åtminstone till en viss grad behärska metoderna för hembygdsstudiet. Huvudarbetet härpå överlämnas dock till geografiundervisningen.

Då frågan om hembygdsstudiet är jämförelsevis ny, torde den del av studieplanen, som behandlar detta, böra något utförligare behandlas. — I Folkundervisningskommitténs betänkande (I, 1 sid. 162) påpekas nödvändigheten av att i lärjungens uppfattning få till stånd ett samband mellan gångna tider och den tid han själv lever i. Detta vinnes genom hembygdsstudiet, som är nödvändigt ej blott i barn- och ungdomsskolor utan

även på seminariet, dels av ovan anförda skäl — att väcka till liv uppfattningen om sambandet tiderna emellan — dels ur metodisk synpunkt. På grund härav lämnas rätt stor plats åt hembygdsstudiet. Det bör förekomma i alla klasserna och måste enligt de anvisningar, som förekomma i Anmärkningarna till kursplanen, intaga en rätt framstående plats i undervisningen. Vad som är särskilt framträdande är betonandet av den egna iakttagelsens värde, detta ju i full överensstämmelse med all modern pedagogisk teori. — »Genom egna iakttagelser böra eleverna få göra bekantskap med fornlämningar, minnesmärken, byggnadsverk, bildverk, kulturhistoriska föremål, urkunder m. m., som härstamma från de tider, varmed undervisningen i klassen sysselsätter sig.» — Det ligger ju i sakens natur, att det nu citerade måste fattas som blott uttalande av ett önskemål, vars uppfyllande måste bero av de lokala förhållandena, då det ju finns platser, som i stort sett äro tämligen vanlottade, åtminstone vad beträffar vissa slag av historiska minnesmärken. Men även när det gäller platser med en gammal historia, där tillfällen kunna ges till ett givande studium av ovan nämnt slag, kunna hinder ställa sig i vägen. Vad särskilt beträffar fornlämningar, är det ej sagt, att dessa ligga i närheten, utan att det fordras både tid och kostnad för att kunna besöka dem, alltså en särskild resa, som måste ta åtminstone flera timmar, kanske en hel dag, beroende på tågtiderna. Den, som har undervisat vid seminarium, vet hur svårt det kan ställa sig med att få en samlad tid till även en mindre utflykt, då överenskommelse ju måste göras om byte av lektioner, och detta ofta kan vara rätt svårt att ordna även vid allt önskvärt tillmötesgående från vederbörandes sida, i synnerhet när det är fråga om ett ämne med så få undervisningstimmar som historia, där det ofta blir svårt att lämna igen det antal timmar, som lånats för utflykten i fråga. Härtill kommer, att även i andra ämnen tid behöves för studieutflykter, framför allt biologi och geografi, och en enda blick på schemat visar hur noggrant utrymmet är använt — t. o. m. eftermiddagarna äro ofta upptagna. — Detta hindrar naturligtvis ej,

att läraren begagnar sig av de möjligheter, som kunna erbjuda sig att någon gång hålla historielektion under besök vid någon märklig plats. En sådan lektion bör väl i så fall först och främst anordnas under första seminarieåret för att ge eleverna en aning om sammanhanget mellan tiderna. Då är det naturligtvis mycket lämpligt, om man kan ge deras fantasi och intresse något bestämt att utgå ifrån genom att föra dem t. ex. till en gammal byggnad och under omtalande av dess historia framställa olika tiders människor i arbete för ett gemensamt mål, eller vid besök vid en gravplats eller domarring föra deras tankar tillbaka till våra förfäders arbete i långt avlägsna tider. Vår historia har ju en stor fördel framför många andra länders däri, att vårt folk sedan urminnes tider varit bosatt i samma land. — Sådana små påpekanden kunna göras och ha helt visst ett stämningsvärde, som kan vara till stor nytta, åtminstone för somliga elever. Men naturligtvis får och kan ej detta ta alltför stor plats från den knappa tid, som är anslagen åt historiestudiet. — En del anvisningar i seminariekommitténs betänkande peka på möjligheten att inom staden kunna skaffa en del material för hembygdsstudium vid besök i t. ex. en kyrka, på rådhuset eller något liknande. Små utflykter skulle kanske kunna göras under en lektionstimme, naturligtvis under förutsättning att staden är så liten, att obetydlig tid behöver användas för vandringen från och till seminariet. I annat fall bli även dessa mindre utflykter försvårade. — Härmed är ej sagt, att det vore omöjligt att åstadkomma något eller några sådana besök under seminarietiden. Meningen är blott att framhålla de svårigheter att i större utsträckning åstadkomma sådana studieresor eller besök, som ofta nog visa sig.

Vad beträffar de anvisningar, som i Betänkandet (I., 2 sid. 101) lämnas angående studiet av urkunder eller avtryck därav, må det väl anses riktigt, att det bör kunna väcka en högre grad av intresse för ämnet att få läsa eller höra föreläsas sådant, som författats av de handlande personerna själva eller åter spegla deras tankar och planer. Detta ger otvivelaktigt mera

liv åt framställningen av ämnet och omfattas för det mesta med synbart intresse. Skall emellertid läsningen av sådana källskrifter ge ett varaktigare resultat för åtminstone flertalet av eleverna än blott ett flyktigt intresse, ett nöje för stunden eller inhämtandet av en och annan intressant notis, fordras ett så stort antal exemplar av arbetet i fråga, att hela klassen nägorlunda bekvämt skall kunna studera arbetet. Detta kan ju ske antingen genom att fordran uppställs, att eleverna skaffa sig boken, eller genom att det skaffas ett tillräckligt antal exemplar till biblioteket. Båda vägarna äro för tillfället åtminstone på många håll lika svånframkomliga på grund av dyrtiden, men man får hoppas att det skall ljusna i detta avseende, och då kan naturligtvis biblioteket inköpa böckerna. Det andra sättet, att pålägga eleverna skyldighet att skaffa sig ett sådant arbete, är svårt att rekommendera, då man vet, till vilka belopp elevernas bokräkningar kunna stiga, och känner deras ekonomiska ställning. Där finns nog intet annat att göra än att lämna fritt spelrum åt deras eget intresse och nöja sig med det resultat, som följer därav. — I varje fall kan man emellertid ha utsikt att lyckas åstadkomma ett antal exemplar textsamlingar, så att studiet därav skall kunna bedrivas utan allt för stora hinder.

En annan sak blir, om läsningen av sådana urkundssamlingar, som här avses (i Betänkandet framhållas Löws och Hildebrand-Grimbergs historiska läseböcker) skall kunna göra »omständliga läroböcker överflödiga» och kunna bidra till att »i väsentlig mån» inskränka läxläsningen. Det bör väl vara klart, att läsningen av en del lösryckta stycken av olika urkunder ej kan ge en sammanhängande kunskap. Den ger värdefulla notiser eller intressanta skildringar och kan på sitt sätt skapa intresse för den tid, som behandlas, men det är svårt att förstå, hur ett sådant studium skall kunna göra »omständliga» läroböcker överflödiga, så som uttrycket lyder. Därmed skulle väl avses för allmänna historien de Pallinska läroböckerna, vilkas olika upplagor ju intagit främsta platsen, men dessa kunna väl knappast i allmänhet kallas alltför omständliga.

Vad Odhners svenska historia beträffar, förekommer den ju i en så urvatnad upplaga som den Odhner-Vestmanska, varför ej heller här några klagomål borde kunna höjas över allt för omständliga läroböcker. Vad som behövs för seminarierna är väl inte förkortade läroböcker utan tvärtom sådana med en fylig resonerande framställning av det historiska sammanhanget. Och lyckligtvis ha under senaste år utgivits läroböcker, som motsvara högt ställda fordringar i det avseendet. Kan så till dessa läroböcker läggas en läsebok av urkundssamlings-typ, är det naturligtvis bra. Men det måste bestämt sägas ifrån, att en sådan aldrig vid seminarierna kan på något vis ersätta en ordentlig lärobok.

Vidare skulle enligt betänkandet begagnandet av en sådan urkundssamling kunna »i väsentlig mån» inskränka läxläsandet. — Det kan med skäl frågas hur läxläsning skall kunna inskränkas genom användande av en urkundssamling av i Betänkandet angivet slag, om det verkligen är meningen att låta »de historiska händelserna framstå i sitt inre sammanhang» (se kursplanen i Seminariestadgan). Förutsättningen härför är väl, att man skall ha reda på dessa historiska händelser, och dem får man lättast kännedom om genom att ta reda på dem i en lärobok, när det inte är fråga om vetenskapliga studier, och om sådana kan det väl ändå inte bli tal på detta stadium. — Det förefaller, som om detta ovan antydda resonemang i Betänkandet berodde på ledsamma erfarenheter om en del äldre historielärares benägenhet att låta läxläsningen urarta till själlöst impluggande av bokens ord. Sådant måste naturligtvis om möjligt avväjas, men den saken fordrar en annan behandling. Här behövs väl först och främst, att läraren i ämnet får tillfälle att ge av sitt eget intresse, att de få känna, att deras ämne har den ställning och det anseende, som tillkommer det i dess egenskap av att vara en av huvudvägarna för förbringande av kunskap om människans liv och utveckling här på jorden. Och historien kan ju ej blott meddela objektiv kunskap, den kan ge oss en grundval för hela vår livsåskådning, blir alltså av betydelse för vår framtida utveckling. — Det är

stora fordringar, som ställas på en historielärare, och det är också en intressant och tacksam uppgift han fått, men för att kunna göra åtminstone något av denna uppgift fordras arbetstid.

Denna arbetstid är enligt normalschemat satt till — 2 timmar för varje klass, alltså för hela seminariet 8 timmar. På denna knappa tid skola medhinnas både svensk och allmän historia med i den svenska inrymt hembygdsstudium, helst utfört under ett så stort antal utflykter som möjligt, samt svensk kommunal- och statskunskap. Här föreligger en i ögonen fallande brist på jämvikt mellan den höga uppskattning av ämnet, som ger sig uttryck i de stora kräven på lärarens förmåga att ordna undervisningen och meddela kunskap, och de medel, som ges honom att uppfylla dessa fordringar. Det ligger stora faror häri: dels för eleverna därigenom att läraren genom att strängt följa de anvisningar, som givas i Betänkandet att låta eleverna för sig själva studera all möjlig historisk litteratur, ännu mera ökar deras arbetsbörda och så bidrar till att överanstänga dem, dels för läraren genom den modlöshet, som lätt kan gripa honom, när han jämför de dryga kurserna med den knappa tid, som bestämts för dem. Följderna kunna bli antingen ett förtvivlat pluggläsningssystem — alltså vad som skulle undvikas — eller ytlighet i hela undervisningen, och då blir det så som eleverna själva säga, de få smaka på allting men få inte lära sig något riktigt. Eller också måste man helt resolut inskränka sig till några få partier av historien för att åtminstone få ge lite mera än bara skum. Men då kommer helt naturligt den frågan, vad skall kastas bort och vad skall behållas. Visserligen påpekas i stadgans anmärkningar, att den svenska historien skall vara huvudsaken och den allmänna historien bakgrunden, men bakgrunden bör nog inte vara alltför obestämd, då framträder den svenska historien för skampt, och hur går det då med den historiska sanningen? — Hur man än vänder på frågan, torde det vara oemotsägligt, att tiden är för kort och att den måste ökas. Men, säges det, varifrån skall tiden tas, varje ämnes representanter komma med samma kla-

gan och samma fordran, och schemat är fulltecknat. — Vill man alltså höja timantalet för ett ämne, måste man inskänka det för ett annat, och det är naturligtvis förenat med stora svårigheter. Ett förslag till omläggning må här framställas.

Om man också fullständigt kommit ifrån den uppfattningen, att seminariearbetet skulle inskränkas till att lära in folkskolekursen, så kanske man i alla fall kan medge, att somliga ämnen i högre grad än andra nödvändigtvis fördrå mycket utvidgade kurser. Det förefaller, som om man skulle kunna fästa sig vid i vilken mån ett ämne mer eller mindre behandlar människan och hennes liv, sådant det varit och sådant det nu gestaltar sig, samt de olika förutsättningarna härför. Ur denna synpunkt sedd skulle historien få en framstående plats vid ämnesgrupperingen och borde kunna göra anspråk på ökat timantal. Till samma grupp som historia skulle väl närmast höra kristendom, modersmålet, geografi, biologi och hälsolära. Ser man nu på schemat, visar det sig, att ämnet matematik fått sig tilldelat icke mindre än 12 timmar mot historiens 8 timmar. Det förefaller, som om det skulle kunna göras en ändring häri, så att matematiken finge avstå helst tre timmar, och att dessa fördelades med en timme på vardera av de tre lägsta klasserna, vilka härigenom finge tre timmar var i veckan. — Att tre timmar ej är för mycket i första klassen förstår man lätt, när man tänker på den dryga kurs, som då skall medhinnas, nämligen forntidens och medeltidens svenska och allmänna historia. Av denna kurs har onekligen antikens historia så stor betydelse, att den väl behövde större tid än som nu kan tillmätas den, och detta gäller ej minst litteraturen, åt vilken borde anslås rätt mycken tid både för hemstudier och för läsning på lärorummet, så t. ex. av Iliaden och Odysseen, för att blott nämna ett par av de viktigaste arbetena. Det arbete, som användes härpå, har man till godo vid de fortsatta studierna, såväl i svensk litteratur som kyrkohistoria, allmän kulturhistoria etc.

Av stor vikt är ju även medeltidens historia. Skildringen av de mäktiga rörelserna på denna tid, folkvandringarna, korsstågen, bildandet av de olika samhällsklasserna, statsbildning-

arna, är nödvändig för förståendet av följande händelser och kan ej alldeles förbigås. Det blir i alla händelser en mycket kort redogörelse, som kan medhinnas. — Liknande är förhållandet med de två högre klasserna, tiden är för kort för att man skall kunna hinna tillnärmelsevis vad som bör medhinnas. Särskilt har tredje klassen en mycket stor kurs. Det är visserligen sant, att delar av 1700-talets politiska historia kunna behandlas mera överskådligt — kabinettspolitikens intrigspel hör ej till det mera givande — men i stället behöver kolonialhistorien få en större plats sig tillmätt, just med tanke på ekonomiläran i nästa klass. Franska revolutionen har ju betydelse för begripandet av 1800-talets strömningar och vad Sverige beträffar, skulle Frihetstiden behöva en mera ingående framställning både med hänsyn till dess betydelse för följande tider som till det rika andliga liv, som då utvecklades, men som många gånger förbises under intrycket av de hätska och till synes ofta ändamålslösa partistrider, som fyllde detta tidevarv. — Av vad som ovan sagts, framgår, att för de tre lägre klasserna det mycket väl behövdes ökat timantal. I fjärde klassen är förhållandet annorlunda, emedan där tillkommer ekonomiläran. Undervisar samme lärare i både historia och ekonomilära — något som väl faller sig naturligt — kunna de båda ämnena rätt mycket stödja varandra.

Det kan ju förefalla egendomligt, att tillägget av en enda timme i var och en av de lägre klasserna skulle anses kunna ha ett så stort inflytande på arbetets bedrivande och resultat. Det medges, att ökningen av timantalet ej kan medföra en motsvarande ökning av kursernas storlek, men det är ej heller härpå det hänger. Man måste i stället komma ihåg av vilken betydelse det är, att läraren och eleverna ej känna sig alltför jäktade i sitt arbete utan kunna få tid att samla och ordna materialet. Det är här betydelsen ligger av den föreslagna förändringen, att den ger arbetsro och därmed tillfälle till befästande av kunskaperna, alltså ger ett verkligt resultat av arbetet.

E. Dm.

K. Maj:ts nådiga cirkulär angående vissa resestipendier och understöd för år 1919.

Vår ynnest o. s. v. Sedan Vi genom särskilda kungörelser, senast den 31 december 1917 (nr 951), förordnat, att med åtgärder för utdelning för åren 1915—1918 av vissa angivna resestipendier och understöd skulle tills vidare anstå, hava vi, som funnit hinder icke möta för utdelande av de år 1919 avsedda, i nämnda kungörelse den 31 december 1917 omförmälda och från anslag under riksstatens åttonde huvudtitel utgående stipendier och understöd, velat härigenom förordna, att för de fall, då enligt givna föreskrifter dessa stipendier och understöd skola av Oss utdelas, skall — med tillämpning i övrigt av stadgade bestämmelser — beträffande år 1919 gälla,

att därest ansökning om stipendium och understöd skall till Oss ingivas, sådan skall ske senast den 15 april 1919,

att därest dylik ansökning skall ingivas till någon Oss underlydande myndighet, sådant skall äga rum senast den 15 april 1919, varefter vederbörande har att senast den 1 maj 1919 till Oss överlämna inkomna ansökningar; skolandet i fråga om de för vetenskapsidkare vid universiteten bestämda så kallade riksstatens resestipendier iakttagas, att därtill inkomna ansökningar, vilka skola innehålla samtliga föreskrivna uppgifter, av vederbörande akademiska konsistorier senast den 24 april 1919 insändas till kanslersämbetet för rikets universitet.

samt att styrelsen för tekniska högskolan har att senast den 1 maj 1919 hos Oss göra framställning angående fördelning av de enligt högskolans stat för dess lärare avsedda resestipendierna.

Tillika hava Vi funnit gott föreskriva, att vid framställning eller ansökning rörande stipendium eller understöd för år 1919 av nu ifrågavarande slag skall, därest resa utom riket avses, fogas intyg av vederbörande utländsk beskickning eller konsulat, att hinder ej möter för resans företagande. Detta meddela Vi Eder för kännedom och efterrättelse samt vederbörandes underrättande. Stockholms slott den 14 mars 1919.

GUSTAF

(Ecklesiastikdepartementet.)

Värner Rydén.

Tionde svenska seminarieläraremötet.

Detta möte, som på grund av kristidsförhållandena tvenne gånger blivit uppskjutet, är nu utsatt att hållas i Göteborg 9—12 augusti innevarande år omedelbart före allmänna folkskolläraremötet, som hålles 13—15 i samma månad.

Litteratur.

Joakims Forsøgsbog av Niels Jul, seminarielehrer i Vordingborg. København 1919. H. Hagerups forlag.

Att grunda undervisningen i fysik inom folkskolans högre klasser på försök är en metod, som på senare tider med fördel kommit till användning. Vi hade förra året tillfälle att anmäla ett svenskt arbete av sådan art: Hj. Berg, Lärjungeförsök i fysik (se föreg. årg. s. 48). Vad som där yttrats har sin tillämpning på ovan nämnda Joakims Forsøgsbog av Niels Jul.

Det är ett ganska tilltalande arbete. På ett lätt och roande sätt berättar förf. huru han kom på den tanken att giva ut en Forsøgsbog. På en cykeltur träffar han helt oväntat sin gamle vän Joakim, som i sin skola just håller på med en lektion i fysiska experiment för barnen. Förf. känner sig intresserad härav och beder Joakim att i hast genomgå en rad försök för honom. Det vill Joakim gärna, och det är resultatet av dessa, som här framlägges.

Först meddelas några erfarenheter, som gjorts vid undervisningen, samt gången av en lektion. Dispositionen för en fysiklektion blir följande: 1. Försöket från en föregående timme upprepas och man samtalar därom och riktar några frågor om det förut genomgångna. 2. Ett nytt försök utföres. 3. Man samtalar om vad man lärt av det nya försöket. 4. Motsvarande stycke i läroboken genomgås, och de beskrivna maskinerna och andra praktiska användningar förklaras. 5. Emellanåt berättar man på passande ställe om några av de mest betydande fysikaliska författarna.

Men experimenten förutsätta en samling fysiska apparater. Förf. lämnar en uppgift på Joakims samling, som utgöres av cirka 50 apparater, som då kostade 100 kr. Nu är den visserligen dyrare, men såsom Hj. Berg och även förf. framhållit, kan en del enklare materiell förfärdigas av läraren eller av lärjungarna själva. I enlighet med den pedagogiska grundregeln: från det närmare och lättare till det avlägsnare och svårare, synes det vara naturligt att enligt förf:s förslag ordna undervisningen i ämnet så, att man under det förra av de båda skolår, varom här är fråga, genomgår avd. om Luft, Vatten och Värme och under det senare (13—14 års åldern) om Magnetism, Elektricitet, Specifik vikt (Vættfylde), Rörelse, Ljud och Ljus.

Till varje avdelning ansluta sig anvisningar på stycken ur fy-

sikaliska handböcker eller avhandlingar, som i händelse av tid äro tjänliga att läsa i samband med experimenten och som kunna bidraga till att utfylla lärobokens innehåll.

Några enkla teckningar — deras antal skulle vi önska varit något större — åskådliggöra vissa av försöken.

Boken är, såsom av det sagda torde framgå, mycket lämplig för sitt ändamål. Då dess omfång (90 sidor) är något större än H. J. Bergs, kan den med fördel användas även av svenska lärare, som förut gjort bekantskap med den senares lärjungeförsök i fysik.

Tom Moll. Astronomiska observationer i sjätte klassen och första ringen. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1919. Pris 1 kr. 10 öre.

I undervisningsplanerna för realskolan och gymnasiet är i sjätte klassen och första ringen i samband med fysikundervisningen upptagen en kortfattad kurs i astronomi (det allmännaste om solsystemet och himlakropparna i övrigt). Enligt de metodiska anvisningarna bör det grundläggande studiet härav utgå från direkta iakttagelser på himlavalvet, och man har härvid på astronomien tillämpat de grundsatser, som man med stor framgång sökt genomföra i fråga om övriga naturvetenskaper. »Huvudtanken är den», säger förf., »att kunskapens begynnelse och grund bör vara det konkreta verklighetsstudiet». Beträffande astronomien är detta också synnerligen behöfligt, ty man finner ofta en påfallande okunnighet om stjärnbilderna hos lärjungar, som eljest bruka vara vakna.

Förf., som är väl känd genom sina mycket använda läroböcker i fysik och kemi, har nu utgivit en kort övningskurs i astronomi och dessutom meddelat några viktiga punkter rörande den metodiska behandlingen av ämnet, såsom att man bör inskränka observationerna till ett fåtal, som föregås av preparation och åtföljas av diskussion, att det är av vikt att skolan har till sitt förfogande en plats med fri utsikt över himlavalvet samt att den äger en god kikare. Förf. anser önskvärt, att kortfattade redogörelser lämnas av lärjungarna, ehuru man därvid bör ha mycket måttliga anspråk. I vissa fall böra de vara en frivillig sak. Flera prov på sådana redogörelser av lärjungar meddelas. Anvisningar givas även rörande lämpliga tider för anordnande av planmässiga observationer m. m.

Innehållet i kursen ordnas efter de olika observationerna: 1. Rörande *fixstjärnhimmeln*. 2. Rörande *solen*. 3. Rörande *månen*. 4. Rörande *planeterna*. Till sist nämnes något om *demonstrationer medelst tuben*. Ett antal bilder belysa vissa delar av innehållet.

Boken är, såsom nämnts, begränsad till sitt omfång (26 s.) vilket i betraktande av den ringa tid, som står ämnet till buds, bör räknas som en förtjänst. Förf:s rika pedagogiska erfarenhet inom sina fack är för oss en borgen för att ifrågavarande lärokurs skall befinnas lämplig för sitt ändamål.

Dansk Seminarieblad. Udgivet af *Dansk Seminarieforening*, redig. af *Niels Jul*, Vordingborg. November och December 1918 samt Januari 1919.

Novemberhäftet har särskild betydelse för bladet därigenom att seminarlärer Chr. Høirup, som från början under 4 år på ett förtjänstfullt sätt skött redaktörsskapet, till följd av annat arbete med oktober månad avgått från detta uppdrag, som i stället övertagits av seminarlärer Niels Jul, Vordingborg. Bladets syfte under den nya redaktionen är detsamma som förut, nämligen att verka för en god lärarentbildning och att vara ett förbundsband mellan seminarieföreningsmedlemmar. I likhet med vad som under de båda senaste åren ägt rum i *Tidskrift för folkundervisningen* hoppas utgivaren kunna framlägga en serie artiklar om undervisningen i olika fack vid seminarierna under rubrik: »*Retningslinier for Undervisningen ved Seminarierne*». Början göres med *gymnastikundervisningen*, som i decemberhäftet behandlas av *Peder M. Trap*. I januarihäftet har *Einar Lund* meddelat en uppsats om *Religionsundervisning* med anledning av undervisningsministeriets bestämmelser om seminariernas religionsundervisning av den 30 aug. 1918. Förf. är i det stora och hela tillfredsställd med dessa. Men något, som man saknar både här och i planen för andra fack, är tid och tillfälle att handleda eleverna i undervisningsmetodik, som dock för blivande lärare är av den största betydelse.

Samma häfte innehåller en av *P. J. M. Vinther* skriven längre anmeldan av Ludvig Feilbergs »*Samlede Skrifter*».

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redig. av *V. P. Rosenqvist*. H. 8 1918.

Häftet innehåller bl. a. fortsättning av en intressant mera kritisk artikel av *Albert Lilius*: »*Ernst Meumann om några av den pedagogiska psykologins och pedagogikens problem*». Uppmärksamhetens begrepp och indelning.

Biblioteksbladet. H. 5 1918. Redaktion: *Fredrik Hjelmqvist* och *Knut Tynell*.

Häftet innehåller följande artiklar och meddelanden: *Berättelse* över Sveriges allmänna biblioteksförnings fjärde årsmöte den 12 okt. 1918; *Stanislaus Grönfelt*. Accessionskatalogen för

Sveriges offentliga bibliotek; *Lennart Ribbing*. Utvidgning av föreläsningssbyråernas verksamhet; *Fredrik Hjelmqvist*. Ett efterföljansvärt exempel; *Biblioteksnotiser*, ett stort antal *recensioner* i olika ämnen; *Meddelande* till bibliotek, som äro medlemmar i S. A. B.

Prenumerationspriset är 4 kr. för år. Medlemmar av Sveriges allm. biblioteks-förening (årsavgift 3 kr.) erhålla Biblioteksbladet kostnadsfritt. Statsunderstödda fack- eller studiecirkelbibliotek samt under läroverks- och folkskoleöverstyrelserna stående undervisningsanstalter kunna erhålla bladet till ett pris av 2 kr. vid prenumeration direkt hos redaktionen.

Pedagogisk Tidskrift. H. 1 och 2 1919.

Tidskriften begynner härmed sin 55:te årgång. På grund av stark ökning av tryckningskostnaderna har redaktionen för att undgå väsentlig höjning av prenumerationspriset funnit sig nödsakad att t. v. inskränka tidskriftens omfång till ett tryckark i månaden. Föreliggande häften innehålla följande: *E. Edström*. Den tyska revolutionen och skolan (innehåller märkliga förordningar långående religions- och historieundervisningen i tyska skolor); *Otto Gallander*. Experimentellt underlag för »Ohms lag för magnetism» (h 1 och 2); *Otto Rohnström*. Anm. av E. Edström. Fransk skolgrammatik (med genmåle); *A. Hallström*. Anm. av M. U. Gertz, Udvalgte Skrifter av L. Annæus Seneca; *Johan Samuelson*. Anm. av B. Risberg, Livius, tjugotredje boken; *Vilh. Vessberg*. Anm. av Otto Anderssen, Hugonotterne under det Nantiske Edikt; *Emil Solander*. Anm. av K. R. Collin, Replikationskurs i Matematisk problemlösning för studentexamen.

Den svenska litteraturens historia under redaktion av Otto Sylvan H. 9—12. **Den romantiska tidsåldern** av *Fredrik Böök*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1919. Pris för dubbelhäfte 3 kr.

Förf. fortsätter här sin intressanta redogörelse för den romantiska tidsåldern. I slutet av föregående häfte började framställningen av *Stagnelius*. H. 9 innehåller först fortsättningen och slutet av *Stagnelius'* diktning, varåt en rätt ingående granskning ägnas. Därefter fortsättes skildringen av *neutraler* och *epigoner*: *Eric Sjöberg (Vitalis)*, som själv betraktar sig såsom hörande till neutralerna, medan hos *Karl August Nicander* »med sällsynt klarhet framträda de egenskaper, som äro typiska för den talangfulle lyriske epigonen». Detta gäller, ehuru ej så typiskt, även om *Bernhard von Beskow* och *Carl Wilhelm Böttiger*.

Förf. övergår därefter till *Realisterna*. Början göres med *Fredrik Cederborgh*, vars bekanta böcker *Uno von Trasenbergh* och *Ottar*

Trallings levnadsmålning i ovanligt hög grad väckte samtidens intresse. Hans »åskådning har sina rötter hos 1700-talets realister och satirici, men stoff och motiv har han i större utsträckning än någon före honom hämtat direkt ur sin egen erfarenhet». Detsamma gäller även om *Samuel Ödman*, vars *Hågkomster från hembygden och skolan* genast blevo mycket lästa och spridda. »Den svenska litteraturen har med dem erhållit ett av sina få klassiska mästerverk, som aldrig kan åldras» (förf.). De följande realisterna äro *Carl Fredrik Dahlgren (Mollbergs epistlar* och *Nahum Fredrik Bergströms krönika)* samt *Petrus Læstadius*, åt vars *Journal över missionsresor i Lappmarken* (i tvenne arbeten) gives ett berättigat erkännande. De sista bland periodens realister äro *Nils Lovén (Nicolovius)*, vars *Folklivet i Skytts härar i Skåne* förflyttar oss till rikets sydligaste del, samt *Knut och Henrik Lilljebjörn*, som i sina *Hågkomster* lämnat värdefulla bidrag till skildringen av det gamla värmlandslivet.

Nästan hälften av dubbelhäftet 11—12 ägnas åt *Carl Jonas Love Almquist*, som intager en särställning inom den romantiska tidsåldern. Förf. nämner först om hans utveckling och det olika inflytande han rönt såväl av föräldrarna som särskilt av sin morfar, Gjörwell. »Almquists fromhet har samma epikureiskt-idylliska färg, som hos Gjörwell och brödräfsamlingen.» Hans tidigare litterära försök äro osjälvständiga, det är först i den år 1816 utgivna broschyren *Vad är kärlek?* som han visar sitt skaplynn. Därefter skildras hans betydelse inom Manhemsförbundet och hans syfte därmed.

År 1832 började Törnrosens bok utgivas. Förf. går igenom Almquists viktigare skrifter och är stundom ganska kritisk i sina omdömen. Men å andra sidan har A. frambragt beundransvärda skapelser, som vittna om en hög grad av livfullhet och poesirikedom, t. ex. i vissa delar av *Columbine*. Under de resor på landsbygden, som A. företog 1836—37, hämtade han material till sina folklivsskildringar, som torde vara de av allmänheten mest uppskattade av hans skrifter. År 1838 skrevs *Svenska fattigdomens betydelse*, där A. anställer en analys av det svenska folklynn. Följande år utgav han »*Det går an*», som på grund av däri uttalade åsikter om äktenskapet kom att väcka gensägelse och strid.

Framställningen om Almquist kommer att fortsättas i nästa häfte, där hans skrifter i andra ämnen torde behandlas.

Svenska litteraturens historia under redaktion av Otto Sylvan. H. 13—16. **Stormaktstidens litteratur** av *Gunnar Castrén*.

I dessa häften möter oss en ny författare, docenten Castrén, som giver en utförlig och intressant bild av storhetstidens litterära arbete. Efter en längre inledning, där bl. a. Olof Rudbecks liv och verksamhet behandlas, skildras här först *Världslig lyrik och epik*: *Lars Wiwallius*, *Georg Stiernhielm* och hans närmaste efterföljare m. fl.,

därefter *Drama*: Baletter, skoldramer och studenttrupper, franska klassiska mönster, vidare *Prosa*: Romanen, prosastilen, och slutligen *Religiös litteratur*: Bibelöversättning och Psalmbok, Spegel och Svedberg samt början av religiös epik och lyrik.

Liksom i föregående häften meddelas även här korta biografier och utförliga bibliografiska notiser. Porträtt av Olof Rudbeck, Georg Stiernhielm, Urban Hiärne, Johan Runius, Haquin Spegel och Jesper Svedberg bifogas.

Dansk Seminarieblad. Marts 1919. (Febr.-numret ha vi ej erhållit.) Red. av *Nils Jul*, Vordingborg.

Innehåll: Anvendt Psykologi og Pædagogik (Sluttet) av mag. art. *S. Næsgaard*. Bland bokanmälningarna märkes: Børnehvebarnet av *Wilh. Rasmussen*. För några år sedan hade vi tillfälle att recensera hans bok om Barnets själelige Udvikling i de fire første Aar.

Pedagogisk Tidskrift. H. 3. 1919.

Innehåller följande artikel och recensioner: *Magnus Hallberg*. Om skolans morgonböner; *Julius Svenning*. Anm. av Calwagen-Nordgren. Översättningsövningar till tyska samt anm. av Goodwin-Korlén, Skriftliga uppgifter för studentexamen i tyska språket 1891—1917; *Sven Ekman*, Anm. av L. Plate, Härtamningsläran.

De nya praktiska ungdomsskolorna. Kort redogörelse för riksdagens beslut den 8 maj. 1918. Till allmänhetens kännedom enligt uppdrag av chefen för ecklesiastikdepartementet, på grundvalen av kommittébetänkanden och regeringsproposition utarbetad av generaldirektören *B. J. son Bergqvist*.

För att allmänheten snarast möjligt skall bli bekant med innehållet av ovan nämnda beslut har förevarande redogörelse utarbetats. Den utdelas kostnadsfritt till rikets kommuner, skolråd eller folkskolestyrelser, lärare vid olika slags folkskolor, till styrelsen för tekniska elementarskolor och lägre tekn. yrkesskolor ävensom i övrigt i ecklesiastikdepartementet och hos folkskolöverstyrelsen.

Innehållet meddelas under följande huvudpunkter: Våra praktiska ungdomsskolors behov av omgestaltning; Det av 1918 års riksdag beslutade nya systemet av praktiska ungdomsskolor: Fortsättnings-skolor, Lärings- och yrkesskolor, Tekniska fackskolor och tekniska gymnasier: Bil. A. De svenska barndoms- och ungdomsskolorna (grafisk framställning); Bil. B. Exempel på undervisningsplaner för fortsättningsskolan.

I *slutord* nämnes med erinran om statsrådet Värner Rydén anförande vid frågans behandling i riksdagen, att »steget är långt mellan beslutets fattande och dess omsättning i levande livet. Det förestår för den svenska folkbildningens och det svenska näringslivets målsmän och vänner ett maktpåliggande och omfattande arbete».

Blomdiagram, ett bidrag till blomundervisningens metodik.

Av

CARL ALLGÉN.

Varje biologilärare, som haft tillfälle att undervisa i botanik vid gymnasium, har näppeligen kunnat undgå att lägga märke till den vaghet, som utmärker kursplanen i fanerogamsystematik i ring I.

I denna ring skulle enligt stadgan genomgå kulturväxterna, deras morfologi och geografiska utbredning samt det väsentliga om fröväxternas blom- och fruktbildning. Det är allom bekant, att denna kurs är rätt svår att åtminstone med lärobokens hjälp genomgå på ett ändamålsenligt sätt av det skälet, att de nuvarande läroböckerna på grund av deras omfattning och allmänna läggning äro mindre lämpade för en metodisk behandling och genomgång av densamma.

Många lärare ha nog märkt, att det knappast efter någon annan undervisning finnes så litet kvar i minnet hos eleverna som just efter denna. Lärjungarna kunna nog sina läxor för varje gång, men om läraren vid temminens slut försöker sig på ett allmänt förhör (om blott i stora drag) över hela kursen, finner han, att behållningen av den lästa kursen är relativt liten. Eleverna komma väl ihåg något litet av kulturväxternas allmänna förekomst och ekonomiska betydelse, men om deras blom- och fruktbyggnad sviker dem minnet merendels fullstän-

7—190694. Tidskrift för folkundervisning 1919.

digt. Huru nu förklara detta? Orsaken är ej svår att finna. Den ligger helt enkelt däri, att de för närvarande använda läroböckerna i växtsystematik enligt min mening ej lämna så att säga den grundläggande basis, som är en nödvändig betingelse för att lärjungarna må kunna vägleda sig till det helhetsintryck, som studiet av fanerogamsystematiken har till uppgift att giva.

Det är ej min mening att genom dessa rader vilja verka reformerande på de nuvarande läroböckerna i systematisk botanik. Jag vill blott nämna några ord om den betydelse, som kännedom om och ritning (även av lärjungarna själva) av diagram enligt vad jag funnit torde kunna ha för en bättre förståelse av fröväxternas allmänna blombyggnad.

Kursen i botanik i ring I bör enligt min mening med största möjliga utbyte genomgås på så sätt, att lärjungarna få lära sig att noggrant beskriva mera allmänt förekommande och typiska representanter för viktigare familjer. Efter beskrivningen av dessa i skolan redogöres för de till familjerna hörande kulturväxterna. Om t. ex. eleverna i en klass ha i hemarbete fam. Rubiaceae, så blir otvivelaktigt valutan mindre, om de dithörande kulturväxterna enbart eller först genomgås, än om man först låter en elev beskriva en till familjen hörande för honom välbekant växt, t. ex. den vanliga gulmåran (*Galium verum*), isynnerhet dess blom- och fruktbyggnad, och man där-efter genomgår kulturväxternas allmänna prägel samt deras blommors och frukters byggnad.

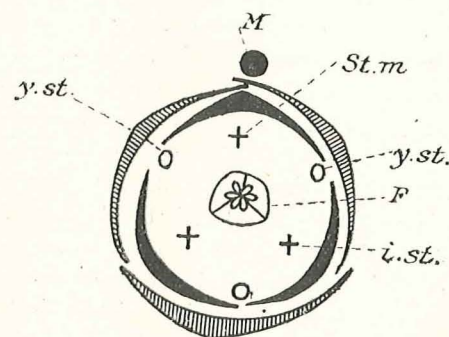
Denna undervisning kan vara nog så god, intresseväckande och lärorik, men en verklig behållning, ett minne av det genomgångna lämnar den knappast. Ett enkelt sätt att öka elevernas förmåga att komma ihåg grunddragen av fanerogamernas allmänna blombyggnad är genom användningen vid undervisningen av lämpliga och väl valda skisser av blommans byggnad.

Medelst ett längdsnitt genom en blomma får man en god föreställning om de olika blommornas anfästning (insertion) och genom tvärsnitt genom blomknoppar och utslagna blom-

mor (s. k. diagram) får man klarhet angående de olika blombladens antal och inbördes ställning inom blomman.

Dylika blomdiagram finnas visserligen avbildade i de flesta läroböcker, men då dessa i allmänhet ej lämna någon förklaring över diagrammen, synas de där ej vara av något större pedagogiskt värde. En kort redogörelse för blomdiagrammens tydning och deras betydelse för undervisningen torde därför vara behövlig.¹

Diagrammen äro av två skarpt skilda typer: empiriska och teoretiska. De empiriska, som man skulle kunna kalla verklig-

Iris (schema) teor. diagram.
M = moderaxel. F = fruktämne.

hetstrogna, diagrammen visa förhållandena i blomman, sådana de faktiskt i varje särskilt fall äro för handen. I de teoretiska diagrammen däremot äro ej blott faktiskt förhandenvarande organ inlagda utan även sådana, som av phylogenetiska skäl få antagas ha en gång funnits. Hos svärdsiljorna (*Iridaceae*) finns sålunda blott en ståndarkrans, den yttre (y. st.), emedan den inre (i. st.) under utvecklingens förlopp försvunnit. Om man ritar ett diagram med blott den yttre ståndarkransen, kal-

¹ En längre uppsats om blomdiagrams metodiska behandling vid undervisningen vid seminarier och gymnasier kommer jag framdeles att införa i annan tidskrift.

las detta ett empiriskt diagram; rita vi även in i diagrammet ståndarna tillhörande den inre kransen med för varje ett + (se fig.), få vi ett teoretiskt diagram. Hos fam. Personatae är ståndarnas ursprungliga antal fem. Detta tal, som dock är rätt sällsynt, förekommer hos t. ex. kungsljus (*Verbascum*). Det stora flertalet Personater har i sina blommor endast fyra ståndare, enär den baktill i medianen (st. m.) sittande ståndaren bortfallit. Ett teoretiskt diagram över *Linariablomman*, i vilket den bortfallna ståndaren är angiven med ett kors, ger, synes det mig, en vidare klarare bild av så att säga ståndarnas morfologiska valör än ett empiriskt diagram, som blott upptar de fyra förhandenvarande ståndarna.

Av dylika exempel på de teoretiska diagrammens stora pedagogiska betydelse och deras överlägsenhet över de empiriska kunde anföras många. Jag nämnde nyss som exempel *Iridacéerna*. Hos det stora flertalet monokotyledoner i övrigt är det ursprungliga antalet ståndare $3 + 3$, d. v. s. 2 kransar med vardera 3 ståndare. Hos en hel rad hithörande växter har en reduktion inträtt. Antingen ha blott enstaka ståndare försvunnit eller också såsom hos *Iridacéerna* en hel krans. Det senare är även fallet hos gräsen, hos vilka i allmänhet (und. bamburör och ris) blott den yttre är bibehållen. För att ge ett kort och lättfattligt uttryck för dylika diagram använder man sig av s. k. blomformler. I en sådan blomformel har man för varje krans av blad en bestämd bokstav, såsom för foderblad F, kronblad K, ståndare St och för pistill G (av *Gynöceum*). Äro foderblad och kronblad till färg lika, talar man helt enkelt om hylle- eller perigonblad och använder för dem bokstaven P. Antalet blad i varje krans anges med en siffra efter bokstaven. Äro bladen i en krans många, sätter man efter bokstaven tecknet ∞ , och sammanväxning av blad anges med ett klammer kring ifrågavarande siffra, t. ex. $G(5)$.

Huruvida fruktämnet är över- eller undersittande, brukar anges genom ett streck under antalet för G (översitt. fruktämne) eller över detsamma (undersitt. fruktämne).

Som bekant talar man med hänsyn till blommans allmänna

byggnadsplan om två skarpt skilda typer: den radiära (aktinomorfa) och den dorsiventrala (zygomorfa) blomtypen. Den förra betecknas i diagrammen med $\oplus$, den senare med en $\downarrow$.

För en typisk 2-hjärtbladig blomma med 5 kransar får man sålunda följande formel: F 5, K 5, St. $5 + 5$, G 5 och för en enhjärtbladig blomma P 3 + 3, St. $3 + 3$, G 3.

För *Ranunculacéerna* lyder formeln: F 5, K 5, St. ∞ , G ∞ och för en *Artemisia* (Comp.): FO, K(5), St. (5), G (2).

Vid studiet av denna uppsats menar möjligen många biologilärare, att det ej är nödvändigt att pina eleverna med dessa väl svåra och alltför vetenskapliga ting, men jag tror icke desto mindre, att det i allmänhet vid genomgång av en viss kurs i biologi ofta kan vara ganska nyttigt att redogöra för de gemensamma dragen, de ledande principerna för den gren av ämnet, som det för tillfället är tal om.

Dessa diagram kunna helt visst tjäna som viktiga hjälpmedel för eleverna vid inlärandet av de olika familjernas blomtyper. Eleverna böra emellertid även uppmuntras att öva sig i ritning av diagram av någon eller några av de växters blommor, de för varje gång ha i läxa, och jag har för några år sedan funnit, att vid ett visst seminarium, där jag vid undervisningen i växsystematik uttalade önskvärdheten av diagramritning, eleverna vinnlade sig om att rita diagram till den grad, att de såväl i hemmet som ock före lektionerna å svarta tavlan med iver och hänförelse sökte överträffa varandra i att rita de bästa och mest exakta diagrammen.

En kort redogörelse för blomdiagram torde sålunda enligt min mening vara till god nytta vid undervisningen i fröväxternas systematik och biologi. Såväl den åskådlighet, som blomdiagram och även andra exakta eller mera schematiska bilder ur växtbiologien kunna skänka som ock i ej mindre grad den lätthet, med vilken eleverna kunna inlära och hålla i minnet dylika, ökas i hög grad genom diagrammens ritning med lämpliga färger. Jag har förut i en liten pedagogisk uppsats (om undervisningen i embryologi i gymnasiet ring III, Verdandi 1919) sökt visa den stora betydelse, som ritning med färger (färgrit-

ning) har för förståelsen av groddbladbildningen och den allmänna organisationen i djurserien.

Även blommorfologien är ett område, där tvivelsutan färgerna komma till sin rätta användning inom biologiundervisningen. Vid ritning av diagram (tvärsnitt) av fruktämnen torde det vara av vikt att med olika färger ange å ena sidan själva fruktbladen och å den andra placentera, dvs. de unga fröanlagens fästpunkter. Om vi t. ex. skola i diagram återge ett normalt konstruerat 5-rummigt fruktämne, kunna vi lämpligen rita de fem fruktbladen i diagrammet med gul färg, medan deras invikna ränder, vid vilkas inre föreningspunkter fröanlagen sitta fästade, böra för att vara mera markerade ritas med röd eller annan lämplig färg.

Foderbladen, som i allm. ha grön färg, kunna lämpligen ritas med denna, medan man i diagrammen bör ange kronbladen med den färgton, som är utmärkande för dem i levande livet. Att ståndarna i dylika färgdiagram böra ritas med samma färg som kronbladen är med tanke på ståndarnas uppkomst tydligt.

Det är emellertid ej endast vid diagramritningen å svarta tavlan, som det är av vikt, att läraren använder sig av färgade kriter; även lärjungarna böra uppmuntras att såväl vid diagramritningen under lektionstimmar som ock i hemmet begagna färgade blyertsar (de bästa med märket Faber, Polychromas eller Bavaria).

Under det gångna läsåret har jag i gymnasiet ringar II och III vid genomgången av de ryggradslösa och ryggradsdjurens anatomi i stor utsträckning använt färgade kriter (isynnerhet gula, gröna och röda) såväl vid demonstration av mikroskopiska snitt som ock vid klargörandet medelst schematiska bilder av embryologiska utvecklingsstadier. En alldeles särskild betydelse synas mig färgerna ha haft för eleverna vid deras studier av mikroskopiska snitt ur den jämförande anatomen och embryologien. För att göras lättare förståeliga brukar man färga dylika snitt med bestämda färger, med vilka de olika vävnaderna på var sitt olika sätt impregneras. Då det ibland kan vara ganska svårt att i dylika snitt se just den celltyp eller den vävnad,

det för ögonblicket är fråga om, kan det vara av ett visst intresse, att läraren kan före elevernas studium i mikroskopet med samma färger, som finnas å snitten, genom en skiss å tavlan ange just den bild, de där skola se.

Genom dessa få rader har jag velat visa den roll, som användningen av färgkriter spelar vid demonstration av mikr. snitt av djur och växter, vid all skissritning etc. Här gäller det att efterlikna de färger, med vilka man på konstgjord väg impregnerat fina snitt. Vid skissritning av blomdiagram, då även enligt min mening färgerna komma till sin rätta användning inom biologiundervisningen, gäller det ej att efterlikna några konstgjorda färgimpregnationer utan något mycket viktigare, näml. att söka i sina ritningar så vitt möjligt nå likheten med blommornas färger i den levande naturen.

Liksom färgerna utgöra en karakteristisk egendomlighet i det levande livets organisation, så äro de även, synes det mig, om de rätt och på ett ändamålsenligt sätt användas, ett särdeles gott hjälpmedel i biologiundervisningens tjänst. Med deras hjälp kan läraren klart och exakt klargöra för eleverna även mera svårfattliga organisationsdrag och sambandsförhållanden. Elevernas intresse för biologien ökas, om de själva få rita sina bilder med färger; deras förmåga att förstå såväl allmänna drag som finesser i djurens och växternas byggnad höjes och först och sist vad de själva en gång fått färgrita och lära sig, glömma de sent eller aldrig.

Några minnen från seminarieläraremötet i Göteborg 9—12 augusti 1919.

Då sju år förgått sedan sista seminarieläraremötet hölls (i Växjö), motsågs detta med mycket intresse. Också hade omkring 184 deltagare från landets olika delar infunnit sig. Programmet för förhandlingarna var rikligt, och flertalet av de uppställda frågorna blevo mer eller mindre grundligt behandlade. Såsom vanligt vid läraremöten dryftades de dels vid allmänna sammanträden, dels vid sektionssammanträden.

Till ordförande valdes bestyrelsens ordförande, rektor *K. A. Westling*, till v. ordförande rektorerna *Anna Borgström*, Göteborg, och *Harald Dahlgren*, Strängnäs. Till sekreterare utsågos seminarielärarna *L. G. Sjöholm* och *A. Bergsten*, Göteborg.

Sedan mötet av ordföranden, som hälsade de närvarande välkomna, öppnats, började förhandlingarna med ett utförligare föredrag av kanslirådet *K. E. Sandberg* om *Seminariet och folkskolan*. Detta föredrag var mycket innehållsrikt och under de olika dagarnas förhandlingar togs ofta hänsyn till de tankar, som uttalats däri. I inledningen påpekades, att den seminarieriform, som kom till stånd genom 1914 års stadga, visserligen ytterst var en kompromiss men dock inom sig bar fröet till vittgående reformer på skolväsendets område. Ett gott hade bl. a. vunnits: det motstånd, som seminariet förr fick erfara, finns ej mer. Dess ställning är erkänd. Sedan talaren yttrat något om de förestående stora reformkraven beträffande folkskolan, ingick han närmare på det egentliga ämnet. I stället för den benägenhet för isolering, som förut rått, bör ett livligt

samband mellan seminariet och folkskolan äga rum; lärarna böra samråda med varandra. Men för att skolan skall kunna fylla sin uppgift, erfordras ett för skolans behov avpassat antal lärare. För städerna är det ingen svårighet men så mycket mera för landsbygden. Tal. nämnde om de många ledigheter, som uppstått under de föregående åren från 1912 och som för vissa år stigit till omkring 1,000 och ett år (1915) ända till 1,199. Och under de närmaste åren behövas cirka 2,000 lärare.

Vid intagning av elever i seminariet borde man i första rummet fästa sig vid begävnings- och bildningsmöjligheter. Av särskild vikt vore, att vid seminarierna en fast grundval för sedlig och religiös utbildning lades. Blicken bör ständigt vara riktad på folkskolan och dess behov.

Därefter började behandlingen av överläggningsämnena. Det första av dessa: *Erfarenheter och önskemål beträffande seminariets lärokurser*, inleddes av rektor *H. Dahlgren*. Vi behövde tid för att genomgå lärokursen. Härei voro enligt den nuvarande anordningen en brist. Nu krävdes koncentration och urval. Tal. vidrörde även inträdesfordringarna och behovet av kursens utvidgning till 5-årig.

Nästa ämne: *Det enskilda arbetet*, inleddes av rektor *Anna Sörensen*. Det vore enl. inl. svårt att lämpligt anordna det men det vore ett behov. Uppgifterna böra vara individuella. För övrigt anslöt sig inl. rätt mycket till de grundsatser, som uttalats i överstyrelsens cirkulär av den 20 aug. 1918 (se h. 4, 1918). Ett tredje överläggningsämne förekom under förmiddagen, näml. om *Bibliotekets utnyttjande* med inledningsanförande av lektor *Elisabet Eurén*, som framförde flera beaktansvärda synpunkter.

Kl. 5—7,30 e. m. höllos sektionssammanträden i olika ämnen. På aftonen var ett samkväm för mötesdeltagarna anordnat å seminariets högtidssal. Härvid höllos flera tal och sång utfördes. Stämningen var ganska livlig under hela aftonen, och man fick tillfälle till personligt tankeutbyte, som torde vara den största vinsten av ett dylikt möte.

Enligt programmet skulle en gemensam utfärd företagas på söndagen. En sådan företogs också under gynnsamt väder till Marstrand, där staden, badinrättningen och särskilt fästningen togos i betraktande. Därefter intogs gemensam middag å stads-hotellet, där såväl mera allvarliga som skämtsamma tal höllos.

Om måndagen höllos sektionssammanträden kl. 8—9,30 f. m. och 5—7 e. m. Det allmänna sammanträdet började kl. 11 och räckte till kl. 3. Det första överläggningsämnet: *Seminarie-elevernas levnadsförhållanden*, inleddes av lektor Arcadius, Lund, då rektor Ch. Svanborg, som enligt programmet skulle inlett det, var förhindrad att närvara vid mötet. Av anförda siffror framgick, att kostnaderna för genomgången seminariekurs sedan 1910 tredubblats. Sålunda beräknades nu genomsnittskostnaderna för genomgången 4-årskurs för elever med inackordering, manlig till 4,545 kr., kvinnlig till 4,089 kr. och utan inackordering, manlig till 5,809 kr., kvinnlig till 4,571 kr. I dessa siffror äro ej inräknade kostnader för böcker och annan materiell, vilka beräknas till omkring 600 kr. Det var enligt talarens mening tydligt, att från det allmännas sida något måste göras för att lindra olägenheterna härav. Angående matförhållandena hade det sina stora svårigheter att ordna dessa på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt. Under kristiden hade på somliga ställen försök gjorts med kooperativa matlag, och detta ansåg tal. även hädanefter vara lämpligt. Även bostadsfrågan var ett av de aktuella och svårlösta spörsmålen vid seminarierna. På sina håll hade krav på elevhem framförts, som emellertid voro mycket kostsamma att anordna och underhålla. Häremot hade från andra håll gjorts gällande, att eleverna ej skulle isolera sig under skoltiden utan som andra samhällsklasser bo på skilda ställen. Vad som vore lämpligast att åtgöra, ansåg tal. vara svårt att giva något direkt svar på, men man borde i denna sak kunna påräkna intresse och ekonomisk hjälp från statens sida. Under den följande diskussionen belystes frågan på olika sätt av några talare.

Mötet beslöt att göra ett uttalande, som gick ut på att särskilt statsanslag måtte beviljas, som mot redovisningsskyldighet an-

vändes till understöd för anordnande av bättre levnadsförhållanden för eleverna vid statens seminarier.

Därefter behandlades andra frågan: *Övningsskolans organisation*, med seminarielärare K. V. Lundström från Uppsala som inledare, samt den tredje: *Kunna undervisningsövningarna koncentreras på färre ämnen?* med lektor G. Setterberg som inledare. I dessa frågor gjordes ej några bestämda uttalanden.

Det fjärde överläggningsämnet vid dagens allmänna sammanträde: *Utbildningen av lärare för den första undervisningen* inleddes av seminarieläraren L. G. Sjöholm. Mötet gjorde härvid i anslutning till inledarens förslag ett uttalande, i vilket framhölls som önskemål, att lärareutbildningen för den första undervisningen bleve likvärdig med den för folkskolan.

Kl. 7 e. m. hade Svenska seminarielärareföreningen sammanträde, varom mera nedan.

På tisdagen höllos sektionssammanträdena kl. 8—9.30 f. m. och det allmänna sammanträdet kl. 11—3. Vid det senare höll musikdirektör Olof Holmberg inledningsföredrag över ämnet *Kunskapsämne-övningsämne*. Tal. ansåg, att den gamla uppfattningen, att kunskapsämnena skola vara dominerande, är grundfalsk. Han anförde flera exempel på olika slag av undervisning, som på ett slående sätt visade, att gränsen mellan dessa ämnen är svår att uppdraga. Att lära genom att göra ansåg han vara det framtida undervisningsidealet, och han framhöll, att verklig kunskap endast inhämtas genom övning, och hoppades, att gränserna mellan de olika ämnena så småningom måtte utjämnas. Tal. föreslog till sist ett uttalande av följande innehåll: »Då den nuvarande uppdelningen i kunskapsämnena och övningsämnena saknar verkligt berättigande, anser mötet, att den bör försvinna, liksom även den därav följande benämningen övningslärare. Genom k. skolöverstyrelsen eller särskilda sakkunniga torde böra verkställas en utredning i syfte att åstadkomma en för samtliga seminarielärare i möjligaste mån likvärdig utbildning, tjänsteställning m. m.»

Rektor Borgström framställde ett par invändningar mot inledarens förslag och ansåg, att det ej var lämpligt att göra något

uttalande. Kanslirådet *Sandberg* var i huvudsak ense med inledaren. Han erinrade om att tiden icke stått stilla i frågan om övningsämnena. I folkskolan och dess överbyggnader göres numera knappast någon skillnad mellan dessa ämnen. Även inom seminarierna intaga övningsämnena och övningslärarna en bättre ställning än förut. Det bästa sättet att föra dessa frågor framåt vore att kraftigt bearbeta den allmänna opinionen i ord och handling.

Efter ännu ett par inlägg beslutade mötet med 31 röster mot 26 att ej göra något särskilt uttalande.

Den andra frågan: *Att lära genom att göra*, inleddes av rektor *Sam. Mårtenson* och teckningslärare *Gunnar Ell*. Härvid visades, huru arbetskunskapen och särskilt teckningsundervisningen kan väsentligt underlätta den teor. undervisningen. Under behandlingen av ämnet betonades ytterligare fördelen härav.

Därefter höll lektor *A. H. Hildinger* från *Växjö* ett med livligt intresse följt föredrag om Intelligensprövningar, som han företagit med inträdessökande till seminariet. Han ansåg, att de nu brukliga kunskapsproven ej voro i allo tillförlitliga, och visade med siffror, att »poängtalet» vid dessa intelligensprov ofta sammanföll med resultatet av kunskapsproven, men ej sällan gävo de ett väsentligt annat resultat. Framstegen under de följande studieåren hade i dylika fall som oftast visat, att intelligensproven varit tillförlitligare. Vid tillfället lämnades flera exempel på uppgifter för proven jämte svar av vilka somliga voro ganska roande. Inledaren förordade dylika prövningar och lovade att giva intresserade de upplysningar, som önskades.

Efter de allmänna överläggningarnas slut föredrog *meddelanden* från de *sektioner*, som avgivit bestämda *uttalanden*, av vilka följande här bifogas:

Sektionen för modersmålet uttalar som sin bestämda uppfattning, att det är omöjligt att med det för närvarande tillmätta timantalet nå det i kursplanen uppsatta målet för modersmålsundervisningen. Sektionen anser, att seminarieläverna i

sina skriftliga arbeten, såvida inte det behandlade ämnet kräver en högre stil, böra få använda en i riktning mot bildat talspråk förenklad skriftspråksform, t. ex. beträffande predikatverbets pluralböjning.

Sektionen för matematik, fysik och kemi uttalar sig för: 1) att särskild tid för matematiska uppsatser bestämmes vid början av varje termin; 2) anser önskvärt, att i de metodiska anvisningarna till kursplanen inryckes ett moment av följande innehåll: Vid undervisning i fysik och kemi och särskilt astronomi böra även historiska synpunkter beaktas; 3) anser sig böra uttala en erinran därom, att den tid, som de båda ämnena fysik och kemi ha till sitt förfogande, är i synnerlig grad otillräcklig med hänsyn till den experimentella behandling, som dessa ämnen kräva, och det av eleverna själva utförda arbete, som bör tillhöra deras studium; 4) finner det önskvärt, att i terminsbetygen och avgångsbetygen särskilda vitsord givas i fysik och kemi jämte det gemensamma vitsordet.

Sektionen för historia förklarar, att då all erfarenhet av historieundervisningen vid folkskoleseminarierna visat, att det med det timtal, som kursplanen föreslagit, är fullständigt ogörligt att bibringa eleverna den historiska bildning, som dess blivande kall kräver, måste sektionen med största bestämdhet kräva, att historieundervisningens timtal ökas med åtminstone tvenne veckotimmar.

Sektionen för musik anser, att då pianospelning vid seminarierna i sin nuvarande anordning saknar verkligt värde för folkskollärarnas praktiska utbildning, bör den försvinna som obligatorisk och endast bedrivas såsom valfritt ämne för elever med särskilda förutsättningar eller tidigare grundläggande utbildning.

Det gällde vidare att bestämma *tid och plats för nästa möte*. På ordförandens förslag beslöts, att nästa möte skall hållas om tre år eller 1922, och på inbjudan av rektor *Gideon Danell* bestämdes Uppsala som mötesplats. Åt seminarielärareföreningens styrelse uppdrogs att anordna detsamma.

Mötets *avslutning* ägde därefter rum, och ordföranden, rektor

Westling, framhöll i sitt avslutningstal den idealitet i arbetet, som förde seminarielärarna tillsammans för gemensamma strävanden. Man finge ej slå sig till ro utan ständigt söka och pröva, ej dådlöst resignera. Han frambar sitt tack till myndigheter och enskilda, som understött mötet och inlagt förtjänst om detsamma. Han uttalade vidare sitt tack till mötesdeltagarna och vände sig särskilt till generaldirektör Bergqvist, kanslirådet Sandberg och övriga närvarande ledamöter av skolöverstyrelsen samt kanslirådet Franzén och tackade dem för visat intresse.

Mötets tack till ordföranden tolkades av rektor Dahlgren.

Utställningar under mötet.

Under mötet var i några av seminariets lokaler anordnad en rikhaltig utställning, där de flesta av rikets seminarier voro representerade. Så t. ex. Växjö seminarium, där tecknings- och slöjdläraren Gunnar Ell visat huru man kan kombinera slöjden med andra ämnen (fysik och matematik), och Karlstads seminarium med dess uppstoppade och väl ordnade djurgrupp.

En annan ännu mera omfattande utställning hade man under mötet tillfälle att se i Nordhemsskolan, dit folkskoleutställningen var förlagd.

Svenska seminarieföreningens sammanträde.

Enligt vad förut nämnts, hölls detta sammanträde måndagen den 11 augusti kl. 7 e. m. Såsom ordförande fungerade först styrelsens ordförande, rektor Westling, och sedan rektor Dahlgren. Till behandling förelåg ett reviderat förslag till stadgar för seminarielärareföreningen, som uppsatts av styrelsen och i maskinskrivna exemplar utsänts till ortsföreningarna. De punkter, varom diskussionen till största delen under det rätt långa sammanträdet kom att röra sig, voro styrelseledamöternas

antal och styrelsens sammansättning. Antalet ledamöter hade av styrelsen föreslagits till 7 i stället för 5 förut. Detta hade redan förut mött motstånd åtminstone inom några ortsföreningar, och så blev fallet även nu. Styrelsen tycks ha varit mycket ivrig för sitt förslag om ökningen, men under diskussionen anfördes, att en sådan skulle bidraga till att ej oväsentligt öka kostnaden för styrelsemedlemmarnas resor och besök å främmande ort vid styrelsemöten och även i övrigt vore onödig. Även några av Göteborgslärarna anslöto sig till 5-talet, vilket ock blev föreningens beslut.

Den andra frågan, som i viss mån stod i samband med den förra, rörde styrelsens sammansättning. Några lärare, vilkas talan fördes av musikdirektör Holmberg och lektor Sjödahl, yrkade på att styrelseledamöterna skulle väljas så, att olika kategorier av lärare finge plats inom styrelsen, på det att den ej måtte bli så ensidigt sammansatt, som under sista tiden varit fallet. Härom utspann sig en stunds diskussion. Man ansåg å andra sidan, att alla seminarielärare, vilken grupp de än tillhörde, borde ha intresse för de olika sidorna av seminariets verksamhet. Mötet beslöt ock att ej göra något uttalande om styrelsens sammansättning. Förslaget till stadgar blev sålunda med förut nämnda ändring antaget.

Styrelsens ordförande meddelade, att den nuvarande styrelsen kommer att avgå, varför i sådant fall en ny får utses.

J. F. Björnståhl.

Historieundervisningen vid folkskoleseminarierna.

Vid det nyligen hållna seminarielärarmötet i Göteborg förekommo i sektionen för historia tvenne föredrag: om timplan och kursfördelning i historia och ekonomilära (lektor Sjödahl) och om läroböcker i historia (lektor Bratt). Den knappt tillmätta tiden medgav ingen utförlig diskussion, och det syntes därför undertecknad ändamålsenligare att i någon tidskrift framlägga sina synpunkter beträffande ett av de berörda spörsmålen, förhållandet mellan statshistoria och samhällshistoria vid undervisningen.

Det var synnerligen glädjande att konstatera, med vilken skärpa kravet på en någorlunda utförlig och sammanhängande framställning av samhällsutvecklingen och av äldre och nyare tiders politiska idéer framfördes, och jag instämmer helt och fullt däri, att historieundervisningen ej uteslutande eller ens huvudsakligen får vara en översikt av krig och diplomatiska förvecklingar. Att bestämma innehållet i sådana termer som samhällshistoria och kulturhistoria har sina svårigheter, och jag är ej heller blind för det förhållandet, att tiden ej skulle räcka till för en *allsidig* analysning av de ekonomiska, sociala och rent ideella krafter, som under varje epok bestämmande inverkat på utvecklingen, icke ens om det för historien anslagna timtalet flerdubblades. Jag tror emellertid, att det ej längre går att ursäkta sig därmed och — i seminarier och gymnasier — nöja sig med en lärokurs, sådan den framställes i Pallin-Boëthius' lärobok, där samhällsföreteelser och kulturella rörelser icke alls eller endast mycket flyk-

tigt beröras. Ju mer historiekursen närmar sig vår egen tid med dess långt drivna arbetsfördelning, teknik och industrialisering, desto omöjligare blir det att med det traditionella framställnings-sättet »för eleverna möjliggöra uppfattningen av den historiska utvecklingen, så att de historiska händelserna framstå i sitt inre sammanhang» (jfr seminariernas undervisningsplan). Demokratiseringen av statslivet har fortskridit i intimt sammanhang med den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen, och nu är demokratien överallt ett faktum, som kräver konsekvenser — även i fråga om historieundervisningen.

Ännu på Tegnér's tid fanns det allvarliga och för kulturen nit-älskande män, som motsatte sig folkskolans utveckling av fruktan för halvbildningen; erfarenheten har sedan dess hunnit visa, att vad som vunnits genom folkskolebildningen i skilda avseenden mer än uppväger, vad dess belackare kunde vilja skriva på dess skuldkonto, och dess bättre torde nu de flesta omdömesgilla personer vara ense om att folkskolan bör utvecklas, så mycket någonsin görligt är. Men det är därvid ett ämne. samhällskunskapen, som från det allmännas synpunkt är viktigare än andra, ty på detta område är i en demokratisk stat halvbildning lika farlig som ren okunnighet, såsom både gamla och nya exempel visa. Det kan väl aldrig bli möjligt för den maktägande folkpluraliteten att dricka synnerligen djupt av kunskapens källor, men så mycket borde kunna göras, att de flesta medborgare bibragtes en tydlig uppfattning därav, att det krävts oavbrutna ansträngningar av många generationer för att åstadkomma det moderna samhällets teknik och prestationsförmåga, att det är lättare att förstöra än att bygga upp och att i den moderna kulturen en enstaka samhällsgrupp eller samhällsklass lika litet som den enskilde individen är i stånd att reda sig på egen hand: alla äro beroende av varandra. Det bör kunna göras begripligt för alla, att en viss stabilitet i samhällsinrättningarna är lika naturlig och nödvändig som växande och utveckling. Men skall folket få klarhet i detta, måste folkets lärare åtnjuta en därefter avpassad undervisning. Det är ej nog med några faktiska upplysningar om den nuvarande samhällsbyggnaden utan

det kräves ett studium av de viktigaste samhällsföreteelsernas genesis och historiska utveckling.

För att åkådliggöra, vad jag menar, vill jag som exempel taga den viktigaste och mest aktuella av vår tids samhällsföreteelser, arbetarrörelsen. Fackföreningsväsendet och socialismen måste, för att rätt förstås och uppskattas, ses mot bakgrunden av den fria konkurrensen, sådan denna utvecklades i teori och praxis, och den ekonomiska liberalismen måste i sin ordning betraktas som reaktion mot den gamla samhällsordningen. Den konservatism, som varit benägen att i allt tal om sociala frågor se löst och onyttigt svammel och som försummat att i skola och läroböcker ägna tillbörlig uppmärksamhet åt de mäktiga krafter av detta slag, som varit verksamma under de sista femtio åren, har vållat oberäknelig skada. Den bär en del av skulden för att ytterlighetsmännen och de starka slagorden öva så stort inflytande på massan; detta inflytande skulle ha varit mindre, om undervisningen mera allmänt framalstrat en historisk syn på samhället, insikten, att förändringar av samhällsinrättningarna visserligen i någon mån kunna förbättra samhället och människorna men att det drömda idealtillståndet ej kan i *hast* åstadkommas på detta sätt. Än mer har den nämnda försummelsen skadat just dem, som predestinerats till att vara sköldborgen för det bestående. Den, som har någon erfarenhet av läroverksundervisningen, vet, huru ytterligt torftigt utrustade i fråga om insikt i aktuella samhällsrörelser de utgående studenterna äro. Om de samvetsgrant hållit sig på avstånd från folkets hus och andra ställen, där sociala spörsmål debatterats, så har det ej minst berott på den riktiga känslan, att de ohjälpligt skulle ha kommit till korta gentemot motståndare, som icke allenast varit i besittning av talförhet utan också ägt någon, om ock ensidig kunskap om vad som rör sig i tiden. Den samhällsklass, som av gammalt varit den ledande, har sålunda försummat att rekognoscera sina motståndares terräng; den har varit okunnig om klasskampens förutsättningar och har ej kunnat bedöma, vilka krav som varit berättigade eller på vilka punkter försvaret av gamla positioner varit utsiktslöst.

Det skulle vara naivt att tro, att klasskampen skulle kunna upphävas genom skolstudier, och man bör ju ej ens önska något sådant, om man tror, att den kan leda till ett samhälle, där klassmotsatserna försvunnit, men mycket skulle redan vara vunnet med en mildring av fanatismen i de stridande lägren. Den historiska religionsforskningen har skakat tilliten till många dogmer och anses av de gammaltroende beklaglig, men den därav alstrade fördragsamheten har också medfört rika välsignelser, som de knappast skulle vilja vara förutan. Ett historiskt samhällsstudium borde kunna få analoga verkningar. Stridslusten och handlingskraften förminskas kanske av växande förståelse för motståndarens synpunkter, men å andra sidan är det för alla parter nyttigt att veta, att ett krig till det yttersta och med alla medel kan få betänkliga konsekvenser även för segraren. Är detta åter riktigt, torde de flesta också få medgiva den synnerliga vikten därav, att de blivande folkskollärarna genomträngas av uppfattningen om det relativa i alla värden.

Vill man målet, en på historieundervisningen grundad samhällskunskap, måste man också vilja det medel, som härför är oundgängligt: en någorlunda rundligt tillmätt tid. Ämnen av ifrågavarande slag äro i allmänhet tämligen abstrakta och behöva alltså vidlyftig utveckling och exemplifiering för att fattas. Det är ett psykologiskt faktum, att man ej kan komma till det abstrakta utan från det konkreta, och här gäller det dessutom, att eleven ej endast anammar lärarens eller lärobokens påståenden, slutsatser och sammanfattande omdömen utan även ser något av de samhällstillstånd, personligheter och händelseförlopp, som fått vår tids »rörelser» till resultat, — ser och inser. För seminaristen är en dylik konkret, berättande, biografisk framställning till en viss grad behöfvlig även därför, att han måste använda en dylik metod i sin blivande verksamhet, om hans elever, folkskolebarnen, skola kunna tillgodogöra sig något av hans undervisning. Vår tids vuxna samhällsmedlemmar laborera redan med alltför många *-ismer*, vilkas natur och ursprung de i allmänhet känna synnerligen litet till; det vore mycket

olyckligt, om detta missförhållande skulle ökas därigenom, att barnen påtvingades en obegriplig katekes av sociala abstraktioner.

Som ett medel att erhålla utrymme för den samhälleliga och kulturella sidan av historieundervisningen ansågo sig inledarna vid seminariemötet kunna vara med om en reduktion av lärokursens rent politiska del, statshistorien, speciellt diplomati och krigshistoria. Jag tror, att detta är en utväg, som ej bör begagnas ens i nödfall. Granskar man från denna synpunkt en sådan lärobok som Pallin-Boëthius, finner man, att det är mycket litet, sammanlagt kanske 5 å 6 sidor, som utan allvarlig olägenhet kunde skäras bort, men väl påträffar man överallt parter, som behövde vidare utvecklas för vinnande av åskådlighet och det »inre sammanhang», som är ett önskemål för historieundervisningen. Dr O. Johnsson har med beaktande av detta åstadkommit en i många avseenden utmärkt lärobok, men också har denna (den större och bättre upplagan) till omfånget blivit åtminstone dubbelt så stor som Pallin-Boëthius, trots att den innehåller föga av det, som vi äro särskilt intresserade av att få in i lärokursen. Det hittills använda lärostoffet kan ej beskäras men väl omläggas och bättre framställas. Krigen kunna ej elimineras ur historien; de ha varit folkens starkaste kraftyttringar och ha i många fall haft vittgående följder i territoriella förändringar och andra nya betingelser för nationernas liv. Dessa följder måste nödtorftigt utredas liksom även deras orsaker, och det är ju i allmänhet endast detta, som göres i de brukliga läroböckerna; blott i undantagsfall meddelas en notis av strategisk eller taktisk natur. Att de märkligaste fältherrarna och valplatserna omnämnas, lär också vara oundgängligt. Dessa namn ha till större delen blivit commune bonum för allmänbildningen, och mycken litteratur skulle behöva ytterligare kommenteras, om de borttoges ur de historiska läroböckerna. Dessutom torde det av pedagogiska skäl vara omöjligt att helt beröva historien dess episka karaktär. Staterna ha spelat en alltför viktig roll i utvecklingen för att man skulle kunna underlåta att meddela både *att* och *hur* de uppkommit och gått under. Om det

tidvis varit enväldiga furstar och deras diplomati, som satt krigen i gång och behandlat folkens öden som sina privatangelägenheter, så får detta ej hindra, att denna del av historien ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Dessa furstar ha en gång varit reella maktfaktorer, lika reella som folkviljan i en senare tid; att bortse från detta skulle vara att förvanska historien eller förrycka dess proportioner.

Undersöker man saken närmare, finner man, att uteslutningar av antydd art skulle försvaga grunden även för samhälls- och kulturstudiet. Exempelvis skulle det om vissa perioder av vår stormaktstid kunna sägas, — och detta har visst redan sagts — att kriget var vår viktigaste industri. Det trettioåriga kriget fick viktiga sociala följder och medförde många kulturella impulser för vårt land. Har man tid att utförligt behandla vår krigsföring i Tyskland under och efter Gustav Adolfs tid, får man som biprodukt en välbehövlig kännedom om det tyska rikets byggnad; på samma sätt ger en skildring av Karl XII:s krig och förvecklingar i Östeuropa viktiga upplysningar om Rysslands, Polens, Turkiets och andra länders tillstånd. Beträffande den allmänna historien ställer det sig överallt på samma sätt; världskriget har visat detta som så mycket annat. Hur skall man förstå de nu pågående händelserna i Polen och Östersjöprovinserna eller Frankrikes av gammal tradition betingade strävan till Rhengränsen eller Englands hållning i fråga om Belgien eller Preussens förhärskande ställning i Tyskland eller den tyska militarismen utan att ha läst krigshistoria? Och den förskräckliga härva, som rymmes inom området för den forna österrikisk-ungerska monarkien? Den kommer sannolikt för lång tid framåt att sysselsätta Europa, men för att förstå, vad som där försiggår, behöver man minst så mycken kännedom om habsburgarnas krig och politiska förvecklingar, som de gängse läroböckerna bjuda; i själva verket är det alldeles för litet. Att förstå följder och verkningar utan att känna de händelser, som framkallat dem, torde vara ogörligt.

En av de mäktigast verkande krafterna till gott och ont i de senaste hundra årens historia har varit nationalitetsrörelsen. Hur

man än ställer sig till denna och dess avart nationalismen, sympatisk eller fientlig, är det av samma vikt att söka förstå dess väsen. Bland de många faktorer, som tillsammans svetsat ihop nationerna, måste folkminnena, historien, förgångna tidens gemenskap i lidanden och förhoppningar betecknas som en av de allra viktigaste; bland de traditioner åter, som medverkat till nationalmedvetande, spela krigen ingalunda den minsta rollen, såsom bl. a. framgår av resp. nationers folksånger.

Diplomatien har sitt klassiska skede bakom sig, men den är ännu mycket beaktansvärd såsom en manometer, vilken registrerar det verkande trycket i det rådande statssystemets invecklade maskineri, och den är också alltså en primär maktfaktor av stor betydelse, som måste uppmärksammas vid historieundervisningen. Alla tillerkänna exempelvis Wilhelm II en framträdande roll i den världshistoria, som utspelats under de sista trettio åren, och det blir allt tydligare, att Edvard VII, trots den konstitutionella begränsningen av hans makt, i historien får bära huvudparten av förtjänsten eller ansvaret — synpunkterna äro som bekant olika — i fråga om den s. k. inringningspolitiken. I all historia finnes något personligt, som ej får förbises. Det finnes inga »frågor» eller »rörelser» utan endast människor, har någon sagt; jag tror, att läraren bör besinna och lära sina elever besinna, att det finnes *någon* sanning i detta yttrande.

Hur skall man då erhålla den erforderliga tiden, om den gamla kvantiteten av politiskt lärostoff skall bibehållas och därtill, såsom vi finna önskvärt och nödvändigt, den sociala och kulturella delen betydligt utökas? Jag kan ej svara annat än: *videant consules*. Hittills har jag ej haft tillfälle att själv pröva seminariets möjligheter, men på grund av min erfarenhet vid gymnasierna vågar jag a priori påstå, att det är fullständigt omöjligt att på åtta veckotimmar med normalt begåvade elever ordentligt medhinna den i seminariestadgan angivna kursen, i all synnerhet om där anbefallda metoder (källstudier o. s. v.) skola iakttagas. Med ungefär samma kurs att behandla klaga

gymnasielärarna över jäkt och bristande tid, och ändå ha de till sitt förfogande tolv veckotimmar och kunna från början förutsätta någon kännedom om såväl allmän som svensk historia. I inledningen till seminariernas undervisningsplan heter det visserligen, att denna skall »tjäna till huvudsaklig ledning» med rätt för vederbörande att vidtaga jämkningar beträffande lärokurser och timtal, och denna rätt påpekades också under loppet av senaste seminariemötet. Det antyddes likaledes från flera håll, att seminariets uppgift vore att åstadkomma bildning och bildningsintresse hos dess elever; ordet kunskap undveks med en viss ängslan. Den »fullärd» Chronschoughstypen är långt ifrån sympatisk, men jag tror ej, att själva folkskolarbetet lidit av denna typs förlöjligade suffisans, och den förbättras väl knappast genom att pruta av på kunskapsfordringarna. Medvetandet att kunna något är upplivande och för karaktären stärkande, och den blivande folkskolläraren behöver mycket väl i sitt kall den »rober et securitas», som därmed följer; det finnes helt visst medel tillräckligt att bibringa honom vetskap om begränsningen i hans kunskaper. I hans gärning kräves något mera än den bildning, »som står kvar, sedan han glömt allt, vad han lärt».

Det var vackert att bevittna det intresse och den hänförelse för kallet, som togo sig uttryck i mötets förhandlingar, och otvivelaktigt är det önskvärt, att läraren såväl som andra går till sitt arbete med optimistisk frejdighet och utan att låta avskräcka sig av svårigheterna. Det är emellertid farligt att underkänna eller tillsluta ögonen för dessa svårigheter. Skall en situation förbättras, är det av vikt att veta, hurudan den verkligen är, och härvidlag är det lärarna, som i första hand ha skyldighet att upplysa därom. Förr eller senare kommer väl den tid, då det på grund av vetenskapens utveckling och kunskapsstoffets alltså jämt fortgående differentiering blir omöjligt att upprätthålla det gamla kravet på allmänbildning och då man måste uppgiva den uniforma normalplanen. Så ny som den nuvarande stadgan är, kommer det naturligtvis att dröja länge, vad seminarierna vidkommer. Innan frågan om en omorganisation åter blir aktuell,

har man förmodligen att motse skarpa meningsbrytningar om de olika ämnenas krav på schemat. Det kan ej vara för tidigt att redan nu klart och kraftigt säga ifrån, att ett par tilläggstimmar visserligen kunna göra något för att avhjälpa det värsta trångmålet men att mycket mera behöves för att realisera kursplanens vackra syften beträffande ämnet historia,

P. J. Edler.

Sveriges allmänna biblioteksförenings årsmöte.

Det femte årsmötet med Sveriges allmänna biblioteksförening hade förlagts till Uppsala och ägde rum den 29 och 30 augusti. Mötet öppnades på fredagen den 29 klockan 11 f. m. i universitetet i närvaro av ett 100-tal deltagare, bland vilka märktes såsom representanter från Danmark bibliotekarien Svend Dahl, överläraren J. Høirup, bibliotekskonsulenten J. Banke och redaktören R. Nielsen och från Norge bibliotekarien vid Deichmanska biblioteket A. Arnesen.

Till ordförande för mötet utsågs föreningens ordförande, överbibliotekarien M. Hulth, och till vice ordförande överbibliotekarien L. Wåhlin och förste bibliotekarien A. Grape.

Härefter överlämnades ordet till universitetets prorektor, professor Quensel, som å universitetets vägnar hälsade de närvarande välkomna och uttryckte sin glädje över att åter se biblioteksföreningen samlad till arbete.

Till föreningens ordförande efter överbibliotekarien Hulth, som undanbett sig återval, utsågs förste bibliotekarien Grape. Såsom ny medlem i styrelsen inträdde dessutom filosofie kandidaten Yngve Hugo.

Sedan sekreteraren uppläst årsberättelsen och revisorernas berättelse, höll förste bibliotekarien Grape ett synnerligen intressant och instruktivt föredrag om »Codex argenteus». Han lämnade en redogörelse för de sista forskningsresultaten angående denna universitetsbibliotekets dyrbaraste klenod och meddelade till slut, att inom kort skulle utkomma ett arbete av häradsböding Uppström om den bekanta stölden, som upptäcktes 1834, av

några blad i handskriften. Bibliotekskonsulenten K. Tynell gav härpå en överblick av det förslag till nytt klassifikationssystem, som utarbetats av den på tredje årsmötet 1917 tillsatta kommittén.

Efter ett kortare uppehåll inledde bibliotekarien vid Norrköpings Stadsbibliotek Hj. Lundgren en diskussion om »Urvalet av skönlitteratur för folkbiblioteken». Inledaren framhöll svårigheterna för bibliotekarierna att bland den alltmer överhandtagande bokfloden välja den för biblioteken lämpligaste litteraturen. Av tidningarnas anmälningar bleve man ofta missledd, bättre ledning hade man då av Biblioteksbladets recensioner. Dessa recensioner blevo dock i den därpå följande diskussionen föremål för en rätt skarp kritik av doktor J. Feuk, som påpekade, att de i allmänhet gävo mycket liten ledning; de voro i regel alltför knapphändigt avfattade och därtill ofta felaktiga. För övrigt rörde sig diskussionen huvudsakligen om den »sämre skönlitteraturens» (detektivromanernas) vara eller icke vara inom folkbiblioteken.

På eftermiddagen ägde förevisning av universitetsbiblioteket rum och förste bibliotekarien O. Walde demonstrerade en utställning av äldre boktryck och bokband. Klockan 7 höll licentiaten E. Areen ett föredrag, belyst av skioptikonbilder, om Uppsala universitetsbiblioteks byggnadshistoria. Senare på aftonen samlades mötesdeltagarna på Flustret, där samkväm var anordnat.

På lördagen klockan 10 f. m. fortsattes förhandlingarna med diskussion om »Önskemål i fråga om stärkandet och utbyggandet av folkbiblioteksorganisationen i Sverige», inledd av förste bibliotekskonsulenten F. Hjelmqvist. Inledarens anförande utmynnade i att riktlinjerna för en blivande biblioteksreform kunde innefattas i de båda orden: bibliotekens koncentration och effektivitet. Koncentration vore ytterligt nödvändig, då biblioteksväsendet i Sverige visat en stor tendens till splittring. Ett medel till hämmande av denna splittring vore utgivandet av gemensamma kataloger för de olika biblioteken inom samma kommun. Ett kraftigare ingripande från statsmakternas sida genom ytterligare anslag till biblioteken skulle verka i riktning mot

biblioteksorganisationens stärkande. Distriktsbibliotek anknutna till våra statsbibliotek och under kontroll av bibliotekskonsulenter borde inrättas.

Härefter följde bibliotekarien Arnesens föredrag om »Amerikansk biblioteksand, indtryk fra en studiereise». Tal. framhöll särskilt den styrka, som låg i det amerikanska biblioteksväsendet, att biblioteksfunktionärerna erhålla en god teoretisk underbyggnad genom specialskolorna för utbildandet av bibliotekarier. I detta avseende hade de europeiska länderna mycket att lära av Amerika.

Förste bibliotekarien A. Nelson inledde nu en diskussion om »Statsbibliotekets förvärv av den inhemska bokproduktionen med särskild hänsyn till Sverige» och sedan följde en diskussion om »Organisationen och skötseln av biblioteken vid de allmänna läroverken», inledd av lektorn S. Schartau. Slutligen upptog lektorn Oscar Olsson på eftermiddagen till diskussion ämnet »Författaravgift på boklån».

Härmed var det rikhaltiga programmet för biblioteksmötet genomgånget och ordföranden förklarade förhandlingarna avslutade.

Carl Efværgren.

Något om skolbyggnader.

Visserligen har jag knappast börjat mina studier av Amerikas skolor och seminarier — jag måste träna språket och gå igenom en del litteratur, innan jag vågade mig ut i stora världen, för att jag icke skulle känna mig alltför bortkommen där — men ändå vågar jag mig på att sända några intryck hem. Det är icke min mening att ge en beskrivning på vad jag sett här utan endast att framställa några synpunkter, som jag kommit till genom det, jag sett. Mina studier i ämnet kommer jag naturligtvis att fortsätta, och skulle det visa sig, att de kunde vara av intresse och nytta där hemma, skulle intet vara mig kärare än att undan för undan skissera deras resultat.

Denna lilla skiss planlägger jag därför icke som en redogörelse för vissa seminarier, skolor, etc., som jag besökt, utan som en framställning av vissa initiativ, som skulle kunna vinna beaktande vid uppförande av nya skolbyggnader hemma i Sverige, och som jag kommit till genom jämförelser mellan hemma och borta.

De intryck, som i denna stund bäst samla sig till ett helt, och som jag kan ge som en helhet, fastän jag endast varit i en enda stat: Massachusetts, äro hämtade från amerikansk skolarkitektur. Men med dem förena sig intryck av annan amerikansk arkitektur, som jag tror skolmannen skulle ha gott av att uppmärksamma.

Först vill jag då nämna den arkitektur, som jag skulle med ett monstros — hälften engelskt, hälften grekiskt-

svenskt — ord kunna kalla för undergroundarkitektur, d. v. s. konsten att bygga under markytan.

Denna arkitektur har alltid vårt folk varit mycket främmande för. Urinvånarna begagnade sig av sådant byggnadssätt, när de gjorde sig kulor i jorden, men så långt historisk tid sträcker sig tillbaka, ha vi utvecklat byggnadsverksamhet över jorden och ingen annan. Medeltiden använde nog underjordiska gångar men mycket sparsamt. Det var endast ett och annat slott och ett och annat kloster, som bestod sig därmed, och anledningen därtill var, att krig och uppror ständigt hotade, och de fruktade och hatade herremännen — andliga som adliga — måste vara beredda att när som helst rädda livet genom en brådstörtad flykt — tryggast genom jordens innandömen, där det icke var så lätt för förföljaren att angripa eller ens att förfölja.

Bostäder under markytan användas av många utomeuropeiska folk, t. ex. grönländare, kineser, indianer i kañondistrikten. Grönländarnas motiv för att bo nere i jorden är att där finna skydd för köld och stormar. Grönländaren föreställer sig som bekant, att Gud bor nere i jorden och de onda andarna i den kalla och snödigra rymden. Indianerna arbeta sig in i kañons väggar, därför att sådana rum äro bekväma att holka ur och äro skyddade både för präriens brännande sol och dess häftiga virvelstormar. Kineserna gräva sig ned i jorden för att icke med sina bostäder hindra marken från att giva skördar. Det är alltså av utrymmesskal.

Ettdera eller båda dessa motiv är det, som förmått den moderna arkitekten att ta upp denna art av byggnadskonst. Man har sänkt järnvägar, spårvägar, telegraf- och telefonledningar samt en mängd andra ledningar ned i jorden för att skydda dem för köld, nederbörd och storm. Men börjar bygga i jorden i storstaden, där markytan blivit så dyrbar, att man måste dels resa husen högt upp mot skyn, dels gräva ned dem djupt ned i jorden.

I många fall har det väl gått till så, att ett varuhus vid sin utvidgning tagit i besittning ett kvarter mitt emot det kvarter, där det redan slagit sig till ro. Nästa steg att öka utrymmet har varit att göra i ordning och fördjupa källrarna. Sen var det

icke svårt att sticka en tub under gatan från den ena byggnaden till den andra. Därmed blev trafiken så stor, att det blev önskvärt att ha källarna så väl i ordning som möjligt. De blevo bättre dränerade och belysning infördes. Därigenom blevo de utmärkt trevliga, och undan för undan förbättrade man deras utseende: tapetserade, bräddklädde, målade etc. Nu finns väl knappast ett större handelshus i en storstad, som icke har en sådan källare inredd till en mycket trevlig, ja ofantligt elegant salubod. Här i Amerika kallas dessa lokaler *basements* och sträcka sig i en, två eller t. o. m. tre våningar djupt ned i jorden. Tuben har förvandlats till en ljus, mattbelagd, bred korridor, och ofta utbjudas varor till salu även i den. Ligger varuhuset intill en underjordisk järnväg — här kallad subway — så sticker man en tub genom väggen till den, och så kan kunden gå direkt från taget in i ett »basement».

Även hotellen bygga sådana »undergrounds». Såväl eleganta matsalar som ruskiga krogar kan man finna där. De stora bankerna likaså. De inreda dem dels till kassavalv för egen räkning och för att hyra ut till sina kunder, dels till rum för sammanträden, rum för de arbetschefer, som behöva vara mest ostörda av storstadens buller, rum för kunder och tjänstemän, som vilja söka upp åt sig en lugn och sval vrå, där de kunna vila eller grubbla i en underbart vederkvickande tystnad. Det alltid, alltid ihållande storstadsbullret är i högsta grad störande för allt tankearbete, och det är väl mest detta buller, som gör, att storstaden bryter ned så många nervsystem.

Därmed har jag kommit att peka på den tredje av de stora meriter, det under markytan belägna rummet äger: den stora, sköna tystnaden. För min del ser jag däri dess största merit. Det är en alldeles obeskrivlig njutning att komma från en bullersam gata ned i ett sådant ljust, vackert, svalt och tyst rum. Storstadens obeskrivliga oljud påverkar icke bara hörselnerven. Även känselnerverna plågas, tror jag, av dessa ljudvirvar, som kasta den tunga, kvava luften i oregelbundna stötar mot nerverna. Är man trött och känner noga efter, så har man en känsla likartad med den, man erfar, när vattenvågor skvalpa omkring en

och än pressa en åt ett håll, än släppa en, så att man kan återta sitt förra läge. Den svindel, många människor känna i storstadsbullret, beror, tror jag, på denna påverkan av ljudvågorna på känselnerver.

När jag en dag efter en vandring i Bostons centrala delar kom ned i ett sådant rekreations-»office» i The First National Bank of Bostons jordvåning ett par trappor ned, kände jag det alldeles, som när jag kommit för djupt ned i vattnet och flyter upp, så det blir lättare att andas. Det var en rent fysiologisk reaktion, som framkallade en rent fysisk njutning. Men när jag observerat och diagnostiserat den, var det också en njutning att höra, vad som sades till mig med vanlig stämma. Det är så tröttsamt både att tala och höra i detta evinnerliga buller, att det är en njutning att tala med sin vanliga röst och att höra andra begagna sina vanliga röstresurser, men både själv bli hörd utan svårighet och själv höra utan pinsam ansträngning.

Jordvåningar äro naturligtvis icke bra som bostäder, ty en bostad bör ha sol, och ännu finns icke, så vitt jag vet, något artificiellt ljus, som gör samma biologiska nytta som solljuset. Men som arbetslokaler och nöjeslokaler äro de förträffliga. De kunna dräneras och ventileras lika bra som lokaler över markytan, och de kunna estetiskt utstyra till måttet av de högst ställda anspråk. Även tuber och tunnlar få en allt större användning. De ha samma fördelar. De äro svala om sommaren, varma om vintern. Deras uppvärmning då kostar så gott som ingenting, om de läggas tillräckligt djupt. De kommunicera byggnaderna på ett förträffligt sätt. I oväder slipper man få sina kläder förstörda, sina fötter våta, slipper välja mellan att frysa eller att gå efter något plagg att sätta på sig. Material, som föres genom dem, far icke på något sätt illa. Över tuben går trafiken obehindrat fram. Tuben spar alltså utrymme även den. I tuben kan man leda alla slags ledningar för vatten, värme, luft, elektrisk ström. Tack vare tuber kan man från en enda värmecentral uppvärma många stora byggnader, vilket är en stor ekonomisk fördel dels därför att det sparar arbete och bränsle, dels därför att det minskar eldfara.

tagna i så liten skala. En liten skola är ett mycket dyrbart företag t. o. m. för en stat. Det vore bättre att ha ett förstklassigt seminarium i Svealand, ett i Götaland och ett i Norrland, än att ha en massa små seminarier, som arbeta under trycket av fattigdom och umbäranden. På samma sätt med gymnasier och andra ungdomsskolor. Barnaskolor böra vara små. En barnklass bör icke vara större än 12 barn, och en barnskola icke omfatta mer än något hundratal. Men med ungdomsskolorna är det något helt annat. Fordringarna på lärare, materiell, lokaler och yttre utrymme äro mycket större. En sådan anstalt bör ha ett mycket stort och välförsett bibliotek. Hur åstadkomma detta i ett fattigt land, om anslaget skall fördelas på tiotals anstalter? De böra ha anläggningar för sport och idrott, som äro mycket dyrbara. De böra ha filmapparat, skioptikon, laboratorier med utensilier. Det är slöseri att göra en sådan uppsättning för kanske ett hundratal seminarieelever, men det är god affär att göra det för fem à sex hundra.

I Amerika äro klasserna mycket stora men i all undervisning, där det behövs, delade på sektioner med 20 elever i varje sektion. Varje sektion tränas för sig, och vissa timmar, då undervisningen icke behöver vara individuell, samlas hela klassen i en stor hörsal. För elevernas träning i undervisning användas stadens skolor, men det finns även övningsskolor. De äro icke i samma byggnad som seminariet, vilket synes mycket fördelaktigt. Men det är mycket lämpligt att sammanbinda skolan och seminariet med en tub. Så är förhållandet vid Salems seminarium, Massachusetts, som har den nyaste »motherschool» i denna stat.

Men seminariet bör utbilda lärare icke bara för folkskolan utan också för kindergarten och vissa yrkesskolor och högre skolor.

Sådana skolor böra därför rymmas på samma tomt men icke under samma tak som seminariet. Därtill kan man även lägga lokaler för gymnastik och idrott samt bibliotek. Om paviljongsystemet tillämpas, bör det fulländas med undergroundsarkitektur.

Särskilt är det viktigt, att alla skolor för elevernas övningar i att handleda barnen tilltagas i stor skala. De äro seminariets förnämsta åskådningsmaterial, och en alltför liten flock och därtill kanske socialt nästan likställda barn fyller icke seminariets behov.

En byggnad, som alltid borde finnas vid varje seminarium, är elevhem. Detta kallas här dormitory och anses som en så viktig institution, att många elever bo där under sin studietid, ehuru de ha sitt hem i samma stad som sitt seminarium. Då de studera, anse de, skola de ägna sig helt åt studierna och icke utsättas för att distraheras genom hem och umgängesliv. De unga tyckas trivas väl därmed. Det är mera helhet i deras tillvaro och de, som icke ha kommit med eldig håg till seminariet, göra ett bättre arbete, ty de äro kvitt denna trånad efter nöjet, som blir tyngre, därför att de icke förstå att dela sin tid mellan lek och allvar. Arbetet blir stort av nöjet och nöjet av arbetet.

Ju snabbare staten bestämmer sig för att ordna undervisningen efter en rationell, enhetlig plan, dess lyckligare är det utan tvivel. Man får icke ta för mycken hänsyn till det sentimentala orerandet om de idylliska små bildningshemmen, skapade av bara anda och med den äktsvenska överlägsenheten gentemot det materiella. Det är sant, att ett sådant hem för bildning kan vara förtjusande, om det skapas av en stor ande, men villkoret är, att han får allt, vad han behöver, av rika föräldrar. De fattiga barnen få icke komma till sådana hem, och det är dem staten måste sörja för. De rika föräldrarna kunna, även då staten tar hand om bildningen, gå i förbund med det pedagogiska snillet för att skapa, vad de önska. Men staten måste göra sina företag så ekonomiskt väl beräknade, att de ge bästa bildning med minsta ekonomiska förlust. Ett seminarium på 100 elever drar en viss standardkostnad i anläggning och underhåll, men ett seminarium på 300 drar mycket mindre än 3 gånger denna, och ett seminarium på 500 är i proportion billigare ändå. På samma sätt är det med universitet och gymnasier. Få men med stort elevantal och förstklassig utrustning äro bättre än många små, som dragas med fattigdom och brist och som trötta ut staten ge-

nom att dess kostnader per studerande bli oproportionellt höga, och hemmen, därför att med alla uppoffringar för de unga, dessa icke få de möjligheter till studier, som man hoppats.

Att den mogna ungdomen får sin undervisning på långt avstånd från sin hemort, är av föga vikt i ekonomiskt avseende, då ju staten lätt kan ge den fria resor, om kostnaderna för dem bli betungande för de mindre bemedlade. Den mogna ungdomen har bara gott av att komma under andra förhållanden än hemortens. Den har gott av att komma i beröring med främmande människor, medan den ännu är så pass böjlig, att den låter sig undervisas och själv reagerar mot stelnandet i en viss typ. Den bör komma ut för en kritik, som icke mildras genom eventuellt partitagande av de närmaste, och den bör lära sig att sköta sig själv efter de bestämda normer, som måste uppställas och följas, när det gäller en samverkan mellan många. Det finns ju hem, som ge sin ungdom all den tukt och vård, som man kan önska, men det finns också hem, som ge sin ungdom en fullständig frihet, och som aldrig ha ett tillrättavisande ord. Det är väl, om denna ungdom kan få sin självöverskattning något reducerad och sin självkritik i god växt, innan den skall på egen hand svara för en livsuppgift.

En läroanstalt för ungdom, som bygges i mycket små dimensioner, får gärna hemmens fel utan att få deras förtjänster. Den har svårt för att få de unga att skaffa sig ett rätt perspektiv på livet. Världen blir för liten för dem, och därför bli de själva för stora och för viktiga. De få använda sämre metoder och hjälpmedel i sina studier och komma därför icke up to date. Denna erfarenhet gör dem lätt hyperkritiska icke bara mot sin läroanstalt, utan de ta med sig ut i livet en obehaglig oskicklighet i att bedöma orsak och verkan i arbetsförhållanden, en oskicklighet, som icke sällan bereder dem verkliga lidanden och allvarliga motgångar, och som de kunde sparats, om de blivit litet mindre själva genom att vara i en litet större omgivning.

Ungdomen behöver också en så att säga social disciplinering. Den behöver känna sig som aktiv medlem av ett samhälle, vars intressen icke få under några omständigheter negligeras eller skjutas åt sidan. Denna träning i att verka tillsammans med

andra vinner av att de samverkande äro av många olika typer. Ungdomsskolan med alltför små dimensioner blir egentligen bara en sammanslutning av samma slags ungdom från samma slags hem. Kråkvinkelsynpunkterna komma att göra sig gällande hos denna ensartade ungdom, och den får icke erfara glädjen i att fatta livets och kulturens rikedom.

Med barnaskolan är det helt annat. Den bör vara en liten intim kamratkrets och tämligen likartad, ty för barnet är även denna lilla värld så stor, att det får använda hela sin energi för att växa med den. Barnet är som det oformliga, som skall få form. Ungdomen är plastisk — den har fått en viss form men måste räddas från att stelna i denna, ty skulle den redan som ungdom stelna i sin form, så blir den ett petrifikat redan i mannaåldern, och detta bör den framför allt räddas från.

Hos oss råder en nästan motsatt uppfattning mot den jag nu skisserat.

Hos oss byggas så snart det finns en viss befolkningstäthet stora skolkolossor för barnen. Skolor på flera tusen barn äro ett nödvändigt ont, vare sig det är fattigmansbarn eller rika barn. Däremot visa ungdomsläroverken en viss tendens till splittring i små enheter. För ett så litet folk som vårt är det utan tvivel för mycket att dela den akademiska undervisningen på fyra akademier och den tekniska på två tekniska högskolor. Gymnasierna på samma sätt. Även små fattiga städer lägga sig till med fullständiga läroverk, fastän en lektor kan få sin timme upptagen av en enda elev. Det blir dyrbar gymnasieutbildning. Vi ha ej råd till den.

Men de anstalter, som segla i motvind, söka sin framgång i centralisering. Folkskoleseminarierna visa en tendens därtill i dubbelseminarier. Det vore önskligt, att de återtog småskollärarinneutbildningen och således växte genom att upptaga i sig alla våra småskoleseminarier. Det är ytterst dyrbart att låta småskollärarinneutbildningen fortgå som privat-ekonomiskt intresse, understött av staten eller landstinget. Det hindrar dessutom skolans enhetlighet och sammanhang.

Forts. *id.* 153

Jenny Richter Velander.

Anders Benjamin Lundblad.

F. rektorn vid Karlstads folkskoleseminarium, A. B. Lundblad, har, såsom tidningarna förut meddelat, den 17 juni innevarande år avlidit i Uppsala.

Han var född 1847 i Hemmesjö, Kronobergs län, avlade mogenhetsexamen i Växjö 1869, varefter han idkade studier i Uppsala och avlade teol. examina år 1872. Vårt. 1873—vårt. 1874 hade Lundblad anställning som vice lektor i Härnösand, där han prästvigdes 1875. Sedan han erhållit ansökningsrätt, utnämndes han 1873 till adjunkt vid Luleå h. allm. läroverk och tjänstgjorde även en kortare tid som fängelsepredikant i Luleå. År 1877 utnämndes han till adjunkt vid Växjö seminarium, där han under en följd av 20 år kom att verka, tills han år 1897 förordnades till rektor vid folkskoleseminariet i Karlstad, och i sådan egenskap tjänstgjorde han till år 1913, då han avgick med pension. Både under sin verksamhet i Växjö och Karlstad hade han under flera år förordnande som folkskoleinspektör.

De, som i likhet med meddelaren härav någon tid samarbetat med Lundblad, lärde känna honom såsom en intresserad lärare, som hade förmåga att väcka lärjungarnas håg för de ämnen, i vilka han undervisade.

J. F. B.

Litteratur.

Svensk litteraturhistoria under redaktion av *Otto Sylvan*. H. 17—18, 19—20 (II: 9—12).

H. 17 innehåller slutet av redogörelsen för *Carl Jonas Love Almqvist* med mycket rikhaltiga bibliografiska notiser, och där efter skildras i detta och följande häften *Liberalismens tidsålder* av *Otto Sylvan*. Efter en inledning om *Liberalism och nationalism* övergår förf. till *Pressen och politiken* och dess mest bekanta namn: Johan Johansson, Lars Hierta, Wilh. Fredrik Dalman, Johan Christoffer Askelöf, Carl August Agardh, Henrik Bernhard Palmér och Magnus Jakob Crusenstolpe. Många belysande bidrag lämnas här.

Vidare redogöres för *Skola, universitet och kyrka*, varvid bl. a. en intressant jämförelse mellan studierna och de då rådande riktningarna i Lund och Uppsala anställes.

I följande avdelning lämnas en teckning av de *Litterära strömningar*, som vid periodens början sökte göra sig gällande och som då voro ganska oklara. Omkring hälften av de båda senare häften ägnas åt *Johan Ludvig Runebergs* utveckling och författarskap och innehåller mycket av värde.

Sista delen av h. 20 handlar om *Lyriken* och dess förnämsta idkare: G. L. Sommelius (Beppo), Wilhelm von Braun, Elias Sehlstedt, F. A. Dahlgren (Värmlänningarna), Bernhard Elis Malmström och den till hans krets hörande G. L. Silfverstolpe, Johan Nybom samt 1840-talets studentskalder Gunnar Wennerberg och C. V. A. Strandberg (Talis Qvalis). Det för dessa författare mest karakteristiska angives. Beträffande G. Wennerberg synes oss framställningen vara något knapphändig. Liksom i föregående häften finnas li dessa porträtt av de mest bekanta författarna.

Svensk litteraturhistoria under redaktion av *Otto Sylvan*. H. 21—22 (II: 13, 14).

Detta dubbelhäfte innehåller fortsättningen och slutet av *Liberalismens tidsålder* av *Otto Sylvan*. Här behandlas *Romanen I*.

Den äldre gruppen, inom vilken märkas Fredrika Bremer, Sofia von Knorring och G. H. Mellin, samt *Romanen II. Skisser*. De mest bemärkta författarna inom denna grupp äro Emilie Flygare-Carlén, K. A. Kullberg, C. A. Wetterberg (Onkel Adam), O. P. Sturzenbecker (Orvar Odd) och Aug. Blanche. Därefter följer *Den finländska litteraturen*, där största uppmärksamheten ägnas åt Zachris Topelius.

Sista avdelningen utgör en kort skildring av de förnämsta författarna inom *Teater och drama* under denna period: Johan Börjesson, Topelius, Aug. Blanche, F. A. Dahlgren och Johan Jolin.

Bibliografiska notiser meddelas, varjämte porträtt av Fredrika Bremer, Sofia von Knorring, Emilie Flygare-Carlén, O. F. Sturzenbecker, Aug. Blanche och Zachris Topelius bifogas.

Av del II återstår nu blott tiden 1860—1900, som väntas föreligga färdig till julen.

Svensk litteraturhistoria under redaktion av *Otto Sylvan*. H. 23—28 (I: 9—14).

Föreliggande häften innehålla slutet av *Stormaktstidens litteratur*, varefter *Sjuttonhundratalet* skildras av *Otto Sylvan*.

I en inledning redogöres för upplysningsrörelsen, vars stadier efter de ledande författarna benämnas det *Dalinska* (från 1732), det *Gyllenborgska* (från 1753) och det *Kellgrenska* (från 1778).

Allt skildras på ett sakrikt och intresseväckande sätt. Såsom vanligt bifogas porträtt av de märkligare personligheterna.

Härmed är första delen av Svenska litteraturens historia avslutad och den åtföljes av en fullständig innehållsförteckning. I en »Efterskrift» nämner utgivaren, att vissa brister med avseende på enhetlighet i arbetet måhända kunna påvisas, men att detta ej gärna kunnat undvikas, då medarbetarna haft frihet att gestalta var och en sin avdelning i enlighet med sin uppfattning av ämnet.

Folkskolestadgan jämte författningar rörande Folkundervisning och Folkbildning. Från trycket utkomna intill den 17 juni 1919. Femtonde upplagan redigerad av *K. L. E. Sandberg*, undervisningsråd i Kungl. skolöverstyrelsen. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1919. Pris bunden 9 kr.

Sedan den förra upplagan år 1917 utgavs, har en mängd nya författningar rörande folkundervisningen utkommit, varför en omarbetning av förevarande handbok varit av behovet påkallad. Den nu utgivna upplagan innehåller under väsentligen samma rubriker som i den förra alla intill den 17 juni 1919 utkomna författningar i fråga om folkundervisning och folkbildning. Här meddelas sålunda stadganden icke blott om folkskolor, fortsättnings-

skolor och högre folkskolor utan även om kommunala mellanskolor, den högre yrkesundervisningen, folkhögskolor, om överstyrelsen och folkskoleinspektionen, om folkbibliotek och den populärvetenskapliga föreläsungsverksamheten m. m. Överskådligheten främjas genom infogade marginalrubriker i de mera använda och innehållsrika författningarna. Dessutom har förf. ägnat stor omsorg åt sakregistret, som blivit mycket rikhaltigt.

Med anledning av beslut av 1919 års riksdag äro under innevarande år flera viktiga nya författningar på området i fråga att vänta. Dessa avse bl. a. statsbidrag till undervisningen i slöjd och i hushållsgöromål (huslig ekonomi), understöd till folkhögskolor, pensions- och understödsväsendet, instruktion för den utvidgade skolöverstyrelsen samt rikets indelning i folkskoleinspektionsområden.

Det är en fullständig och noggrant utarbetad samling av författningar, som utgivaren här lämnat och som är av stort värde både för lärare och alla andra, som ha att göra med eller intressera sig för folkundervisningen.

Jørgen Banke: Bøgers Brug. Opgaver og Øvelser i Anvendelse av Haandbøger. Kraks forlag, København 1919. 87 s.

Man brukar tala om böcker, som »fylla ett länge känt behov». Här föreligger utan tvivel en sådan bok. Författaren, skolmannen och bibliotekarien vid centralbiblioteket för Sydvestjylland Jørgen Banke, anmärker själv detta i sitt förord för Danmarks vidkommande, och även i Sverige sakna vi ännu ett arbete av sådan läggning. »Bøgers Brug» är en bok för danskar, i det exemplen m. m. äro tagna från Danmark, men dess uppslag kunna och böra överflyttas på svensk mark.

Övningsskolläraren L. G. Sjöholm har i nr 28 av Svensk Lärartidning 1919 redogjort för praktisk undervisning i handböckers användande i en dansk skola. Detta visar, att dylik undervisning redan är upptagen på åtminstone den skolans arbetsprogram. I själva verket är det i vår tid av stor vikt, att det uppväxande släktet lär sig att praktiskt tillgodogöra sig de många handböcker, som i snart sagt alla ämnen finnas. Kan det blott detta, så är det rustat att leva och arbeta i nutidskulturen utan det så förkättrade mångläseriet i våra allmänbildande skolor. Huvudsaken blir då icke att veta det eller det utan i stället att veta, var man får veta det eller det — åtminstone om allmän tillgång genom offentliga bibliotek finnes till den stora litteratur uppslagsverk, som f. n. finns även på svenska. Av all litteraturkännedom är nog kännedomen om handböcker den viktigaste. Och så gäller det naturligtvis att kunna begagna dem. För detta behövs en väg-

visare. Vad Bankes banbrytande arbete vill ge, framgår av följande innehållsöversikt:

Kap. 1. Bogen og dens Tilblivelse.

2. Alfabetisering.

3. Øvelser i Opslagsbøger.

4. Forklarende (kommenterende) Læsning.

5. Opgaver til udfyldende (supplerende) Læsning.

6. Bibliotekskundskab.

7. Studiekredse og Studievejledninger.

8. Bogliste.

9. Emneliste.

Ett motsvarande arbete på svenska skulle vi behöva, men till dess detta önskemål blir förverkligat,¹ kunna intresserade ha gagn av föreliggande skrift, som härmed anbefalles till det bästa, icke minst till bruk vid våra seminarier.

Hj. J. Nordin.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1918—1919. Redogörelse av Nils Torpson, seminariets rektor.

Utom de i årsredogörelser vanliga uppgifterna förekomma här liksom i närmast föregående berättelser noggrann redogörelse för inträdesexamen, översikt av vitsorden för avgångsexamen m. m.

Av seminariets 114 elever hade 83 insikt i ett eller flera främmande språk före inträdet i seminariet.

Till redogörelsen är fogat ett bihang: »1820 års skolordning», en rätt utförlig och på noggranna källstudier grundad framställning. Vi anse det vara en lycklig anordning att i samband med årsredogörelsen lämna en utredning av något i pedagogiskt hänseende viktigt ämne.

Folkskoleseminariet i Växjö. Redogörelse för läsåret 1918—1919.

Liksom i föregående års redogörelse angives här den ordning, vari gruppövningarna försiggått. I fråga om det enskilda arbetet redogöres för de arbeten, som utförts, och den litteratur i olika ämnen, som huvudsakligen använts. Dessutom lämnas uppgift på studentflykter, föreläsningar m. m. samt en översikt över vitsorden i folkskollärarexamen.

Folkskoleseminariet i Uppsala. Redogörelse för läsåret 1918—1919 av Gideon Danell, rektor.

I början av redogörelsen möter oss ett porträtt av seminariets

¹ Jag har från trovärdigt håll hört, att andre bibliotekskonsulenten och fru Knut Tynell ämna utgiva ett sådant.

mångårige inspektor, domprosten J. E. Berggren, som avled i december 1918, jämte några minnesord över honom.

Uppgift på de olika klassernas studieresor och föreningar inom elevkåren lämnas, varjämte redogöres för understödsfonder vid seminariet, nämligen *Uppsala seminarieelevers understödsfond* och seminariets *Lånekassa*, vilken senare i slutet av april utgjorde 7,554 kr. 56 öre.

Tillägg till Carlsons skolgeografi, Första kursen tolfte upplagan, och **till Andra kursen nionde upplagan,** båda av Nils Rönholm.

Tillägg till Folkskolans geografi nr 1 och 2, med och utan kartor av Ernst Carlson, J. J. Dalström, Carl Lidman och Nils Rönholm, utarbetat av Nils Rönholm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1919. Pris 25 öre.

På grund av sommarens typografstrejk har en planerad ny upplaga av Skolgeografien, första och andra kursen, ej kunnat utgivas, utan i stället har en ny tryckning av den senaste stereotyperade upplagan måst göras. För att underlätta användningen av båda delarna har utgivaren utarbetat »tillägg», vilka innehålla dels rättelser av mera föråldrade uppgifter, dels en redogörelse, såvitt den nu kunnat ske, för de förändringar, som världskriget åstadkommit i fråga om de viktigare kulturländernas geografi. Tydligt är, att härvid endast kunnat meddelas något så när kända förhållanden.

Detsamma gäller om tillägget till Folkskolans geografi.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redig. av V. T. Rosenqvist. H. 3, 4, 1919.

Dansk Seminarieblad. Redig. av Niels Jul, Vordingborg. April och Maj 1919

Biblioteksbladet. H. 1—3 1919. Redaktion Fredrik Hjelmqvist och Knut Tynell.

Pedagogisk tidskrift. H. 4—6 1919.

Läsning för Svenska folket. H. 1, 2 1919. Pris 40 öre för häfte.

Ljungstedtska Tekniska Yrkesskolan i Linköping. Årsredogörelse 1918—1919.

Skolan har under året arbetat på tre avdelningar, nämligen A) Träarbetarskolan, B) Vävskolan för kvinnliga elever, C) Tekniska afton- och söndagsskolan.

Under hela läsåret ha undervisats 260 manliga och 145 kvinn-

liga elever eller tillsammans 405. Skolans föreståndare är lektor K. A. Hagström. Läsåret avslutades den 22 april, och elevernas under läsåret utförda arbeten voro i tvenne dagar utställda till beskådande.

Tvenne illustrationer, som belysa arbetet i träarbetarenskola, bifogas.

Levnaden, tron och bönen. *Ur bibeln och psalmboken i anslutning till Martin Luther framställda av Nathan Söderblom.* P. A. Norstedt & Söners förlag 1919.

Flera förslag till en för barnundervisningen lämplig lärobok ha under de senare åren sett dagen. Bland dessa intager ärkebiskop Söderbloms ett bemärkt rum. Förf. har länge arbetat på sitt förslag, som omsider under egen verksamhet tagit fast form och flera gånger förenklats och förkortats. Förf. har ock rådgjort med erfarna lärare och lärarinnor på området och andra kompetenta personer. Luthers ordning: buden, tron, Fader vår, har bibehållits, men läraren kan välja den ordning han önskar. Huru mycket av innehållet som bör fästas i minnet, blir lärarens ensak att bestämma.

Måhända bli vi sedermera i tillfälle att lämna en något närmare ingående anmälan.

The Westphalian Peace Treaty (1648) and the League of Nations (1919) in Connection with International Psychology and Revolutions by Arthur Mac Donald, anthropologist, Washington. 16 s. fin petit.

På ifrågavarande broschyr, som vi erhållit från den flitige forskaren och författaren på antropologiens och särskilt kriminalpsykologiens område, vilja vi härmed fästa intresserade läsaes uppmärksamhet. Sedan han talat om Westfaliska freden och det 30-åriga krigets orsaker och fruktansvärda följder, gör han en jämförelse mellan detta krig och det »européiska» (det nyss avslutade) och framhåller likheter och olikheter dem emellan. Därefter går han närmare in på det planerade nationernas förbund (the League of Nations) och nämner om förutsättningar och hinder för en permanent fred, särskilt från psykologisk synpunkt.

De, som önska taga närmare del av nämnda broschyr, torde kunna erhålla den genom att vända sig till författaren, adress Washington, D. C.

Tidsskrift for Eksperimental Pædagogik udg. af Foreningen for experimental Pædagogik, är en ny publikation, vars första nummer vi nu erhållit, och vilken vi hälsa välkommen. Den kommer att innehålla »originale Undersøgelser, Anmeldelser af udenlandske

Forsøg, orienterende Oversigter indenfor bestemte Omraader og Meddelelser fra Foreninger, Skolelaboratorier og Forsøgsskoler i Udlandet». Førsta häftets innehåll utgöres förnämligast av ett av utgivaren, Chr. Hansen-Tybjerg, hållet föredrag över frågan: *Bliver Gennemsnittbegavelsen daarliger? Undersøgelser over Intelligens og Børneantal*

Bladet utkommer 8 gånger årligen och kostar 2 kr. 50 om året. Det kan beställas hos redaktionen eller hos sekreteraren, kommunalærer Carl Funck, Aaboulevard 31^a, Köpenhamn.

Sveriges officiella statistik Lärarutbildningen läsåret 1917—1918 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

I. Provår för behörighet till ämneslärartjänst vid rikets allmänna läroverk och statens folkskoleseminarier.

Nu gällande stadga för provåret är av den 19 maj 1917. Under läsåret 1917—1918 voro provårskurser anordnade vid latinläroverket å Norrmalm, Södermalms läroverk och realläroverket å Norrmalm, vid latin- och realläroverken i Göteborg, vid läroverken i Uppsala och Lund samt vid folkskoleseminarium i Göteborg, företrädesvis för manliga, och vid folkskoleseminarium i Stockholm, företrädesvis för kvinnliga lärarekandidater.

Provårstjänstgöringen avslutades fullständigt höstt. 1917 av 35 lärarekandidater (varav 3 kvinnor), vilka alla tjänstgjort under 2 terminer, samt av 17 (varav 2 kvinnor), vilka erhållit tillstånd att avsluta tjänstgöringen på 1 termin. Vårt. 1918 avslutades provårstjänstgöringen av 31 lärarekandidater (varav 5 kvinnor), vilka tjänstgjort 2 terminer, samt av 18 (varav 1 kvinna), vilka erhållit tillstånd att avsluta tjänstgöringen på 1 termin.

Medelbetyget för undervisningsskicklighet i de särskilda ämnen uppgick till 2,2 betygsenheter.

Av de 98 lärarekandidater, som avslutat provåret 1917—1918, hade 15 medtagit 2 ämnen, 78 medtagit 3 ämnen och 5 medtagit 4 ämnen. Den vanligaste ämneskombinationen var matematik, fysik och kemi (19 fall), därefter kom engelska, tyska och franska (18 fall) och därefter modersmålet, historia och geografi (12 fall).

Av lärarekandidaterna voro 78 fil. magistrar eller kandidater. De, som avlagt högre examina, genomgingo provårskursen företrädesvis i Uppsala och Lund. Samtliga kvinnor (9) voro fil. magistrar.

Högre lärarinneseminarier läsåret 1917—1918.

Under h. t. 1917 uppgick antalet närvarande elever vid samtliga till 183, av vilka 86 tillhörde K. högre lärarinneseminarium.

Elevantalet vid de tre övriga växlade mellan 25 och 41. År 1918 utexaminerades 72 elever från samtliga seminarier mot 88 år 1917.

III. Folkskoleseminarier läsåret 1917—1918.

Folkskolärareexamen.

Antalet utexaminerade folkskollärare vårt. 1918 utgjorde 309 manl., varav 44 från studentkurs, och 294 kvinnl., varav 59 från studentkurs, eller tillsammans 603.

Lägre betyg än godkänd förekom icke i något kunskapsämne, däremot för den svenska uppsatsen i 9 fall, för den pedagog. uppsatsen i 2 fall samt i övningsämnena i 64 fall. En elev erhöj ej avgångsbetyg på grund av mindre gott uppförande.

I fråga om kunskapsämnen varierade medelbetygen mellan 2 och 1.7. Högsta medelbetyget, 2.5, utdelades i kristendom vid sem. i Karlstad. Beträffande den svenska uppsatsen varierade medelbetygen mellan 1.2 (sem. i Lund) och 2 (stud. kl. i Göteborg) och beträffande den pedagogiska mellan 1.3 (sem. i Lund) och 2 (ensk. seminarier i Stockholm och Göteborg). I övningsämnena växlade medelbetygen mellan 2.1 och 1.5.

Lärare.

Antalet lärare vid folkskoleseminarierna (inkl. övningsskolorna) uppgick h. t. 1917 vid de manl. seminarier till 179, därav 20 kvinnliga, och vid kvinnl. sem. till 122, därav 75 kvinnliga. Vid samtliga seminarier utom i Kalmar uppehölls rektorsbefattningarna av manl. lärare.

Elever.

Antalet inträdessökande vid samtliga seminarier, de priv. sem. i Göteborg och Stockholm inberäknade, utgjorde vid slutet av vårt. 1917 och början av läsåret 1917—1918 1,141, därav 514 manliga och 627 kvinnliga mot läsåret 1916—17 1,252, därav 569 manl. och 683 kvinnl. Av dessa intogs 646, därav 331 manl. och 315 kvinnl. mot 697, därav 355 manl. och 342 kvinnl., föregående år. Antalet manl. inträdessökande hade sålunda minskats med 55 och antalet kvinnl. med 56.

Antalet inträdessökande i ettårig sem.-kurs vid sem. i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt vidensk. sem. i Göteborg utgjorde 153, därav 58 manl. och 95 kvinnl. Därav intogs 45 manl. och 64 kvinnl. eller tillsammans 109 mot 116 läsåret 1916—17.

Hela antalet elever höstt. 1917 utgjorde 2 144, varav 1,155 manliga och 989 kvinnliga, mot 2,183 höstt. 1916. Av de manl. se-

minarierna räknade Göteborgs sem. och av de kvinnl. Falu sem. de flesta eleverna, resp. 192 och 207. Antalet elever i de ettåriga kurserna uppgick till 111, därav 47 manl. och 64 kvinnl., mot tills. 120 höstt. 1916.

Elevernas föregående sysselsättning och hemorter.

Av de i klass I vid de manliga seminarier nyintagna hade 167 endast genomgått folkskola inkl. fortsättningsskola jämte i de flesta fall preparandkurs. 15 elever hade genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning, 28 hade idkat studier vid folkhögskola eller lantmannaskola, 10 hade genomgått klasser vid allm. läroverk och 23 hade avlagt realskoleexamen.

Vid de kvinnliga hade av de i klass I nyintagna 61 endast genomgått folkskola inkl. fortsättningsskola jämte i åtskilliga fall preparandkurs, 35 hade studerat vid högre flickskola, 26 avlagt realskoleexamen och 27 hade genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning. Med avseende på sysselsättning före inträdet i seminariet hade vid de manl. seminarier största antalet eller 473 biträtt vid jordbruk eller varit jordbruksarbetare, 197 hade varit anställda i industri och hantverk och 151 å handel eller kontor.

Av en tabell framgår, att det övervägande antalet vid vart sem. hade sin hemort inom det län, där sem. är beläget. Relativt taget växlade vid de manl. seminarier antalet elever med hemort i samma län, där sem. är beläget, mellan 15.5 % (Strängnäs sem.) och 65.6 % (Härnösands sem.) och vid de kvinnliga mellan 17.4 % (Falu sem.) och 66.1 % (Landskrona sem.). Till de manl. seminarier lämnade Malmöhus, Västernorrlands och Värmlands län största kontingenten resp. 106, 86 och 76 eller resp. 9.2, 7.4 och 6.6 % av samtliga manl. seminarieelever och till de kvinnl. Malmöhus län och Stockholms stad resp. 103 och 76 eller resp. 12.9 och 9.5 % av samtliga kvinnl. seminarier elever.

Elevernas ålder.

Denna varierade vid de manl. seminarier mellan 16 och 32 år (2 elever) och vid de kvinnliga mellan 17 och 32 år (1 elev). De flesta tillhörde åldersgruppen 20 år. 26 år och däröver voro vid de manl. seminarier 11.2 % och vid de kvinnliga 2.7 % av antalet elever.

Sjuka och sjukdomar.

Vid de manl. seminarier kommo på 715 insjuknade elever 2,428 sjukdagar och vid de kvinnliga på 458 insjuknade 1,175 sjukdagar eller i medeltal 3.4 sjukdagar på varje insjuknad manlig elev och 2.6 på varje insjuknad kvinnlig elev.

En följande tabell lämnar redogörelse för antalet elever höst. 1917, som helt eller delvis varit befriade från gymnastikövningar.

Stipendier.

Om man bortser från de finsk- och lapsktalande stipendiaterna vid sem. i Luleå, Umeå och Härnösand, vilka erhöilo 150 kr. vardera, har vid de manl. seminarierna stipendiernas be.opp höstt. 1917 växlat mellan 54 kr. 11 öre (Lunds sem.) och 123 kr. 72 öre (Luleå sem.), samt vid de kvinnliga under samma termin mellan 58 kr. 71 öre (Landskrona sem.) och 63 kr. 51 öre (Falu sem.).

Med vederbörligt medgivande har en del av anslaget till stipendier under höstterminen 1917 anvisats till hushållsföreningar vid några seminarier, nämligen i Växjö 705 kr., i Lund 830 kr. och i Härnösand 534 kr. 50 öre. Under v. 1918 anvisades till dylika föreningar vid seminarierna i Växjö och Lund resp. 728 och 824 kr.

Ekonomiska förhållanden.

Vid de manl. seminarierna balanserade debet och kredit vid utgången av år 1917 med ett belopp av 1,058,633 kr. 17 öre och vid de kvinnliga med ett belopp av 571,510 kr. 23 öre eller tillsammans 1,603,143 kr. 40 öre. Av de manl. seminarierna uppvisade staten för Göteborgs sem. det högsta beloppet eller 175,471 kr. 9 öre och staten för Karlstads sem. det minsta beloppet eller 88,788 kr. 93 öre. Av de kvinnliga seminarierna slutade staten för Falu sem. på det högsta beloppet eller 151,070 kr. 28 öre och staten för Landskrona sem. på det minsta beloppet eller 71,065 kr. 18 öre.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna redovisningsåret 1917—1918 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

I föreliggande berättelse över folkskolorna har lämnats en mera ingående redogörelse för *fortsättningsskolorna* än i föregående berättelser. Vid slutet av redovisningsåret 1917—18 uppgick *skoldistriktens* antal till 2,430 mot 2,427 i mitten av år 1917.

Med avseende på *heltids- och halvtidsskolor* var antalet halvtidsskolor i städerna år 1918 rätt ringa, nämligen 22. Å landsbygden har antalet halvtidsskolor varit i sjunkande från 6,718 i medeltal under århundradets första femårsperiod till 5,624 år 1918 eller 37,7 % av skolorna å landsbygden och 33,6 % av samtliga skolor i riket. Vid detta århundrades början utgjorde halvtidsskolorna mer än halva antalet skolor.

Om folkskoleseminariernas kemiundervisning.

Med ledning av den erfarenhet, som 2 1/2 års tjänstgöring vid folkskoleseminarierna under nydaningsperioden skänkt mig, samt med tillhjälp av årsredogörelser från dessa anstalter har under tecknad här sökt dels lämna några meddelanden angående kemitimmarnas placering vid dessa skolor, dels diskutera ett par punkter i den seminariestadgan bifogade undervisningsplanen i kemi.

Om man studerar våra folkskoleseminariers årsredogörelser för att få ett grepp på kemiens ställning vid dessa läroanstalter, visar det sig, att uppgifterna beträffande de genomgångna kurserna stundom äro så skrivna, att de ej ens ge någon säker föreställning om hur många timmar, som anslagits åt detta ämne. Orsaken till att man ej preciserat timantalet ligger tydligen däri, att i undervisningsplanen (kursplanen) av 1914 fysiken och kemien äro sammanförda i en rubrik. Vidare saknas stundom säkra uppgifter om i hur stor utsträckning individuella laborationer förekommit. Detta jämte svårigheten att av ofta stereotypa upplysningar om årskurser kunna läsa sig till vad som under läsåret genomgåts gör det ej lätt att få en föreställning om den plats kemien i genomsnitt intar vid folkskoleseminarierna. Därför torde det bli svårt att uttala sig om huruvida kemiundervisningen, sådan den nu bedrives, ger seminarieeleven ett mått av kunskaper svarande mot hans eller hennes bildningsgrad i övriga ämnen.

Syftemålet med följande rader kan således ej bli att uttala något omdöme, huruvida kemien bör eller icke bör vara nöjd med sin nuvarande ställning vid seminarierna. Jag har i stäl-

let i uppsatsens del I sökt att så vitt möjligt ge en överblick över de obligatoriska kemitimmarnas placering på schemat (förhållandena vid de privata seminarierna lämnas åsido, likaså kemikurser i s. k. studentklasser). I uppsatsens del II har med anledning av ett par anvisningar i kursplanen av 1914 behandlats didaktiska frågor.

I.

Kemiundervisningen skulle vid statens folkskoleseminarier förläggas till de två första läsåren enligt den undervisningsplan (kursplan), som förslagsvis bifogats den nya seminariestadgan av år 1914. Timantalet för kemien per vecka är enligt denna 1 lärjungetimme i klass 2, men i klass 1 är det ej angivet på annat sätt än att kemien tillsammans med fysiken skall förfoga över 3 lärjungetimmar. Då fysiken i kursplanen fått sig tilldelat dubbla timmar både i klass 3 och 4, vore det ju endast rätt och billigt, om kemien finge disponera över 2 eller åtminstone 1,5 av timmarna i klass 1. Vid flertalet seminarier har saken också fattats så, då enligt deras årsredogörelser för läsåret 1917—18 (redogörelser för 1918—19 ha blott delvis varit mig tillgängliga och ha i så fall ej motsagt ifrågavarande uppgifter) kemien fått använda fler eller lika många undervisningstimmar som fysiken i klass 1. Tages för alla de seminarier (11 stycken), där av redogörelserna från läsåret 1917—18 tydligt framgår, hur många timmar kemien disponerat över, ett medeltal av antalet lärjungetimmar per vecka, som för hela seminariet anslagits till obligatorisk kemiundervisning, fås 2,8 timmar. Enligt denna siffra skulle vid en placering av timmarna enligt kursplanen kemien kunna räkna på att få 2 av de nyssnämnda 3 veckotimmarna i klass 1.

I årsredogörelserna för 1917—18 visar det sig, att kommitterades förslag i undervisningsplanen följts tämligen allmänt så tillvida, att seminarierna förlagt den obligatoriska kemiundervisningen till de två första läsåren. Härifrån avvika tre

seminarier: de i *Skara* och *Umeå*, där obligatoriska timmar finnas ungefär i samma utsträckning i klass 3 som i klasserna 1 och 2 (1 veckotimme per klass i Umeå, möjligen på samma sätt i Skara, ehuru timantalet ej exakt anges) och *Falu* seminarium, där undervisningen koncentrerats till klass 2 (4 veckotimmar per lärjunge). Enligt redogörelsen för läsåret 1917—18 fanns vid Växjö seminarium obligatorisk kemi blott i klass 1, men den senaste årsredogörelsen visar, att där numera finnes en obligatorisk kemitimme per vecka i klass 2. Vid Göteborgs seminarium har i klass 3 anslagits $\frac{1}{2}$ veckotimme för en kurs i anordnandet av kemiska skolförsök, vilken kan anses utgöra en kombinerad undervisning i kemi och matematik.

Vad åter beträffar fördelningen av kemitimmarna på klasserna 1 och 2 i de fall, den obligatoriska undervisningen endast faller inom dessa två klasser, så framträda på flera håll avvikelser från kursplanen och olikheter i anordningen vid skilda seminarier. 3 (5?) anstalter (av årsredogörelserna synes i två fall, då kemi- och fysiktimmarna ej uppförts var för sig, icke huruvida 1, $\frac{1}{2}$ eller 2 veckotimmar anslagits till kemien i klass 1) ha lika många obligatoriska kemitimmar som i klass 1 eller ännu flera anslagna åt kemiundervisningen i klass 2.

Tendensen att framflytta kemien till ett senare skolstadium har nog sin grund däri, att man vill ge eleverna ett mått av fysikkunskaper som stöd för kemiundervisningen. Kännedom om statik, värme- och elektricitetslära böra förutsättas vid studiet av delar av den teoretiska kemien. Av dessa kapitel inom fysiken kunna de två första komma före i klass 1. Det är då av betydelse, att, om kemi- och fysikundervisningen är uppdelad på skilda lärare, dessa stå i den kontakt med varandra, som föreskrives i paragraf 126 i seminariestadgan. Finnes ett sådant samband mellan undervisningen i dessa två ämnen, torde man med framgång redan i klass 1 kunna uppta behandlingen av delar i den teoretiska kemien.

Vid jämförelse mellan de olika typer, som uppstått genom kemitimmarnas olika placering framgår, att den är vanligast, där de flesta obligatoriska timmarna ligga inom klass 1 (så

åtminstone vid 7 seminarier). Men även inom denna typ kan undervisningsschemat för kemien få olika utseende. När i klass 1 2 veckotimmar per lärjunge äro disponibla, är klassen delad vanligen båda timmarna. Att hel klass undervisas den ena timmen förekommer dock även. I klass 2 är undervisning med halv klass regel (dock med undantag). I de flesta fall torde individuella laborationer vara regel vid uppdelning av klasser.

Det vore dock önskvärt, att i årsredogörelsen angavs, i vilken utsträckning lärjungelaborationer i kemi anordnats samt framför allt, *hur stor del av tiden kemien disponerar i de klasser, där både kemi och fysik studeras.*

II.

Jag ämnar nu framhålla, att i den undervisningsplan (kursplan) för kemien, som bifogas seminariestadgan av 1914 finnes ett par svaga punkter. Dessa ligga på ett par ställen i lärogången, angiven i de anmärkningar, som beledsaga den allmänna planen för årskurserna.

Under första läsåret bör enligt dessa förvärfvas kunskap om de allmänna kemiska begreppen, den organiska kemiens viktigaste ämnesgrupper, det elementäraste av den teoretiska kemien samt betydelsefullare delar av metalloiddkemien, allt i nämnda ordning.

Och det är just denna ordning, efter vilken kemiundervisningen skulle fortskrida, som kan slå kemiläraren med en viss undran. Den organiska kemiens viktigaste ämnesgrupper och reaktioner skulle nämligen genomgås före elementen av den teoretiska kemien samt metalloiddkemien. Till den teoretiska kemien får man väl då bl. a. räkna atom- och molekylarteorierna.

En behandling av de organiska ämnenas kemi utan kunskap om det elementäraste av den teoretiska kemien är möjlig blott så tillvida, att läraren visar eller lärjungarna utföra en del för-

sök, varvid direkta iakttagelser av de förändringar ämnen undergå kunna göras. Det är väl ändock att driva fordran på en konkret undervisning för långt, att, även om eleverna på grund av ålder äro mogna för ett mer abstrakt vetenskapligt betraktelsesätt, detta skall skjutas undan, tills hela kursen i organisk kemi inhämtats. Det skulle ju betyda, att den abstrakta uppfattning av de kemiska processerna, som varje person med kemiska kunskaper måste förvärva för att få en överblick av dessa företeelser, uppskjutes, tills ett viktigt kapitel av kemien behandlats. Att behållningen av en undervisning på endast experimentell grund ej kan bli densamma som vid en kombination av försöken med teorin, är ju självklart. Sammanhanget mellan olika kemiska reaktioner, lagbundenheten kan ej delgivas seminarieeleven på annan väg än den sista.

Förläggningen av organisk kemi till några av de första komlektionerna kan ej heller vara lyckad från den synpunkten, att mycket i den oorganiska kemien passar bättre för klargörandet av de vanligaste kemiska grundbegreppen, såsom enkelt ämne och förening, oxidation och reduktion, gaser och syror, neutralisering. Enklare organiska föreningar innehålla ju i allmänhet fler grundämnen än enklare oorganiska. Resultatet vid reaktionerna bör vid elementära försök således bli enklare, om oorganiska ingredienser användas. Dessutom kan man ju vid oorganiska laborationer utgå från grundämnen. T. ex.: För att visa en oxidation med organiskt material ligger det nära till hands att utgå från socker. Reaktionsprodukten blir då minst två nya ämnen, under det att en metall eller en metalloidd under samma omständigheter ger endast ett nytt ämne.

Beträffande den organiska kemiens placering i förhållande till den oorganiska finnes i förordet till Tom Moll, Lärobok i kemi för realgymnasiet, ett uttalande, varav framgår, att enligt många kemilärares åsikt kursen i organisk kemi kommer för tidigt vid läroverken. Och likväl är det då fråga om förläggning av den organiska kemien till h. t. i R II och således efter hela två års studier (3 någon gång 2 timmar per vecka i klass 5, 2 timmar per vecka i R. I). Den kunskap i organisk

kemi, som förvärvats av seminaristen, bör ej avvika mycket från gymnasistens. Bådas kunskaper härutinnan tjäna nämligen samma ändamål, nämligen att hjälpa eleverna till förståelse av de kemiska processerna hos de levande varelserna.

Motivet för det tidiga införandet av det nämnda svåra kemikapitlet vid seminarierna finnes tydligt angivet i seminariekursplanen och lyder: »Första klassens lärokurs i kemi — — bör ordnas med särskild hänsyn till geografi- och biologiundervisningens behov.» Huvudändamålet med folkskoleseminariets obligatoriska kemiundervisning blir för övrigt på grund av det ringa antal timmar, som den disponerar, att understödja biologi- och geografistudiet. Av dessa två ämnen är det särskilt biologien, som behöver ett bredare underlag av kemiska kunskaper, för att seminarieeleven skall kunna tillgodogöra sig vissa delar av densamma.

Härvid tänker man väl då närmast på växternas kolsyreassimilation samt på matsmältningsprocessen. Beträffande den senare är det sannolikt, att eleven först efter avslutad kemiundervisning kan tänkas mogen för ett kemiskt betraktelsesätt. Det är för övrigt ej antagligt, att behandlingen av hälsovårdsundervisningen i biologi i klass 1 läggres så, att ett närmare ingående på matsmältningsförloppet inträffar, då det ju i denna klass rör sig om att delge eleverna en del praktiska råd med avseende på den egna hälsovården. Den huvudsakliga undervisningen om matsmältningen kommer enligt kursplanen i klass 3 vid studiet av människokroppen och således vid nästan alla seminarier efter avslutat obligatoriskt kemistudium.

Beträffande växternas kolsvreassimilation, som enligt kursplanen kan tänkas förlagd antingen till klass 1 eller klass 2, är den ju något lättfattligare. Emellertid böra eleverna vid genomgång härav ha så stor kunskap i kemi, att de förstå den kemiska formel, som uttrycker det kemiska förloppet vid processen. Annars blir behållningen av det bio-kemiska studiet knappt större än hos den, som åhört en populärvetenskaplig föreläsning och där fått veta, att av kol, syre och väte i 2 föreningar kan under lämpliga omständigheter bildas ett nytt

ämne innehållande kol, syre och väte. — Om man emellertid börjar kemiundervisningen med de vanligaste grundbegreppen och därpå fortsätter med den teoretiska och delar av metalloidekimen, hinner man i klass 1 med 2 lärjungetimmar så mycket, att man kan skriva den kemiska formel, som på ett klart sätt åskådliggör ifrågavarande kemiska process. Önskar biologiläraren således beröra växtassimilationen redan i klass 1, är den kemiska grundvalen härför lagd, om kapitlet upptas i slutet av läsåret. Disponerar kemien endast en veckotimme i klass 1, är det för att uppfylla nämnda önskemål lämpligt att ingå på detta studium först under andra läsåret.

Ingen av de nu angivna viktiga organiska processerna, som skola behandlas under biologitimmarna, kommer att vinna någon säker grundval genom en kurs i organisk kemi förlagd till ett tidigt stadium i klass 1, ej heller tvingar kursplanen i biologi kemiläraren att taga upp kapitlet till behandling redan i början av första läsåret.

Att kursplanens schema för den grundläggande kemiundervisningen ej var det bästa på denna punkt framgår också av att oorganisk kemi enligt årsredogörelserna alltid kommer under första läsåret, medan den organiska i många fall först under det andra. Troligt är dessutom, att med den givna uppställningen av läroböckerna den elementära teoretiska och delar av den oorganiska kemien allestädes fått föregå den organiska.

I anmärkningarna vid undervisningsplanen finnes önskemålet: »Undervisningen bör icke anläggas med syfte att giva en översiktskurs i ämnet.»

Detta önskemål skulle förverkligas i synnerhet under det andra läsåret bland annat genom en närmare behandling av »en eller annan viktigare kemisk industri». Kursplanen ger ej några bestämda regler, i vilken utsträckning kemitimmarna skola ägnas häråt. Det är möjligt, att dessa råd, om de ej följas med en viss urskillning, kunna orsaka ett förryckande av kemiundervisningen på ett senare stadium. Att anslå 2—3 timmar till ett grundligare betraktande av ett par industrier,

t. ex. lysgastillverkning, glas-, järn- eller sockerindustri, kan bli ej blott en lämplig omväxling i undervisningen utan även en god tillämpning på ett visst område i den systematiska kemien. Sålunda blir glastillverkningen en repetition av kalcium och dess föreningar, när denna industri behandlas efter detta sistnämnda.

Då man emellertid betänker, hur kort tid som disponeras av kemien i synnerhet i klass 2 (i genomsnitt en veckotimme per lärjunge), framgår härav, att något flertal industrier ej böra grundligare skärskådas. Undervisningen behöver dock fortskrida med behandlingen av den allmänna och systematiska kemien utan för många avstickare in på speciella tekniska områden. Seminarieeleven lär ju ej kemi för att bli något slags expert på industriella anläggningar, och utsikterna för att den utexaminerade folkskolläraren kommer i tillfälle att bruka sina kunskaper om den eller den kemiska industrien äro nog mycket små. Däremot bör eleven ha inhämtat ett kunskapsstoff, med vilken han på ett någorlunda vetenskapligt sätt kan bedöma de *vanliga* kemiska företeelserna. Vilka dessa vanliga företeelser äro torde bli svårt att uppräknas, men vi ha att söka dem snarare i naturen än inom industrien. I varje fall torde det vara lättare att från en viss »allmänbildning» i kemi komma fram till förståelse av den eller den industrien än i motsatt riktning.

Något mer, som talar för ett fortskridande i studiet av allmän och systematisk kemi är, att en del av seminaristerna efter avslutad obligatorisk kemiundervisning på egen hand genom »enskilt arbete» söka utvidga sina kemikunskaper. Antingen detta arbete består i laborationer, vilket enligt årsredogörelserna är det vanligaste och säkert också det mest givande, eller i litteraturstudier, kommer framgången vid det självständiga arbetet ej att bero på om eleven studerat en eller annan industri grundligt, utan på att han eller hon har tämligen säkra och omfattande insikter inom den teoretiska och systematiska kemien.

E. A. Larsson.

Något om skolhusets inredning.

(Forts. av art. »Något om skolbyggnader».)

Seminariet bör ta emot sina lärjungar och gäster i en väder och om utrymmet tillåter stor hall innanför förstugan. Bredvid denna bör vara ett rymligt och bekvämt rum, där varje elev har tillräcklig plats för sina ytterkläder och där tillräckligt många toaletter finnas.

Utom denna hall bör på nedre botten finnas rektorns ämbetsrum, lärare- och lärarinnerum, skolkök, matsal, slöjdsal och — om det är ett seminarium i litet format — bibliotek och läsrum.

Denna inredning av bottenvåningen är så bra, därför att den utan ansträngning och extra besvär kan apteras till sällskapsvåning.

En av seminariets viktigaste uppgifter är att lära de unga människorna att röra sig och föra sig i umgänge med människor. De böra också kunna ordna en fest och lära sig att vara värdinnor. Seminariets sällskapsliv är icke bara att leka främande, utan det är en ersättning för det familjeliv, som de flesta av eleverna måste umbära under hela läsåret, och det är en övning i att undvika onödig friktion mellan människor, en träning i uppmärksamhet och hänsyntagande till andra, i att artigt och älskvärt lyssna till åsikter, som man icke själv hyser, kanske rent av ogillar och avskyr, framställa egna med modestie men på samma gång ärlighet och fasthet. Det är

icke bara uppfostran till *savoir vivre*, utan det är uppfostran till aktning för nästan och hans personliga rättssfär. I denna värld av konflikter måste också ungdomen lära sig att manövrera så, att det blir till bättnad för både dem själva och för andra.

Om läroanstalten generas av buller i omgivningen, så böra alla salar, som äro avsedda för oral undervisning, läggas så, att de skyddas för bullret, t. ex. i jordvåningen eller högst uppe under taket, om det är gatubuller. De partier av byggnaden, som mest generas av bullret, böra inredas till laboratorier för undervisning i naturvetenskap och geografi samt till salar för teckning o. dyl.

För sådan undervisning som lektioner i musik, talteknik, deklamation, läsning och föredrag, bör inredas en särskild sal i den för främmande ljud mest skyddade delen av byggnaden. Denna sal kan också med fördel användas för filmning och förevisning av skioptikombilder samt för dramatiska föreställningar — undervisningsformer, som jag hoppas snart hinna även våra seminarier. Framför stolraderna anbringas en bred estrad och bakom denna en tillräckligt rymlig scen, som avstänges med en ridå, så att den icke stör, när salen brukas för annat än tablåer och dramatisk framställning. Vid föreläsning av bilder ersättes ridåen med en skärm. Men finns resurser, är det ju angenämt att ha olika salar för dessa olika ändamål.

När ytterkläderna och galoscherna få stanna på nedre botten, behöva icke korridorerna vara som ett stycke gata. Det är i hög grad ohygieniskt att låta folk släpa sina ytterkläder genom rum, där man arbetar. Det är som att draga en gata genom hela huset från förstugan till vinden. Kommer man ifrån denna monstruösa inredning, så blir luften icke på långt när så mycket förorenad som nu, och lokalerna kunna användas under rasterna, när det är fullt väder. Korridorerna bli därför också i viss mån sällskapsrum och skola göras ljusa och vackra samt prydas med vackra konstverk i reproduktion.

När seminarieklasserna äro mycket stora — med fem sektioner på tjugo elever i var kan en klass alltså räkna 100 elever

— är det lämpligt att uppdelas övningsskolans klasser, så att flera elever samtidigt kunna undervisa dessa sektioner.

För detta ändamål har jag sett klassrum utbyggda med ett mindre rum på var sida. Under praktiktimmarna delas då klassen i tre sektioner. Den ena blir kvar i klassrummet, de båda andra läsa i de små sidorummen.

Smårum förekomma även för andra ändamål. Man låter icke gärna två klasser sitta vägg i vägg, ty de stöta lätt varandra. Mellan dem lägges ett litet rum, och jag har sett dessa smårum använda på många trevliga sätt. Där kan en elev placeras med några småttingar, som behöva särundervisning, där kan en lärare få ett litet ämbetsrum för sig, där kan en elevgrupp få ett arbetsrum för ett biologiskt experiment eller annat, där kan man skicka in en elev att gå igenom en uppgift, t. ex. läsa igenom en artikel eller välja ut några bilder, som hon så omedelbart efter får komma in i klassen och referera eller förevisa.

Utrymmet mellan klassrummen kan också inskränkas och upptages då av garderober samt — av svarta tavlor.

Svarta tavlan spelar en mycket större roll i undervisningen här är hemma. Man nöjer sig icke med att dra svarta tavlor runt väggarna, utan man har också nischer i väggen, där flera svarta tavlor äro infällda bakom varandra, så att de kunna hissas upp och ned. En lärare kan därigenom få behålla en teckning på en sådan tavla, så länge han behöver den.

En verkstad, som alltid bör kombineras med övningsskolan, är ett boktryckeri med bokbinderi. Gossarna äro så intresserade av att trycka böcker, att anstalten kan med denna frivilliga arbetskraft få allt sitt tryck för en billig penning. Då menar jag icke bara program vid fester, årsredogörelser, schemata och sådant utan också skriv-, uppsats-, räkneuppgifter, uppgifter i alla olika ämnen för tentamina, uppgifter av alla slag, som skola utdelas till eleverna, grundlinjer till föredrag och utkast till lektioner, som läraren önskar ge eleverna i var sitt exemplar. Där få också eleverna sina tidningar etc. tryckta. Jag skickar ett litet stickprov från en publikation på 37

sidor, författad, publicerad, tryckt och häftad av elever i The Normal Training School vid Salems seminarium, Massachusetts. Den innehåller dessutom små berättelser, rapporter från de olika klasserna, redogörelser för vad som tilldragit sig, sedan föregående nummer kommit ut, samt — flera sidor annonser.

Något, som jag väntat mig att få se i Amerika, men som jag tyvärr ännu icke lyckats hitta, är det platta taket med balustrad runt om och i mitten en glaskupol, uppstigande från det rum, som invigts till astronomiska studier. Ett sådant enkelt litet astronomiskt laboratorium vore dock så lätt att åstadkomma, och det platta taket är ett härligt rum för anläggning av Semiramis hängande trädgårdar, för de första studierna av kartan, för byggande av landskapet i sand, för utomdörrslektioner, särskilt om det finns klasser för tuberkulösa barn. Dessutom är det rationellt att låta nederbörden skölja ned genom alla avloppsledningar i stället för att fräta sig in i taket. Tekniskt är det platta takets problem löst även för den snöiga Nords del.

Mycket vore visserligen att tillägga, men jag ser, att jag redan gått utöver dimensionerna för en vanlig tidskriftsartikel, och menar, att det är väl därför bäst att sluta.

Jenny Richter Velander.

Utdrag ur »Training School Quarterly.»

Our garden.

Our garden this year covers nearly two acres, which is more than we have ever planted before. In past years the potatoes from the garden supplied the Normal School lunch room, and the Domestic Science department of this school. This year we plan to see how much money we can make by selling our products.

March twenty-first the boys of the seventh and eighth grades planted peas, our first crop. We are experimenting to see which of two methods produces the better crop. The peas planted by the eighth grade were inoculated with bacteria and fertilized with stable dressing. The seventh grade boys used sheep manure for a fertilizer, and are going to use Lime Fertile for a later dressing. Each grade planted a plot fifteen feet by two hundred feet. The peas sprouted April tenth, and the first week in June they were about fifteen inches high, and had pods on them about half an inch long. We expect to harvest a good crop before the close of school. When the peas are harvested we shall plant in their place, corn, which will require little attention before the beginning of school in the fall.

The boys of the sixth and seventh grades are having a contest to see who can get the better crop of beets and carrots from a plot fifteen feet by two hundred feet. The planting was done with a machine seeder operated by Ernest Wentworth and Francis Walke. As the work was new to the boys the rows are.

as our picture shows, rather crooked. Potatoes will be planted in these plots after the first crops are harvested.

The boys of the special class planted celery seed in boxes in the rooms. The plants were transplanted to the outdoor lot on a foggy day. For a few days the celery did very well, but the extremely hot weather of the first week in June killed about onetenth of the plants. There are enough left, however, for the second transplanting.

We are doing all that we can to make the garden a success. The money we get from the sale of the produce will be used to buy seeds and tools for next year. Even if we do not make much money we shall not feel that the garden is a failure, for we have learned how to plant and care for crops, not to mention the good exercise we get and the fun we have weeding on these hot days.

Henry Parisian

Grade 7.

Skolan, hemmet och hembygden.

Av

L. G. SJÖHOLM.¹

Ämnets omfattning tvingar till stark begränsning. Därför endast några strödda bilder såsom exempel på huru skolan kan öva inverkan på hem och hembygd. Och därvid håller jag mig vid endast de yttre sidorna av denna påverkan. Vid sidan av vägen faller för denna gången det, som måhända annars betecknas som skolans huvuduppgifter: barnens andliga och kroppsliga fostran och dess återsken i hemmets gestaltning och hembygdens kultur.

Alltså. Där prövar en flicka på den svåra konsten att rita ut ett gammalt allmogemönster. Förebilden är oklar, tycker hon, formerna snirklade och svåra, färgerna föga bjärta. Men hon blir snart förtrogen med det hela. Ur sunda lusten att med glada former och dämpade färger pryda ett torftigt hem plockar nutidstösen fram ett mönster för sin huvudkudde, sin bluskrage, sin sydda bonad, ett mönster, som behagligt sticker av från det trasgranna, det utifrån lånade, det smakfördärvande fula.

Och under tiden sysslar hennes store bror vid ritbord eller hyvelbänk med utformningen av ett stilrent husgeråd, en vacker stol, ett enkelt bord. Och bredvid honom stå några av den vanliga typen av snickerifabriksmöbler. Jämförelserna komma, omdömena falla, till en början osäkra, men sedan stadga de sig

¹ Inledningsföredrag vid folkskolläraremötet i Göteborg den 13 augusti 1919.

måhända i denna lilla överenskommelse: det enkla är det vackraste. Men då det inte för alla går att bredvid varandra visa detta ändamålsenliga och vackra samt det tillkrånglade och fula, så vågar jag hoppas på den dag, då de, som ivra för våra heminredningar, sända till varje skola avbildningar av det, som stilrent och vackert är.

Här sysslar dagens ordningsman med några blomster i fönstret. Det är en tös i andra skolåret. Hon vattnar petunian och plockar vissnade blad från pelargonian, som efter vintervilan åter satts fram. Hon ser kärvänligt på den eldröda tulpanblomman och har ett avskedsord att säga till den nedvissnade krokusen. Och när hon kommer hem, frågar mor: »Hur har det gått i skolan i dag?» — »Det har gått bra. Jag har varit ordningsman hela dagen, och jag har fått göra våra blommor i ordning.» — »Vad har ni för blommor?» — »Ack, vi har alla möjliga. Vi har fuchsia och pelargon, och vi har blomsterlökar och krasse. Och vi har alla möjliga. Men hör du, mamma, vi har inte en enda här hemma. Tror du inte, jag kunde få i skolan...?» — Och i skolan skära barnen sticklingar, de sätta dem under glas och plantera dem, när deras tid är inne, i små krukor, och en av dessa vandrar med till det blomsterlösa hemmet. Men vad den står ensam! Vår lilla ordningsman ryser, när hon ser den ropande blomman. Och snart komma kamraterna. Och snart lysa grönska och en glad färgklick i det fordom blomsterlösa hemmets fönster.

Jag tror det kan gå så. Jag vet, att mindre ting ha lockat barnen. Jag vet, att tredje skolåringar kommit och bett att få ta hem de blomsterböror och luktärter, de bondböror och sädesslag, som de dragit upp vid sina gröningsförsök, dragit upp var och en i sitt sågspånsfyllda glas. Och ändå ha växterna varit tynande och magra, ty de ha tjänat andra syften. Men barnen ha vårdat dem. De ha lärt sig tycka om dem. Ty det man vårdar fäster man sig vid mer än allt annat här i världen. Och få de vårda det, som tjänar hemmets prydnad, så skola de lära sig att även älska det. Bära de än inte hem plantorna från skolans fönsterträdgård, så bära de med sig i stäl-

let, det som viktigare är: intrycken av något skärt och vackert, intryck, som väl ej pockande predika sina maningar utan bida sin tid i det tysta men locka fram god handling, när deras bärars dag är kommen och ett nytt hem skall pyntas till livets fest.

En skara barn arbetar i skolbarnsträdgården. En sådan iver och brådska! Ett sådant snatter och jublande liv! De små jordstyckena räcka dåligt till. »Adjö med er för i dag». »När få vi komma tillbaka?» ljuder det. Och på hemvägen slå Bertil och Gunnar ihop sina kloka huvuden. »Tänk du, om vi hade en trädgård vi också!» Och stadspoiken tigger sin pappa om en koloniträdgård. Och hallandspoiken spørjer sin far, varför de inte också ha en trädgård vid sin gård. Far ser oförstående ut. Till en början! »En trädgård. Varken far eller farfar hade en trädgård vid den här gården.» Men då säger mor: »Det syns nog. Det är därför, som gården ligger mera grå och ödslig än någon annan.» Nästa dag kommer piltén igen och säger: »Läraren har sagt, att om vi får en trädgård vid våra hem att odla det på, som vi lärt i skolan, så får vi frö gratis. Litet grönsaksfrö och mycket blommor. Och så några stycken jordgubbsplanter.» Då är far med om affären. Och så har skolbarnsträdgården skapat hemträdgården. Och så har ur en ringa och av mången förbisedd gärning vuxit upp något, som gör hemmet vackert, som skänker gården sin naturliga inramning, som gör bygden lummig, och som binder starka band mellan människan och jorden.

En tidig majdag. Sol och hög himmel. Bland ljung och sten svingar pojken sin planteringshacka. Riset snärjer hans ben. Och hackans metallklang från mötet med moränens kantiga stenar förnimmes i mjuka barnahänder som en smärtsam skakning. Men inte skall man ge sig! Framför ligga de skrämmande fula kalmarkerna. Efter kommer tösen med sin handfull planter inlindade i fuktig mossa. Hon faller på knä varje gång hon bäddar jord omkring plantans fina rötter. Hon faller på knä, ty annars gör det ont i ryggen, säger skeptikern

och realisten. Nej, hon faller på knä, ty hon bär fram en of-fergärd för sin bygd.

Från planteringsdagens möda vända barn och lärare hem. Det hörs inga långa deklamationer om fosterland och hembygd, om arbete för kommande släkten, om gryende tid. Men deras gärningar skola följa dem efter. Och när läxans oförstådda ord äro glömda, susar vinden i unga träd och ler solen över en förvandlad hembygd.

Ja, även städernas barn dragas med i denna strävan. Sedan 1916 ha årligen åtskilliga klasser från Göteborgs folkskolor dragit ut i kalmarkerna i stadens karga omgivningar: 1916 var det 229 gossar, 1917, 1918 och 1919 var det omkring 600 vardera året, eller i allt under dessa fyra år 1,750 gossar från 61 klasser. Här ha vi alltså ett påtagligt exempel på hur skolan direkt inverkar på hembygdens natur. Och i många landsbygdsfolkskolor, särskilt i Bohuslän, har på samma sätt för den egna bygden utförts ett arbete, som näppeligen kan över-skattas.

Genom dessa enkla ting går en bestämd strävan, den nämligen att nå barnens sinne för naturen. Kanske man hellre bör säga: väcka barnets natursinne, ty förvisso slumrar det hos många, ja, när det gäller städernas barn, vore man mera frestad att tala om att skapa natursinne, ty hos många tycks det saknas fullständigt. Men detta väckande av natursinnet kan ske även på andra sätt. Jag minnes ännu en majdag tillsammans med en skara barn. Vi äro ute i studiesyfte. Vi se åsen framför oss klädd i mörk barrskog, och barrskogen har smycken av den allra finaste björk i skär vårfägring. Vi stanna slagna. O, så vackert! Det blir en stilla beundran, beundran inför det vackra, som den egna bygden bjuder oss, när vi ge oss tid att se. Men denna en bygds säregna fägring går förlorad för de flesta. Man kanske instämmer i en främlings förvånade utrop men låter i vardagslag alla skönhetsvärdena ligga obegagnade. Och vi låta något av det bästa, som är oss människor givet, ligga obrukat.

Vi stannade vid samma tillfälle under en bok. Knopparna hade blivit långa som nyfikna barnungar. Brunt och grönt kämpade om väldet. Jag bad barnen gå in under kronan. En frisk bris förde kvistarna förbi varandra, och mot den blånande majhimmelen svepte sprängande knoppar förbi varandra inför de kisande barnaögonen likt fallande flingor. »Se, det snöar!» ropade de små. Ja, det var som den renaste snö, snö från en klar himmel.

Vi stå i en klyfta. Trädsikt och busksikt uppenbara sina hemligheter, och markbetäckningen befinnes vara vitsippsblad allena. »Var ha blommorna tagit vägen?» »Dem ha stadspojar och stadstöser plockat!» Så var det. »Vad här sku'le varit vackert, om blommorna fått stå i fred!» kommer det från en av de små, varmt och övertygelsetroget. Där ha vi det! Där voro vi framme vid en av våra älsklingstankar, som under tre år ofta diskuterats. Om blommorna fått vara i fred! Om naturen lämnats i fred! Och till yttermera visso stå vi inför en söndersliten björk och en stympad ungfur. Och vi äro överens därom, att vi stå inför växtplageri, rått och straffvärt lika väl som djurplageriet. Skolbarn ha en gång planterat den nu stympade furan på öde fall. Den har strävat mot ljuset, och den ville nå sin form av fullkomning liksom allt annat skapat. Den ville låta vingade frön sväva ut över nya växtplatser och erövra mark för sitt släkte. Men så kommer en vettvillig, bryter dess krona, stympar dess grenar och reder sig ett läger i högsommarsolen. »Vem av er skall göra så?» »Ingen, ingen!» Det låter så öppet, att man vill tro det. Och det inträffade något, som styrkte min tro. Längre bort från allfarvägarna, där naturen stod orörd, träffade vi på violer. Barnen kände igen dem från andra studiebesök. Vi jämföra dem, som stå ute i det fria, med dem, som växa i den täta busken. Vi se skillnaden i bladens och blommornas storlek och i blom-mans färg, och vi ta till slut farväl av dem. Det var då det inträffade. En flicka ställer sig vid stigen, där violen står, och där barnaskaran skall ringla fram. Hon breder ut armarna som en skyddsängel. »Akta violen!» ber hon enkelt och na-

turligt. »Akta violen!» Och hon stannar på sin självvalda post, tills alla gått förbi.

Så går det förvisso att väcka barnens natursinne. Och kanske vi i en framtid icke endast behöva lita till naturskyddslagarna, när det gäller att rädda en sällsynt växt från undergång eller ett märkligt växtbestånd från skövling. Nu ropar den bohuslänska idegranen, de gottländska lövängarna, blåsippan och vårlöken och många andra efter skydd. Skall detta skydd ges i form av lagparagrafer eller i form av stigande kultur hos vårt folk?

Ännu en gång ber jag få föra fram min barnkara. Vi stå vid foten av ett bronsåldersröse. Dess stenar ha plockats upp av folk, som saknar kännedom därom, att våra fasta fornminnen äro skyddade genom lag.

Hällekistan i rösets botten har blottats, och vi undra över vem den döde hövding varit, som vilat där uppe på åsens högsta topp med utsikt utöver de havsvidder, där hans oroliga liv lyktats. Vi söka efter flera rösen och tala om bygdens fornminnen.

Vi stå en annan gång vid en stenåldersboplats. Vi fundera över var hyddorna legat. Och pojkarna tycka, att om de varit det bobyggande stenåldersfolket, så skulle åtminstone de satt stängerna snett mot den branta klippan. »Så fick vi skydd mot norr», tillägga de. »Och så kunde vi se ner över ängarna där.» »Om vi skulle kunna hitta något av den flinta, som de knackat till sina redskap av?» Och barnen gå över det nu odlade fältet, sparka i fårorna, såsom min fornforskande folk-skollärarkamrat och lärofader Johan Alin lärt mig att göra. Och de hitta några skärvor och ett stycke, som den nämnde fackmannen säkert skulle godkännt som en skrapa. Vi bära våra fynd med oss hem, vi rista namn med dem i en mjuk trälåda, och vi äro mer stolta över de egna skröpliga fynden än över de konstmässiga stendolkarna på museet. Men huru många sådana minnen vänta ej på sina upptäckare? Och ligger det ej ute i bygderna rara fornminnen och kulturminnen ckäuda och onyttjade? Är det förmätet att hoppas och tro, att folk-

skolan kunde bli en samlingspunkt för sådana minnen i större utsträckning än vad hittills skett? Det är i varje fall ej förmätet att antaga, att skolan kan sprida upplysning om dessa minnens värde.

I en skola i en jordbruksbygd sitter en klass och talar om traktens näringsliv. Läraren tänker ej allenast på stundens pedagogiskt-metodiska krav utan även på framtiden. Han ger barnen vissa uppgifter att lösa. T. ex.: Gör upp en förteckning på de sädesslag, rotfrukter och vallväxter, som odlas i bygden; hur är jorden dikad på din gård; vilka växter följa efter varandra på ett skift; o. s. v. Eller: På huru många gårdar i bygden odlas sockerbeter, vete, fruktträd o. s. v. Eller: När sådde ni höstrågen hemma; när påbörjades skörden av vårsäden, höstrågen, höstvetet o. s. v.; när avslutades skörden o. s. v.; när inträffade sådan nattfrost, att den uppkomna säden skadades?

Om nu läraren skriver samma frågor på ett större ark och lämnar kolumner för t. ex. 10 år, så kan han år från år införa vissa svar och därigenom erhålla en översikt över arbetslivet, som blir värdefull även utanför skolans väggar. Eller barnen komma med primäruppgifterna angående husdjurens antal i de olika gårdarna, barn och lärare uppgöra en statistik, kanske i grafisk form, men läraren sammanför desutom de olika årens uppgifter och får så ett samlat bidrag till belysning av bygdens arbetsliv, ett bidrag, som kan bli värdefullt för kännedomen om en bygd i en tid, då industrialiseringen kan ändra en bygds karaktär på häpnadsväckande kort tid.

På samma sätt kunna även andra uppgifter genom barnens medverkan samlas i skolan, uppgifter om huru ett visst arbete bedrives, ett visst hantverk utövas, lokala benämningar på redskap, arbetsformer o. d. I allmänhet avfärdar man dylika krav med hänvisning till att allt detta är så vardagligt och vanligt, att det saknar intresse. Det kan vara sant för tillfället. Men annorlunda ställer det sig med hänsyn till framtiden. Hur mycket lättare skulle inte det kulturhistoriska samlingsarbete blivit, som Nordiska museet utför, om sådana uppgifter samlats

under gången tid! Och vi få tänka på, att vi ej utgöra slutpunkten i utvecklingskedjan, att det, som utmärker vår tid, kan bedömas, värdesättas, fogas in i rätt sammanhang först av kommande släkten. Det som nu är så enkelt, att man tycker, att det ej kan vara annorlunda, kan för ett nytt släkte te sig rätt så märkligt. Min nioåriga gosse var i sommar ute på landet starkt intresserad av en fotogenlampa. »Hur tändes den?» Det hade han aldrig sett. Och en liten fyraåring frågade vid samma tillfälle: »Var är knappen, som man trycker på, när man tänder fotogenlampan?» För henne hade hittills existerat endast elektriskt ljus.

Hittills har jag vidrört endast sådana sidor av ämnet, där lärare och barn i direkt förbindelse med undervisningen arbeta tillsammans i syfte att vinna kännedom om sin bygd och tillfälle att ägna den sin vård. Men för den intresserade läraren ensam återstår ett hembygdsstudium, som i omfattning och djup rättar sig efter den enskilde lärarens läggning. Det kan bli ett sådant studium, som kräves för ens undervisning. Det är ju så, att undervisningen i viss omfattning har sina rötter i hembygden. Men denna uppenbarar knappast sina under, om man ej gör sig besvär att söka efter dem. Det blir sålunda ett studium, som fordras för att hindra, att ens undervisning blir ytlig, schematisk, enformigt likartad varje år. Men ett dylikt studium kan även växa ut till ett djup och en omfattning, att det väl gör sig förtjänt av benämningen forskning.

Såsom exempel på sådant, som kan bli föremål för hembygdsstudium ber jag få anföra följande. Det gäller t. ex. bygdens *geologiska förhållanden*. Därvid kan följande bli föremål för studium, ber jag få anföra följande. Det gäller t. ex. bygdens deras namn (jämväl folkliga benämningar) och utbredning; urbergets beskaffenhet; gnejsens stupning (i grader mot horisonten) och strykning; isräfflor och deras riktning; jättegrytor (djup, genomskärning, höjd och bredd); de lösa jordlagrens maktighet (vid t. ex. skärningar, brunnsgörningar) och avstånd mellan olika lager (hos t. ex. den vanliga leran, torvmossar); moräner, flyttblock, rullstensåsar o. d.

Sjöar, floder, namn (jämväl lokala) utsträckning, djup, strändernas beskaffenhet, märken efter äldre strandlinjer; förbindelse med andra vattendrag; växlingar i vattenstånd under såväl olika årstider som olika år; högsta och lägsta vattenstånd; anteckningar om märkligare översvämningar o. d.; fall, ström-hastighet; vattnets färg (brunt av lösa mullämnar, grått av lera, färglöst) och genomskinlighet (undersökes genom att bestämma, vid vilket djup t. ex. en porslinsskiva upphör att synas); igenkänningsföreteelser (skillnaden mellan en i lä lig-gande och för vindarna utsatt del av en sjö); temperatur på visst djup vid bestämda tider; fördelningen av odlad jord ut-med sjö och flod å ena och övriga delar av bygden å andra sidan.

Serpentiniserande floder; vattnets utjämnande arbete. — Djupmätningar och i samband därmed uppbyggande av några profiler (går sannolikt enklast, när sjön är frusen: på isen mätas upp t. ex. 20 meters avstånd, man borrar hål i isen med t. ex. ett spett och mäter djupet; sjön kartlägges — genom t. ex. förstoring av generalstabsbladet —, de lodade djupen läggas in och profilen ritas upp).

Växtvärlden. Allmän redogörelse för växtvärlden i bygden; mera framträdande växtsamhällen; förteckning över vilda fannerogamväxter (och, om det låter sig göra, även de kryptogama) med angivande av frekvens samt av växtplats för de mera sällsynta (förteckningen helst på lösa men lika stora blad — ett för varje växt — så att den kan fullständigas undan för undan: kortsystem! Datum, årtal och meddelarens namn angivas); förteckning över odlade växter, gärna även trädgårds- och rums-växter; traktens ätliga svampar; redogörelse för de ädla lövträ-dens (ask, bok, alm, ek, lönn, lind) förekomst, särskilt i när-heten av deras respektive utbredningsgränser, de lokala växt-namnen; lokala uppgifter om vissa växters egenskaper och an-vändning (t. ex. i husmedicinen eller till färgning); växtsiuk-domar; tiden för blomningens början och för fruktbegnaden hos ett antal växter (desamma år efter år, därvid kunna barnens

anteckningar bli till god hjälp); markens betydelse för växterna (moränmarkens, rullstensåsarnes, lerslätternas olika växtbestånd); försumpningsföreteelser; växternas invandring till en »bränna» eller ett kalhugget område; anteckningar om skogseldar, skogsodlingar o. d.; undersökning vid torvtäkt av inbäddade växtrester, särskilt rester efter sådana växter, som nu ej förekomma i trakten: bidrag alltså till växtvärldens utbredningshistoria.

Djurvärlden: Förteckning över traktens (ryggrads-)djur ordnad på samma sätt som växtförteckningen med uppgift om allmän eller sällsynt förekomst och vistelseort: mera ingående studier av vissa djurs livsyttningar; flyttfåglarnas ankomst- och flyttningstider (obs. barnens medverkan!); strykfåglarnas ankomsttider, ymnighet, avfärd; närmare redogörelser för vissa skadedjur och deras åverkan; folkliga lokala benämningar på djur, folkliga föreställningar och iakttagelser om djur; av folket diktade ord till fåglarnas sång eller andra djurs läten.

Förteckning över och beskrivning (ev. avbildning) av *forntinnen*; samlingar av forntinnen; forskning efter forntinnen (i trakter med stenålderskultur kunna med säkerhet verktyg, vapen, flintskärvor o. d. uppletas); traktens bebyggelse (forntinnen och i viss mån ortnamnen antyda den äldsta bebyggelsen); bebyggelsens sannolika gång och nuvarande beskaffenhet; folktäthet; märkligare händelser i bygdens historia; kulturhistoriska skildringar från olika tider (det kyrkliga livet, kyrkotukt, religiösa strömningar, en biskopsvisitation, skräväsandet, en sockenstämma, byalaget, bortauktionering av fattiga o. s. v.); näringslivets utveckling (äldre metoder för åkerbruket, boskapsskötseln, fisket, gruvbrytning o. s. v.); samfärdsmedlens utveckling; märkligare personligheters historia; undervisningsväsendets historia; betydelsefulla sociala rörelser; historiska sägner och annan muntlig tradition; enstaka anläggningars, verks och inrättningars historia.

Nutida arbets- och näringsliv.

Sambandet mellan traktens naturbeskaffenhet och näringsfång; beskrivning i ord och bild (fotografier!) av arbetslivet i dess helhet eller enstaka grenar av detsamma; för trakten särskilt utmärkande arbetsformer, brukningsmetoder, speciella näringsfång; genom särskild yrkesskicklighet kända hantverkare, andra framstående näringsidkare.

Lokala benämningar på arbeten, arbetsformer, verktyg, redskap, uppteckningar, minnen från utdöda och beskrivning av utdöende näringsfång.

Samlingar av förr använda redskap, verktyg o. d., alster av handaskicklighet, material för hantverkerier o. d.

Folketro och folksed ha åtskilligt av värde för undervisningen att bjuda på. Därför, och då för bedömandet av vårt folks kulturella utveckling ha värde, är en uppteckning av dem önskelig. Till folkminnena höra även folksägnen, folksagan, visan och folkmusiken, folkdanser och lekar, gåtor, ordspråk, ordstäv och ramsor — alltsamman ett ytterst ömtåligt material, som lätt löper fara att förstöras, om det ei räddas i tid. För forskning på detta område torde de större barnens medverkan kunna påräknas (jämför, huru vid folkhögskolorna, t. ex. Malung och Önnestad, vackra folkminnessamlingar hopbräcts genom elevuppteckningar!).

En viktig fråga är, huru resultatet av ett dylikt hembygdsstudium skall tillvaratagas. Gott är, om det samlas till ett arkiv, knutet till skolan och så anordnat, att det kan utvidgas undan för undan. Man använder t. ex. städse samma pappers- eller kortformat. skriver endast på en sida, ordnar uppteckningar i konvolut med varje område för sig, fäster upp bilder på städse lika stora kartonger o. s. v. Måhända kunna uppteckningarna publiceras i ortspressen eller i särskilda böcker, såsom ofta skett — jag hänvisar till ett så vackert resultat av hembygdsstudium som Helgers Gårberns socken eller till den uppteckning av folkmål, som utförts av folkskol'äraren Kalén i Fagred och nu befinner sig under utgivning av Göteborgs kungl.

vittherhets- och vetenskapssamhälle — ett helt livs stilla och hängivna arbete.

Flera exempel på vad som gjorts av några för sin bygd intresserade folkskollärare kunna anföras, såsom från Alsheda i Småland, Fläckebo i Västmanland, Rumskulla, från Bunge på Gottland samt från Göteborgstrakten och Nordhalland.

Kasta vi nu en blick tillbaka på det sagda, så är huvudtanken den, att skolan, i den mån det är möjligt, främjar strävandena för hembygdsstudium och hembygdsvård, såsom det framhålles i det resolutionsförslag, som jag vågat framlägga.

Det är klart, att ett sådant arbete sker främst för bygdens egen skull. Men det har jämväl sin betydelse för vår undervisning, och det saknar ej sitt personliga värde. Hembygdsundervisningen kräver hembygdsstudium. Utan sådant studium blir undervisningen lätt ytlig, schematisk, enformig, likartad varje år.

Det personliga värdet? Den lärare, som ägnar sig åt hembygdsstudium, skaffar sig därmed en specialuppgift, som kan få en lyftande och bärande betydelse för honom själv: skolarbetet innebär ej alltid och för alla en källa till andlig förnyelse. Den enformighet, det ringa kunskapsmått, som det omspanner, och barnen med deras starkt begränsade vetande och starka tro på lärarordet, innebära en frestelse till självtillräcklighet, som utgör den största faran för oss lärare (vare härmed ej förnekad det eviga glädje- och förnyelseämne, som umgänget med barn allena förmår skänka!) En motvikt — bland många andra — erbjuder hembygdsstudiet.

För bygden själv kan ett sådant studiearbete få ett praktiskt värde. Och så kan det bedrivas, att det i en framtid kan skänka vetenskapen ett ringa handtag.

Och kan läraren så dra bygdens befolkning in i strävandena, så finge de än större betydelse. Ty då skulle det växa upp en stark känsla för hem och hembygd, och ur denna känsla kunna högre värden växa fram.

Nils Månsson i Skumparp som befrämjare av folkskoleväsendet.

Av

PEHR JOHNSON.

Den bekante skånske riksdagsmannen Nils Månsson i Skumparp var en av de representanter för det svenska bondeståndet i den lagstiftande församlingen, som under förra århundradets början läto mest tala om sig. Han hade icke allenast en otrolig förmåga att lätt sätta sig in i de ämnen, som förelägo, utan ävenledes en sällsynt god talförmåga och ett framställningssätt, som verkade både förtroende- och respektingivande.

Och likväl hade han genom självstudier förvärvat sig de kunskaper, varav han var i besittning. Av en dåtida kringgångsskolmästare, vars undervisningsförmåga synes ha varit synnerligen minimal, hade han under slutet av 1700-talet lärt sig att läsa. Därefter hade han tagit plats som dräng hos Olof Andersson i Sjököp, som då var representant för Färs härad i bondeståndet. Under det han vistades där, lärde han sig att skriva och räkna. Här läste han också alla de riksdagstryck, som husbonden medförde hem, och det berättas, att när denne icke ville emottaga återval till 1810 års riksdag, föreslog han i stället sin förre dräng, Nils Månsson, emedan »denne var lika väl införsatt i riksdagshändelserna som han själv, därför att han läst allt tryck i riksdagsväg, som han själv fört med sig hem». Väl togo sig de myndiga storbönderna i Färs, som voro komna samman

för att välja, en funderare på saken, men då de icke hade någon annan att föreslå, gick man med på förslaget. Och så blev Nils Månsson, som då brukade ett sextondedels mantal i Sniberup, vald till riksdagsfullmäktig i bondeståndet.

Där lät han också tämligen snart höra av sig. Genom det förändrade representationsskicket hade bönderna erhållit mera makt och myndighet, så att de kunde genom ett kraftigare uppträdande göra sig mera hörda och mera gällande än vad som förut varit förhållandet. M. ställde sig också genast i den moderata oppositionens tjänst. Hans strävan gick framförallt ut på att avlyfta bördorna från jordbruket, så att dessa blevo mera jämnt fördelade jämväl på övriga samhällsklasser. Vidare ingrep han med nit och kraft, då det gällde genomförandet av sådana förslag, som kunde avse att befordra småfolkets väl, dess framgång och dess utveckling. Till dessa frågor hörde jämväl den om ett ordnat och obligatoriskt folkskoleväsen. Själv hade han ofta haft kännedom av de bristfälliga kunskaper, som han i sin ungdom erhållit, varför han ansåg det som en plikt och skyldighet att i den mån som ske kunde ställa det bättre för kommande ungdom. Folkskoleväsendets fullständiga genomförande, så att varje barn under en viss tid skulle sitta på skolbänken och där söka inhämta det mesta möjliga, var det mål han strävade efter. Och om än denna fråga i stort icke blev bringad i hamn, fick han dock uppleva den dag, då han i sin egen hemsocken kunde få se en skola komma till stånd och att frågan i stort jämväl kom i ett sådant läge, att dess lösning icke var långt borta. Det var för resten en särskild omständighet, som bidrog till att folkskolor i hans egen församling, Frenninge, kom till vid den tid, som skedde.

Vid 1829 års riksdag förelåg en märklig fråga till behandling — den om indragningsmaktens upphävande. När frågan den 26 febr. 1829 förelåg till behandling, höll Nils Månsson ett längre, mycket kraftigt anförande för indragningsmaktens upphävande.

Efteråt skrev den bekante Crusenstolpe i Riksdagstidningen: »Nils Månsson i Skumparp talade med så mycken kraft och

värme, att han rörde de flesta närvarande till tårar. Viktigare krafter på den motsatta sidan segrade emellertid och tryckfriheten föll.»

Detta är alldeles riktigt. Med 64 röster mot 44 beslöt man nämligen att indragningsmakten fortfarande skulle äga bestånd. Voteringen är emellertid egendomlig i så måtto, att efteråt fick man bevittna hurusom *mera än hälften av ståndets ledamöter reserverade sig mot det fattade beslutet*. Man förstår härav huru en del av ståndets medlemmar gått tillväga.

Nils Månsson blev emellertid för sin del föremål för mycken hyllning. Bland annat anordnade man för honom en finare festmiddag på Börsen i Stockholm. Vid denna höllos en hel mängd vackra tal, och var det ävenledes här, som han erhöll benämningen »Ljusets bonde». Det gick också mycket glättigt och uppsluppet till vid detta samkväm. Slutligen blev det Nils Månssons tur att svara på alla de många vackra tal, som till honom blivit hållna, vari hans förtjänster i mer eller mindre mån blivit framhållna. Han gjorde detta på ett humcristiskt sätt. »I stället för att äta och dricka på den gamle Skumpen», sade han, »så gören i stället en liten insamling, så att jag vid hemkomsten kan grunda en skola i min socken och på så sätt förverkliga ett av mitt livs största och vackraste önskemål.» Stämningen var hög. Förslaget emottogs med livlig hänförelse och det insamlades vid sagda tillfälle en ganska betydande summa, vilken sedermera förökades, så att Nils Månsson, då han var på väg att återvända hem, medförde en hel del penningar för ändamålet.

Han blev också ytterligare hyllad, innan han lämnade samma riksdag. Vid dennas slut tillställdes nämligen för honom en avskedsfest, som uppgives ha kostat 700 rdr. banko. Vid denna förärades också åt honom tvenne silverkannor, välgående 208 lod, vilka betingat ett pris av 532 rdr. Det berättas i samtida källskrifter, att den ena av dessa kannor hade ett hundra femtio år förut givits av konung Karl XI till en ung bonddräng, detta på grund därav, att han i sista ögonblicket lyckats fälla en mot konungen rusande björn, som blivit skadeskjuten.

Konungen skulle därvid ha ropat till drängen, att om han fällde björnen, som hotade hans liv, skulle han få kannan, förutsatt att han kunde läsa och skriva. Härtill svarade icke drängen under stridens hetta, men då han fällt björnen, gick han fram till konungen, gjorde en ståtlig honnör och förklarade samtidigt: »Kan läsa och skriva!» Å kannans lock såg man också denna händelse förevisad i halvupphöjda figurer. Drängen var också avbildad på densamma, och å den mössa han bar lästes: »kan läsa och skriva». Detta var en förträfflig gåva för Nils Månsson, den reformivrande skånske bonderepresentanten, vars nitälskan för folkskoleväsendets genomförande denna gåva skulle symbolisera.

Det var alltså icke allenast med vackra minnesgåvor, på grund av sitt uppträdande ifråga om tryckfrihetens genomförande i landet, som Nils Månsson, ärad och hyllad, efter riksdagens slut återvände till sin avlägsna hembygd, utan han medförde ävenledes en ganska betydande penningssumma i avsikt att därigenom få en skola till stånd.

För ändamålet blevo därför socknemännen någon tid därefter sammankallade. Vid tillfället höll Nils Månsson ett vackert tal, vari han erinrade om betydelsen av en folkskola inom socknen, vilket länge varit hans stora önskemål. Nu hade han också medel till sitt förfogande, varigenom man skulle kunna förverkliga dessa önskemål, som man förmodade jämväl delades av socknens övriga ledamöter.

Det skulle emellertid tämligen snart visa sig, att han härpå hade räknat fel. Man ville helt enkelt ingen skola ha. Hade förfäderna under århundraden kunnat undvara en sådan, nog kunde man göra det även i framtiden. På dylika nymodigheter blev ingen salig. Och det var ju ändå slutmålet för ens vandring här på jorden. Vidare påpekades, att om barnen och ungdomarna i socknen lärde sig att läsa, skulle man icke längre få lust för det praktiska arbetet. »Om alla skulle bli skolkarlar», sade man, »vem skall då bruka jorden. Boken och pennan föder ingen.» Å andra sidan torde man också ha fruktat för, att om man startade skolan, uppförde skolhus och anskaf-

fade skolmästare, skulle man också samtidigt ikläda sig ansvaret för deras underhållande i framtiden. Och det ingav på sitt sätt farhågor, slutligen spelade också avundsjukan i sin mån en roll bland de närvarande. Det fanns åtskilliga storbönder inom socknen, som med icke ringa avund sågo Nils Månsson, åttingsbonden i Frenninge, som en man, den där icke allenast var känd och uppskattad inom riksdagen, av kamrater och politiker, utan med en ryktbarhet, som till och med gick över landets gränser, in i grannlänernas. Dessa kunde icke få i sitt huvud, att M. gjort sig förtjänt av allt detta, utan ville gärna, att han allt fortfarande där hemma skulle vara »åttingsbonden», småbonden, utan den ringaste rätt att höja sig över andra, på sätt som skett. Skillnaden mellan småbönder och storbönder i bygden var under den tiden synnerligen stor, och i allmänhet kände sig de senare de förra betydligt överlägsna, så att man till och med i »gillelag», bjöd efter mantalet. Exempelvis rädde också det förhållandet, att om en småbondes son sträckte sig efter en storbondes dotter, ansågs detta i hög grad förmätet och blev sällan utan stora svårigheter beviljat. »Lika barn leka bäst», var ett ordspråk, som man under dylika förhållanden gärna upprepade. Detta lynnesdrag gjorde sig också säkerligen gällande i det förhållande, som det här var fråga om. Och man beslutade utan vidare att förkasta riksdagsmannens gåva och hans välmenta förslag om grundande av ett skolhus och anställande av en skolmästare i detta.

Där stod nu Nils Månsson med sina insamlade penningar, utan att man ville emottaga desamma för det ändamål, till vilket de blivit givna, något varom han säkerligen aldrig kunnat drömma, då han kommit denna insamling på tal. Vad var nu att göra? Han funderade säkerligen både länge och väl häröver, men vände sig slutligen till sin gamle vän och riksdagskamrat biskop Faxe i Lund, med begäran att denne måtte vara honom behjälplig. Denne lyssnade med intresse på den berättelse Nils Månsson avgav och lämnade honom också det beskedet, att för sin del skull han göra vad han kunde för att få saken utagerad på ett för denne tillfredsställande sätt.

Någon tid därefter blev biskopsvisitation utlyst inem pastoratet. Redan dagen dessförinnan anlände den myndige Lunda-biskopen dit. Före visitationen kallade han prästerskapet i kontraktet, vilka alla så gott som utan undantag sig infunnit, till enskild rådplägnings, och uppgives det, att han därvid skall ha uppmanat dessa att på ett särskilt kraftigt sätt förhålla allmogen. Under den tiden var det nämligen vanligt, att en biskopsvisitation föregicks av förhör, varvid icke alienast ungdomen utan allmogen i gemen vederbörligen »examinerades» i sina kristendomskunskaper. Och maken till det förhör, som nu ägde rum i Frenninge kyrka, skall man icke förr ha förnummit i den bygden. Och allmogen — unga som gamla — skola därvid ha stått sig mycket sätt. Man satt som levande frågetecken och det var helt få av de spörsmål, som till dem framkastades, vilka på ett nöjaktigt sätt blevo besvarade.

Efter det förhöret var slut, samlades bönderna till visitationsstämma. Vid denna lämnade biskopen en resumé av vad han hört och uppfattat under besöket samt av den allmänna religiösa ställningen inem socknen. Han sade sig därvid ha funnit, att förhöret gått synnerligen klen och att den andliga bildningsnivån var synnerligen låg. »Och likväl», slutade han, »har jag hört omtalas, att eder gamle högt skattade riksdagsman velat lämna eder medel till uppförandet av ett skolhus inom socknen och anställande av en skolmästare för ungdomens undervisning, men att I förskjutit detta vackra erbjudande. Om någonstades en skola är behövlig, nog vore det här.»

Samtidigt uppmanade han dem att ytterligare beakta denna sak och föreslog, att man redan nu därom måtte fatta beslut. Bönderna togo sig en funderare på saken. Väl uppreste sig deras stolthetskänsla mot att så där fogligt och godvilligt gå med på ett dylikt genomgripande förslag, men å andra sidan hade de under förhörets gång blivit grundligt genomstukade, vilket i sin mån ökat deras böjlighet. Och så gav man biskopen rätt. Skolan blev beslutad och Nils Månsson såg därigenom sitt önskemål förverkligat. Wieselgren skriver i sin biografi över Nils Månsson, att dennes skola i Frenninge följdes

av flera och bättre fonderade skolor i sin ort och kungl. stadgan rörande folkundervisningen av den 18 juli 1842 torde ej vara utan allt samband med Nils Månssons riksdagsmannaverksamhet under $\frac{1}{4}$ dels århundrade. M. var ock verkligen en banbrytare för denna stora och vackra idé, som han redan från tidig ungdom med stort intresse omfattat. Vi få icke glömma påpeka, att han på sin tid i riksdagen föreslagit, att den då i Skåne utgående helgonskylden skulle användas i och för avlönande av skollärare, eller med andra ord, i folkskolans tjänst. Visserligen blev icke detta förslag genomfört, men det visar i alla fall, att han hade blicken öppen för alla möjligheter i detta avseende. Och det är alldeles riktigt vad någon har framhållit om honom, att »nitälskan för folkskolan har näst talets gåva gjort honom namnkunnig».

Själv fick han dock icke uppleva den dag, då lagen om det obligatoriska folkskoleväsendet i vårt land 1842 trädde i kraft. Han avled nämligen i Skumparp den 25 juli 1837. Men efter hans död uttogo Stanarps byamän skolplats på det ställe, där Nils Månsson var född. En vackrare gård åt hans minne kunde man knappast skänka. Och på hans grav å Frenninge kyrkogård upprestes ett stort stenkors om fyra alnars höjd, å vilket, utom sedvanliga personalia, läses de betecknande orden: »En man av folket och för folket».

Det var han också. Under hela sin riksdagstid, hemma som borta, var han allt fortfarande den skånske bonden, vän och bror med dagakarlen och torparen, likaväl som med biskopen och hovmannen.

En annan kraftig föregångsman för folkundervisningen var den bekante nykterhetskämpen *Per Wieselgren*, som vid samma tid verkade som kyrkoherde i det närbelägna Västerstads pastorat.

Ett beaktansvärt förslag till ordnande av våra seminarieelevers studielån.

Under våren 1919 infortrade Kungl. Skolöverstyrelsen från samtliga rikets folkskoleseminarier uppgifter rörande elevernas ekonomiska förhållanden samt förslag till förbättring av desamma. Därvid inkom från lärarkollegiet vid Linköpings folkskoleseminarium ett av övningsskollärare G. Janzon framställt förslag till lånefrågans ordnande, vilket vi anse värt att bringa till en allmännare kännedom. Det lyder:

Av till rektor inkomna uppgifter framgår, att skuldbelastningen hos de utexaminerade folkskollärarna är allmän. Endast 8 % av de under åren 1915—19 från folkskoleseminariet i Linköping avgångna ha kunnat avsluta kursen utan skuldsättning. Då därtill kommer, att skuldsummorna avsevärt ökat (1919 närmar sig medelsumman 4,000 kronor), synes det oundgängligen nödvändigt, att något göres från statens sida för beredande av förmånliga studielån åt seminarieelever. Möjligheterna att erhålla goda lån ha f. ö. därjämte under senare åren försvårats, i det numer flera penninginrättningar placera sina behållningar i obligationer, och detta i fullt samförstånd med riksdagen och statsrevisorerna. Då vidare riksdagen ej synes vilja i nämnvärd mån anslå medel till studielån åt medellösa studerande, måste, vad seminarieeleverna beträffar, utvägar sökas på annat sätt, helst som detta säkerligen skulle underlätta rekryteringen vid våra seminarier.

Syftemålet måste då bliva ej blott lägsta möjliga räntefot

utan ock en förmånlig amortering, vilka båda faktorer numera, då skuldsummorna stigit till avsevärda belopp och amorteringen följaktligen måste utsträckas till längre tid, äro av större betydelse än vad förr varit fallet.

Dessa förmåner torde bäst kunna vinnas genom lån i pensionskassa, och det synes mig helt naturligt, att i detta fall Folkskollärarnas pensionsinrättning eller Folkskollärarnas änke- och pupillkassa komme till användning, då på så sätt de av folkskollärare avsatta medel komme yngre generationer till godo.

Tillräckligt kapital skulle härigenom stå till förfogande. Men en annan synpunkt får ej förbises, nämligen den: på vad sätt kan långivaren säkerställas mot möjliga förluster? Här torde riksdagen böra träda hjälpende emellan, i det att, samtidigt med en ändring av gällande bestämmelser för utlåning eller placering av kassans medel, riksdagen ikläder sig garanti för studielånen.

Risken torde bliva ringa eller ingen, om lämpliga bestämmelser för lånen givas. Härvarande avdelningskontor av riksbanken har under sin mer än 20-åriga verksamhet ej gjort någon förlust på folkskollärare, och så är ock fallet med domkapitlet, från vars kassor ej få seminarieelever kunnat erhålla förmånliga lån.

Genom de nya bestämmelserna för skatteindrivning, införsel i lön, torde dessutom en väg för säkerställande av den långivande kassan vara funnen, som, jämte livförsäkring, skulle kunna anses tillfyllest och alltså göra riksdagens garanti obehövligh.

För lånen torde följande bestämmelser böra komma till beaktande:

1) Lånen förmedlas genom en vid varje seminarium (av skolöverstyrelsen) utsedd lånenämnd av tre personer med rektor som ordförande.

2) Lån kan erhållas till belopp, motsvarande hela kostnaden för seminarieutbildningen inklusive de med förberedelsen förenade kostnaderna.

3) Som säkerhet krävas: a) livförsäkring, motsvarande lånebeloppet i fråga, samt b) av lånenämnden godkänd namnsäkerhet av minst två personer. (Denna borgen torde efter erhållen ordinarie anställning, under förutsättning av införsel i lön, kunna bortfalla).

4) Räntefoten bestämmes till den för kassan under de fem närmast föregående åren erhållna medelräntefot.

5) Amorteringen begynner med det kalenderår, som inträder ett år efter avlagd examen, och sker därpå med minst $\frac{1}{15}$ årligen.

6) Amortering och ränta inbetalas till lånenämnden, som årligen under januari till kassan inlevererar föregående års räntor och amorteringar.

Till tidskriftens läsare.

Då undertecknad år 1906 efter doktor T. F. Kylanders död på begäran av dåvarande kanslirådet C. V. Kastman övertog utgivandet av »Tidskrift för folkundervisningen», var det ej meningen, att jag så länge skulle fortsätta därmed. Men då efter underhandling med flera lärare ingen varit hågad att övertaga redaktionen därav, har jag kommit att fortsätta därmed efter ungefärligen samma plan, som följts under de föregående utgivarna.

Häftenas antal blev dock rätt snart ökat från tre till fyra. Några gånger har jag framkastat tanken på att ytterligare öka häftenas antal, men då det skulle förorsakat större kostnader å förlagets sida, har det ej blivit av.

Om nu någon måhända med skäl tycker, att tidskriftens innehåll bort vara mera omväxlande och aktuellt, så beror detta i väsentlig mån därpå, att bidrag i tillräcklig mängd ej influerar från lärare. Utgivaren hoppas dock, att den ej varit utan sin betydelse för folkbildningen. Till alla, som varit beredviliga att lämna bidrag till densamma, frambär jag min tacksamhet.

Tidskriften kommer nästa år under något förändrad titel och med större antal häften att å samma förlag utgivas av annan redaktör. Den har hittills sysselsatt sig huvudsakligen med seminarier och folkskolor, men meningen är nu, att den dessutom skall omfatta några andra läroanstalter, för att även andra grenar av skolväsendet bättre må tillgodoses. Tidskriften i dess blivande nya gestalt önska vi framgång.

Linköping i november 1919.

J. F. Björnståhl.

Litteratur.

Carl Edquist. *Livets väg. Lärobok i kristendom för barndomsskolor. I. Gamla förbundet. II. Nya förbundet. 1. Jesu liv. 2. Den kristna kyrkan.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1919. Pris I: 1 kr. 10 öre, II: 1: 90 öre, II: 2: 1 kr. 40 öre.

Vi hade förra året tillfälle att anmäla förf:s »Kyrkohistoria för barndomsskolor» (se h. 4, 1918), och vad vi då nämnt, gäller även den nu utkomna Kristna kyrkans historia, nämligen att förf. på ett lättfattligt sätt i korthet redogjort för de viktigaste företeelserna inom kyrkohistorien. Vissa drag, som kunna vara av vikt, komma dock ej till tals i läroboken, varför meningen torde vara, att läraren muntligen meddelar sådana eller låter barnen läsa några biografier i en lämplig läsebok. Berättelserna ur den bibliska historien ha liksom de förra den förtjänsten, att de äro enkelt och lättfattligt framställda och till omfånget begränsade. Såväl i bibliska historien som i kyrkohistorien äro införda minnesord, genom vilka, enligt förf., »barnen böra kunna samla en för livet betydelsefull skatt av religiösa och sedliga sanningar, som redan vid behandlingen av den berättelse, till vilken de anslutas, blivit levande för deras sinnen». I alla tre delarna anföras dessutom psalmverser, som lämpa sig för de olika berättelserna.

I slutet av tredje delen är Luthers lilla katekes intagen utan några tillägg eller förklaringar. Förf. nämner ej huru man enligt hans mening bör gå till väga vid undervisningen däri. I förordet nämnes blott, att »lärobokens uppgift är att föra in barnen i bibeln, kyrkans historia och Sv. kyrkans psalmbok och på samma gång giva dem en fast och bestämd kristendoms-kunskap». Detta senare torde väl vara fallet med katekesundervisningen, som just har till syfte att på grundvalen av det bibliska stoffet giva barnen en enkel, sammanhängande kunskap i tros- och sedeläran i vida högre grad, än som kan ske genom de anförda minnesorden.

I enlighet med vad vi förut antytt, intaga emellertid förf:s bibliska historia och kyrkohistoria ett beaktansvärt rum bland senare tidens läroböcker i dessa ämnen.

Nathan. Söderblom, *Levnaden, tron och bönen.* Ur bibeln och psalmboken i anslutning till Martin Luther. Stockholm, Norstedt & Söner. 1: 20.

När den s. k. Kungl. katekesnämnden för 8 år sedan tillsattes, fanns det kanske en och annan, som hyste någon förhoppning om, att den segslitna »katekesfrågan» skulle kunna bringas närmare sin lösning. Någon betänksamhet var det dock onekligen ägnat att väcka, då man såg nämnden sammansättas av huvudsakligen »lärt folk», till stor del utan någon personlig erfarenhet av kristendomsundervisning, åtminstone på lägre stadiet. Utan tvivel var det en riktig tanke, som låg till grund för beslutet att lämna utrymme för dem, som voro hågade, att till kommittén insända sina förslag till lärobok. Ingen lär heller betvivla, att nämndens medlemmar ansett sig bäst tjäna den viktiga saken med den ingående och i vissa fall ganska allvarliga kritik, som de underkastade de försök, som så kommo att underställas granskning. Resultatet av denna blev emellertid till en början negativt, så goda än de teoretiska utredningar voro, som nämnden tid efter annan framlade. När slutligen nämnden själv grep sig an med det maktpåliggande problemets positiva lösning, åstadkoms ett förslag, som visserligen i innehållsväg hade mycket värdefullt att bjuda, men som framför allt från pedagogiskt fackmannahåll ansågs omöjligt att antaga till bruk utan en rätt omfattande omarbeting. Om än nämnden fått ett förnyat uppdrag i den riktningen — vilket nu ej blivit fallet — så är det nog ganska ovisst, huruvida frågan på den vägen kunnat nå fram till en slutgiltig lösning. Man »rider fort» i våra dagar, och det ser snarast ut, som skulle frågan om en ny lärobok i kristendom för »barndomsskolorna», som den modernaste termen lyder, ha kommit in i ett alldeles nytt och förändrat läge. De som makten hava synas alltmer benägna att övergiva hela den grundval, varpå den elementära kristendomsundervisningen i vårt land sedan sekler tillbaka varit byggd: Luthers lilla katekes. Här är icke platsen att till behandling upptaga frågan om det principiellt berättigade eller förkastliga i ett dylikt steg. Men man har tydligt nog låtit förf. av det läroboksförslag, som vi här ha framför oss, förstå, att han alltför mycket låtit binda sig av hänsynen till en sekellång tradition på detta område. För *kyrklig tradition* eller över huvud *historisk tradition* har man på vissa »tongivande» håll föga sinne.

Ärkebiskop Söderblom har nu emellertid vågat försöket av en fri anslutning till den gamla klassiska lärobok, som heter Luthers lilla katekes. Han har grupperat sin framställning kring de tre huvudstycken — de tre första — som obestriddligen utgöra grundstommen i Luthers barnalära. Nog tro vi för vår del, att Luther hellre skulle begagnat uttrycket »buden» som överskrift till första huvudstycket än »levnaden»; tron och bönen höra väl, även de, med till en kristens levnad och böra näppeligen ställas i någon slags motsats därtill. Man känner sig nästan benägen att undra, huruvida det förra uttrycket avsiktligt undvikits för att åtminstone ej i själva överskriften stöta modernt folk för huvudet, i vilkas öron talet om Guds bud kunde tänkas skorra. Dem, som önska en mera historiskt och speciellt religionshistoriskt färgad undervisning, har förf. sökt tillmötesgå genom att först tala om levnaden »enligt Moses», sedan »enligt Jesus» och slutligen »enligt Luther». Naturligtvis har han ej därmed velat på något sätt likställa dessa tre, men fråga kan vara, om man ej bort undvika t. o. m. *skenet* av något sådant. Frågan ligger nära, om Luther, som kommit sist, inte just både velat och väsentligen också lyckats framställa buden just så som Jesus förklarat dem? Dessutom har med den nu använda uppställningen ej kunnat undvikas, att en hel del eljest onödiga upprepningar måst göras. Tämligen godtyckligt förefaller ock författarens sätt att, då han tolkar buden »enligt Jesus», till sist sammanfatta, vad »Kristi fordran och Kristi föredöme» vilja göra oss till, i de båda egenskaperna: modiga och ödmjuka. Med lika rätt kunde väl andra sidor av en kristen karaktär ha framhållits, t. ex. barmhärtigheten. Vad de enskilda budens behandling »enligt Luther» angår, skall det icke förnekas, att förf. på vissa punkter upptagit praktiska moment, som förut icke alltid kommit till sin rätt. Men nog kan man ibland känna sig tveksam, om det eller det verkligen har sin plats i en elementär lärobok och om man ej både får och bör lämna en hel del detaljer åt lärarens omdöme. Starkt kan ifrågasättas, om tredje budet verkligen tolkas »enligt Luther», då det säges handla om arbete och vila; det stämmer bra litet med Luthers förklaring till detta bud!

Av de gamla huvudstyckena har det första i Söderbloms bok fått den ojämförligt utförligaste behandlingen (ungefär halva boken), och man tar knappast fel, om man säger, att det också är den avdelning, han i det hela lyckats bäst med. Vida mindre tillfredsställande förefaller behandlingen av trosartiklarna, i all synnerhet den andra. Med rätta samlas ju denna artikels innehåll kring huvudordet: »Kristus är min herre». Men redan omskrivningen

till »Jesus, *själens* herre» är ägnad att väcka gensägelse. Har då Kristi herravälde endast med *själen* att skaffa? Gäller det ej hela människan? Då vidare andra herrar, som vilja härskas över människan, nämnas, talas visserligen inledningsvis enligt Luther om »synden, döden och djävulen», men sedan inskjutes utan vidare i den sistnämndes ställe — frestelsen. Vad frestelsen egentligen avser, därom yttras icke ett ord. Av de bibelord, som anföras under överskriften: »Längtan ur trälldomen» gäller endast ett av de tre detta ämne. Allra svagaste intrycket gör själva det centrala stycket om Frälsaren. För barn måste det framstå som fullständigt obegripligt, att det att gå omkring och förkunna evangelium och hjälpa alla, som ledo nöd, för Jesus var ett offer lika väl som hans död. Genom hela den rad av bibelspråk, som här utan vidare sammanbindande förklaring införts, vinner man ingen klar inblick i betydelsen av Jesu frälsareverk. Om hans *person* får man egentligen ingenting veta — mer än några tillfälligt citerade bibelspråk. Över huvud upprepas och delvis parafraseras Luthers förklaring av andra artikeln, men om något försök att föra djupare in i dess innehåll är icke tal.

Komma vi så till tredje artikeln, så frapperas man av det stora utrymme, som ägnas åt kyrkan, rentav på bekostnad av frågan om den enskildes ledning och fostran av Anden. Besynnerligt nog saknas helt och hållet vid denna artikel så grundläggande ord som Jesu löften i avskedstalet om »Hjälparen»; och all vägledning i fråga om »nådens ordning» är slopad, såsom funnes ingen sådan »ordning» till. Nådens medel angivas icke, som man förr varit van, såsom varande ordet och sakramenten, utan ordet, syndernas förlåtelse och evigt liv! Utsagan: »Kyrkan är katolsk» kan lätt föranleda missuppfattning, allrahelst i en barnbok.

Avdelningen om bönen är mycket kort och utgöres, utom Fader vår, huvudsakligen av en del böneverser. Själva huvudsatsen i undervisningen om bönen, som bestämmer bönhörelsen såsom endast ett »förnimmande av Guds närhet» måste anses i dubbel måtto oriktig, dels därför att bönhörelse helt visst kan äga rum utan något dylikt omedelbart »förnimmande», dels ock därför att man så undanskymmer eller förnekar, att genom bönen verkligen andliga krafter sättas i gång.

De anmärkningar, vi nu ansett oss böra rikta mot bokens innehåll, äro naturligen det viktigaste skälet till, att vi icke kunna betrakta det föreliggande förslaget såsom innebärande någon tillfredsställande lösning av läroboksfrågan. Härtill komma dock även vissa *formella* brister, på vilka här endast några exempel må anföras. På mer än en punkt hade det tydligen krävts en klarare

belysning av det föreliggande spørsmålet, för att förf:s mening skulle kommit till sin rätt. Så t. ex. då han vill framhålla den jordiska kallelens höghet och talar om den som en gudstjänst, men glömmer att tillägga något, som antyder, att det dock beror på *sinnelaget*, i vilket arbetet utföres; ty utan gudsfruktan och bön om Guds välsignelse blir väl icke arbetet en gudstjänst, icke heller vetenskapen, såsom på ett ställe, likaledes utan inskränkning, säges?

Åtskilligt, som möjligen kan passera i en muntlig framställning, bärande tillfällighetens karaktär, tar sig illa ut i skrift, allra synnerligast i en lärobok. Så t. ex. uttrycket: »Genom dopet upptager Gud den enskilde i kyrkan, enligt slutet av Matteus' evangelium(!)».

Förf. har i sitt förslag lämnat rum för en hel del psalmverser. Därom är i och för sig intet annat än gott att säga. Om själva urvalet kunna ju delade meningar råda, men vad man undrar på, är att på somliga ställen författaren till psalmen angivits, på andra icke, utan att rimligtvis skälet kan anses ha varit den ena psalmens företrädare i fråga om värde framför den andra.

Det ser onekligen mycket lovande ut för läroboksfrågans lösning under den närmaste tiden, och dock är det närvarande osäkerhetstillståndet ägnat att inge allvarliga bekymmer. Den trösten är därvid ringa, att andra spørsmål beträffande kristendomsämnets ställning i våra skolor äro av ännu mer avgörande betydelse.

J. Th. Bring.

Till frågan om religionsundervisningen. Fem yttranden av Kungl. Läroverksöverstyrelsen utgivna av August Johansson. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1919. Pris 3 kr. 50 öre.

Utgivaren, läroverksrådet A. Johansson, har här publicerat några yttranden rörande religionsundervisningen, som avgivits av läroverksöverstyrelsen. Frågorna äro icke så enkla, som en och annan måhända föreställt sig, varför överstyrelsen vid var och en av dem gjort en längre utredning.

Den fråga, som först behandlas, är *Angående väckt förslag att avskaffa biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier*. Vid 1918 års riksdag väckte herr Björck m. fl. i andra kammaren motion därom. På hemställan av andra kammarens första tillfälliga utskott anbefallde Kungl. Maj:t bland andra myndigheter läroverksöverstyrelsen att avgiva yttrande i ärendet. Efter en längre utredning sammanfattar överstyrelsen sin ställning till frågan på följande sätt.

Av hänsyn till pågående utredningar, angående vilkas blivande resultat överstyrelsen för närvarande icke kan uttala någon mening, bör för närvarande ingen ändring vidtagas i gällande bestämmelser angående lärarnas vid de allm. läroverken disciplinära ställning eller angående lärjungarnas vid samma läroverk gudstjänstbesök.

Av hänsyn till död mans vilja bör ingen ändring vidtagas i fråga om biskopars och domkapitels på testamenten och donationsbrev vilande befattning med vissa läroverksärenden.

På grund av sakens natur bör ingen ändring vidtagas i biskopars och domkapitels befattning med sådana läroverksärenden, som så att säga allenast till sin ena sida äro läroverksärenden och till sin andra sida uppenbarligen röra stiftsstyrelsen.

Utom dessa tre kategorier av ärenden hava domkapitlen numera ingen befattning med läroverken; och överstyrelsen anser således, att i fråga om domkapitlen motionen icke bör föranleda någon åtgärd.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte bifalla motionen, och kammaren beslöt i överensstämmelse därmed.

Vederbörande utskott i första kammaren hemställde, att kammaren icke måtte biträda andra kammarens beslut, och kammaren biföll detta utskottets förslag. Frågan hade således förfallit.

Det andra yttrandet av överstyrelsen föranleddes också av en motion i riksdagen. Vid riksdagen 1918 väckte nämligen herrar Olof Olsson och Bäckström i första kammaren och herr Sköld m. fl. i andra kammaren en motion om att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i syfte att ersätta den konfessionella religionsundervisningen vid våra skolor med en konfessionslös. Kungl. Maj:t anbefallde läroverks- och folkskolöverstyrelserna att gemensamt avgiva yttrande i ärendet. Men emedan saken syntes hava i viss mån olika läge vid de läroanstalter, som lydde under vardera överstyrelsen, ansågo de båda överstyrelserna lämpligast att avgiva yttrande var för sig.

Med avseende på frågans mera invecklade beskaffenhet går läroverksstyrelsen in på en närmare belysning av saken. Överstyrelsen yttrar bland annat: »Motionärerna lämna så gott som fullständigt åsido frågan om undervisarnas lärofrihet. Dessa få — enligt motionärernas ord — icke förpliktas till någon kompromiss med den egna överstyrelsen. Undervisarna få således icke bindas vid en viss åskådning och lärjungarna skola i undervisningen vara fritagna från religiös påverkan. Men enligt överstyrelsens mening är en sådan konfessionslöshet en ren illusion, re-

dan av det skälet att undervisarna äro människor med sådanas oemotståndliga behov att efter måttet av sina krafter bilda sig en enhetlig världs- och livsåskådning och jämväl giva uttryck åt denna.»

Men överstyrelsen vill icke gärna stanna vid en blott negativ hållning till motionen utan om möjligt lämna något positivt bidrag till den approximativa lösningen av de i densamma berörda problemen. Den säger bl. a.: »Kristendomen i dess evangeliskt-lutherska form har givet det mest betydande inslaget i den historiska utformningen av svenska kyrkans världs- och livsåskådning. Numera hava världs- och livsåskådningarnas huvudtyper ändrat detaljutformning (av olika orsaker), så att man icke längre ens till närmelsevis kan tala om en folkets enhetliga världs- och livsåskådning. Men icke desto mindre kan man fortfarande i vimlet tydligt urskilja den lutherska typen såsom något säreget och såsom den, som har djupare grepp om svenska folket än någon annan. En religionsundervisning, vars anordnande utgår från en dylik uppfattning av vårt folks religiösa läge, gör enligt överstyrelsens mening skäl för namnet konfessionell; man behöver icke komma i annan konflikt vare sig med samvetsfriheten eller vetenskapen än den, som följer därav, att varje samhällsliv måste åläggas individen en viss begränsning i vad han möjligen vore hågad kräva såsom en konsekvent tillämpning av sin individuella frihet.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan om en efter tidens krav avpassad reformering av religionsundervisningen i skolorna samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda. Första kammaren biföll sitt första tillf. utskotts hemställan, att kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Överstyrelsens tredje yttrande är ej avgivet med anledning av någon motion utan rör *katekesnämndens förslag till lärobok*. Som bekant avgav katekesnämnden år 1917 ett underdånigt förslag till lärobok i den kristna tros- och sedeläran dels för skolan, dels för konfirmationsundervisningen.

Efter en längre historik och utredning på icke mindre än 35 sidor kommer överstyrelsen till följande resultat: »På grund av vad sålunda anförts får överstyrelsen i underdånighet hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t medgiva, att den för konfirmationsundervisningen avsedda upplagan av nämndens förslag må, utan hinder av de i nåd. kungörelsen den 21 november 1913 givna bestämmelser, kunna införas vid allmänt läroverk och kommunal

mellanskola på sätt i övrigt är stadgat angående införande av nya läroböcker vid dylika läroanstalter.»

Detta ärende är ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Den följande frågan: *Angående väckt förslag i fråga om ändring av § 24 i läroverksstadgan (rörande skolungdomens gudstjänstbesök)*, var föranledd av en av ett antal lärare vid allm. läroverk i Göteborg till Kungl. Maj:t ingiven framställning, i vilken hänvisades därtill, att trots den i § 24 av läroverksstadgan givna föreskriften angående skolungdomens gudstjänstbesök dylika besök dock icke äro på något sätt obligatoriska för lärjungarna vid huvudstadens allm. läroverk, samt hemställdes, det täcktes K. Maj:t föranstalta om de åtgärder, som kunde vara behövliga för att landsortens läroverk måtte i detta avseende komma att intaga samma ställning som huvudstadens läroverk.

På grund av den utredning, som verkställdes, hemställde överstyrelsen hos Kungl. Maj:t, att paragraferna 24, 133 mom. 5 och 202 i läroverksstadgan måtte erhålla förändrad lydelse, samt att till de metodiska anvisningarna för undervisningsplanerna för realskolan och gymnasiet skulle göras följande tillägg, nämligen att varje avdelning i kl. 4—6 i realskolan och att varje avdelning av gymnasiet ringar böra minst en gång om året under sin kristendomslärares ledning besöka en församlingsgudstjänst, helst en högmässa, på sätt rektor, efter förslag av läraren och i samråd med församlingens prästerskap, bestämmer.

Härifrån var ej steget långt till upphävande av stadgandet om lärjungarnas gudstjänstbesök. Detta skedde genom nådiga kungörelsen den 1 augusti 1919, i vilken Kungl. Maj:t förklarat, att § 24 i stadgan för rikets allmänna läroverk skall upphöra att gälla.

Överstyrelsens sista yttrande i här behandlade ärenden rör herr Hellbergs vid 1919 års riksdag framlagda motion, i vilken hemställes, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om *åtgärder för att i vår undervisning, närmast i anslutning till den, som meddelas i kristendom och medborgarkunskap, måtte inrymmas en för det dagliga livets förhållanden lämpad och praktiskt anlagd upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet*.

Efter en utförligare utredning av motionens syfte och innebörd samt möjligheten av de tilltänkta åtgärdernas förverkligande yttrar överstyrelsen till slut: »Av den syn på den föreliggande frågan, som överstyrelsen utvecklat, följer så gott som omedelbart, att överstyrelsen icke väntar sig någonting av sådana regeringsåtgärder, som motionären påyrkar. Etiska personligheter kunna inga regeringsåtgärder framskapa ... Av det sagda framgår, att överstyrelsen i mångt och mycket instämmer med

motionens syfte men anser, att den i väsentliga avseenden oriktigt bedömer såväl skolans möjligheter på ifrågavarande område som dess faktiska insats på detsamma och förutsättningarna för ökandet av denna insats. Under sådana omständigheter kan överstyrelsen icke anse, att ett bifall till motionen skulle främja det syfte, motionären vill tjäna.»

Utskottet hemställde i anledning av motionen, att första kammaren måtte för sin del besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den 31 december 1918 tillsatta skolkommissionen måtte erhålla i uppdrag att taga i övervägande, vilka åtgärder som böra vidtagas för att på bästa sätt främja skolans karaktärsuppförande verksamhet. Kammaren beslöt i enlighet härmed. Andra kammaren beslöt i enlighet med vederbörande utskotts hemställan att biträda första kammarens beslut.

Vid genomläsningen av dessa överstyrelsens yttranden ha vi särskilt fäst oss vid den stora grannligheten, som visar sig gent emot meningar, som överstyrelsen ej själv kan gilla, och därvid, att erkännande gives åt allt sådant, som även i minsta mån kan vara berättigat.

Såsom utgivaren nämner i förordet, råder stor oklarhet icke blott hur dessa frågor skola besvaras utan även huru de böra ställas för att kunna bli fruktbärande. Överstyrelsens yttranden vilja i första hand vara ett bidrag till åstadkommande av en fruktbringande frågeställning, i någon mån också till frågornas besvarande. Emellertid är det av intresse att taga kännedom om utredningen av hithörande frågor, även om man stundom skulle önskat en mera bestämd ståndpunkt vid bedömande av sådant, som vittnar om att förslagsställaren ej alltid satt sig in i vad frågan gäller i hela dess vidd.

Svenska Gymnastikförbundets Bokserie I. Lärobok i gymnastik. av J. G. Thulin, föreståndare för Sydsvenska Gymnastikinstitutet i Lund, folkskolegymnastikinspektör. Del I. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1919. Pris häft. 9 kr., inb 11 kr.

Enligt föreliggande plan kommer Svenska gymnastikförbundets bokserie att omfatta trenne volymer eller huvudavdelningar. Den första volymen av major J. G. Thulin kallas *Lärobok i gymnastik* och är uppdelad i fyra särskilda underavdelningar: I. *Metodik* (den nu utkomna delen), II. *Anatomi och fysiologi*, III. *Dagövningar*, IV. *Rörelseförrådet*.

Den andra volymen, som omfattar *Gymnastiklokaler och deras inredning* samt *gymnastikredskap*, utarbetas av major Thulin och

löjtnant Sam Adrian. Den tredje volymen avhandlar *Gymnastikens historia* och redigeras av kapten G. Moberg.

Dessutom skall serien kompletteras med en *Handbok i lek och idrott* av löjtnant Arvid A. Karlsson, som en följd av år varit lekledare vid lekkurserna på Nääs.

Av planen att döma är det alltså ett vittomfattande standardverk, som nu börjar utlämnas till den gymnastikintresserade allmänheten, och de på gymnastikens område välfrejdade namnen Thulin, Moberg och Adrian borga säkert för att arbetet kommer att fylla ett länge känt behov i vår gymnastiklitteratur, som »hittills lidit av en viss fattigdom, som ila harmonierar med att den moderna svenska gymnastiken gjort ett segertåg över snart sagt hela jorden och att dess fader, Per Henrik Ling, också åtnjuter världsrykte.»

»Vi leva i en tid», yttrar major Thulin i inledningen till Del I, »då utvecklingen på nästan alla områden går fort, på vissa håll fortare, än vad som kan räknas till en naturlig och sund sådan. I detta fall utgör gymnastiken såtillvida ett undantag, att utvecklingen varken gått fort eller varit omvälvande. Men i mån som rörelsefysiologien och arbetsterapien utvecklas, torde en väsentlig förändring bli nödvändig.»

För 15 år sedan utkom »Lärobok i gymnastik» av dåvarande föreståndaren för gymnastiska centralinstitutet professor L. M. Törngren, ett högst förtjänstfullt arbete, som avvägbragte en välbehövlig ordning och reda i det svenska gymnastiksystemet. Läroboken avsåg åtminstone till namnet att vara en handledning för gymnastikundervisningen vid våra folkskoleseminarier och även att tillgodose folkskolans behov, varför ock företaget i viss mån åtnjuter statsunderstöd. Om sålunda boken på sin tid fyllde ett tomrum i vår gymnastiklitteratur även utanför gränserna till seminarierna och folkskolan, vill det synas som författaren varit mindre lycklig i uppställningen av de läroboken tillhörande dagövningarna, vilka i tillämpningen bliva torra och sakna den över-skådlighet, som är nödvändig för den gymnastikledare, som icke är fackman på området.

Denna svaghet i dagövningarnas uppställning, som ingalunda bör tolkas som anmärkning mot professor Törngrens lärobok i övrigt, torde i sin mån kunna förklara tillkomsten av den mer eller mindre värdefulla gymnastiklitteratur, som på senare tiden utkommit i tryck, med huvudsakligt mål att i form av dagövningar hjälpa den icke fackutbildade gymnastikledaren på folkskolans stadium.

Denna dagövningslitteratur har emellertid tillfört det gymnas-

tiska rörelseförrådet en hel del nya och synnerligen värdefulla rörelseformer, vilka böra tillvaratagas och vinna burskap i det Lingska systemet, som likt allt mänskligt lyder under utvecklingens lag. Endast av den anledningen är svenska gymnastikförbundets arbete nu på sin plats att samla och gallra dessa nya rörelseformer. Men flera behov lovar arbetet att fylla.

Den hittills officiellt använda terminologien i det Lingska systemet är föråldrad och inkonsekvent samt stridande mot svenskt språkbruk. Behovet av en omarbetning av denna terminologi har ofta påpekats som nödvändig, men vederbörande, vem det nu må vara, har hittills lämnat frågan åt sitt öde. Nu har emellertid major Thulin i den nu utkomna I delen företagit en sådan omarbetning, som synes vara både grundlig och omfattande. Huruvida författaren i alla detaljer funnit den rätta lösningen vågar jag för närvarande icke avgöra, då arbetet med en sådan granskning kräver längre tid, än jag har kunnat disponera över.

Lek och idrott har som ett obligatoriskt ämne blivit infört vid rikets seminarier samt som en konsekvens därav även vid våra folkskolor, och det torde endast vara en tidsfråga, när lek och idrott även införlivas på läseschemat för de allmänna läroverken och därmed jämförliga bildningsanstalter.

Huru och till vilken omfattning skola dessa bägge helt visst gagneliga kroppsövningar som uppfostringsmedel anordnas på de olika områdena? Lekfrågan är väl tämligen lättlös och kan i detta sammanhang lämnas ur räkningen. Men så är icke fallet med idrotten.

Idrott är och kan bli ett utmärkt pedagogiskt utbildningsmedel i nära samband med gymnastiken, men då fordras, att den planlägges efter samma principer, som ligga till grund för gymnastiken till undvikande av ensidighet och överdrift, i båda fallen skadlig för hälsan, skadligare i samma mån som den idrottsutövande individen är utvecklad. Nu har vederbörande, jag använder fortfarande detta uttryck, helt enkelt infört lek och idrott som ett undervisningsämne utan att lämna någon plan eller några riktlinjer för dess bedrivande och sålunda överlåtit åt vederbörande gymnastiklärare att var på sitt håll efter eget gottfinnande ordna och leda undervisningen. På sådant sätt hänger frågan om den pedagogiska idrottsutbildningen alltför i luften, oklar och utan tydligt mål till stor otrevnad för gymnastiklärares arbete.

I och med svenska gymnastikförbundets bokserie synes nu denna fråga kunna lösas på ett tillfredsställande sätt, då serien avslutas med Handbok i lek och idrott av löjtnant Arvid A. Karlsson.

Av lätt förstådda skäl skulle det varit önskvärt, att ett sådant arbete som detta hade tillkommit genom eller under egid av vår högsta auktoritet på området, Kungl. Gymnastiska Centralinstitutet, men, då icke så skett, får man vara tacksam för det uppslag, som nu kommit till stånd på initiativ av major Thulin, vars framgångsrika arbete på kropps-kulturens område lämnar de bästa förhoppningar om arbetets lyckliga slutförande.

Den nyss utkomna delen innehåller följande avdelningar: *I. Fysisk fostrans mål och medel, II. Metodik, III. Terminologi.* Den sistnämnda utgöres till större delen av en *Gymnastisk terminologibok* med ett mycket stort antal figurer samt några teckningar med förslag till gymnastiksal.

Nic. Mannerhjerta.

Förslag till undervisningsplan för fortsättningsskolor samt Förslag till behandling av det religiöst sedliga momentet vid undervisningen i fortsättningsskolan av rektor Joh. Johansson Linköping.

Förf. har med ledning av Kungl. stadgan den 16 sept. 1918 uppgjort en plan för undervisningen i *medborgarkunskap* och *modersmålet* och särskilt för behandlingen av det religiöst sedliga momentet därstädes. Som bekant är kristendoms-kunskap icke något särskilt ämne, utan i kap. 2 § 11 nämnes blott, att »det religiöst-sedliga moment, som genom kristendomsundervisningen ingår i barnskolans undervisning, skall i fortsättningsskolan på lämpligt sätt tillgodoses i samband med skolans övriga verksamhet».

Förf. har nu lämnat goda anvisningar huru man i anslutning till förut nämnda ämnen skall tillgodose den rel.-sedliga undervisningen. Det är nämligen av synnerlig vikt, att denna icke försummas. Här hänvisas ock till lämplig litteratur såväl för barnen som för läraren.

Bladet erhålles från författaren, Linköping, mot insändande av 20 öre i frimärken.

Dispositioner för bokföring (grosshandel) för högre folkskolor m. fl. läroanstalter av Gustaf Neander, rektor vid Göteborgs högre folkskola med handelsundervisning för gossar. Tredje upplagan. P. A. Norstedt & Söner 1919. Pris kr. 1:10.

Förf., som även utgivit här anmälda *Handelslära*, har i förevarande skrift lämnat ett rikhaltigt affärsmaterial för lärjungar. Det begynner med affärsnoteringarna för oktober—december, varefter det fortgår från januari till och med juni. Sista

delen innehåller *Bokslutsövningar*, som användas parallellt med föregående affärsexempel.

Handelslära med handelsrätt och växellära. *För högre folkskolor m. fl. läroanstalter* av **Gustaf Neander**. Andra upplagan 55 s. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1919. Pris 1 kr. 90 öre.

Förevarande arbete innehåller ett lämpligt urval av för var och en i vår tid behövligen kännedom om de vanligaste affärstransaktionerna, såsom våra betalningsmedel, växeln, reversen, aktier och obligationer m. m. Ämnesvalet synes i allmänhet vara lyckat, dock torde lämpligen t. ex. framställningen om tullbehandling och tullupplag kunnat få lämna rum för en fylligare anvisning angående penningplacering i bank. Ett kapitel, som i och för sig är rätt invecklat för nybegynnaren, är växelläran. Förf. har genom olika exempel sökt förtydliga den, men måhända kunde den, särskilt vad som rör postväxel, ytterligare belysas. Vi tro, att boken under lämplig handledning skall väl fylla sitt ändamål för de undervisningsanstalter, för vilka den är avsedd, och även för den undervisning i ekonomilära, som förekommer i folkskoleseminariernas andra klass.

Gust. Janzon.

Kungl. Folkskolöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet 1 juli 1917—30 juni 1918. Stockholm 1919. P. A. Norstedt & Söner.

Föreliggande berättelse, den fjärde årgången, är liksom de föregående avfattad under följande fjorton huvudrubriker:

I. Folkskolöverstyrelsen. II. Anstalter för utbildning av lärarkrafter för folk- och småskolor. III. Folk- och småskolor. IV. Fortsättningsskolor. V. Högre folkskolor. VI. Folkskolinspektionen. VII. Allmän folkbildning. VIII. Abnormundervisningen. IX. Särskilda läroämnen. X. Avlönings- och pensionsväsendet. XI. Frågor angående undervisningsmateriell. XII. Fysisk fostran och socialpedagogiska åtgärder. XIII. Reseunderstöd samt anslag till tidskrifter m. m. XIV. Sammandrag av folkskolöverstyrelsens diaries.

Härtill komma *Bilagor* under följande fyra huvudavdelningar:

I. Utdrag av konsulenter, inspektörers och sakunnigas berättelser. Ur berättelse rörande inspektionen av folkhögskolorna, blindundervisningen, sinnesslöanstalterna, av undervisningen i manlig slöjd och i kvinnlig slöjd, ur folkskoleinspektörernas årsberättelser. II. Uppgifter rörande överstyrelsen underlydande läro-

anstalter m. m. 1. Folkskoleseminarierna. 2. Småskoleseminarierna. 3. Högre folkskolor. 4. Folkhögskolor. 5. Folkbiblioteksverksamheten. 6. Den populärvetenskapliga föreläsungsverksamheten. 7. Abnormundervisningen. III. Folkskoleinspektionen år 1919, (inspektionsområde, folkskoleinspektör, adressort, gymnastikinspektör). IV. Roteindelning för folkskoleavdelningen inom Kungl. Skolöverstyrelsen.

De olika avdelningarna av berättelsen och icke minst bilagorna innehålla mycket av intresse och giva en god inblick i den mångfald av ärenden, som överstyrelsen har att behandla. Berättelsen är därigenom av värde för alla, som mer eller mindre har att göra med folkundervisningen eller intressera sig därför.

Djurens rätt. Organ för Nordiska Samfundet. Utgivare Elna Tenow, f. Ros. H. 1—2 1919.

Innehåll: Program för Finländsk afton den 16 oktober 1919; Missbruk av vetenskap; Seruminstitutet i Kristiania; Med Svenska Röda Stjärnan i Finland av *Tage Tenow*; Dödens skördar: *Eva Ljungberg*. Större delen av häftet upptages av art. »Med Svenska Röda Stjärnan i Finland», som innehåller en intressant redogörelse för ambulansens verksamhet under våren och försommaren 1918 i Finland, där Tammerfors var dess huvudkvarter. Ambulansen passerades av 330 hästar, på vilka gjordes 157 operationer. Ett stort antal illustrationer belysa framställningen.

Varje medlem av Nordiska samfundet erhåller tidskriften *Djurens rätt*. Årsavgiften är två kronor och medlemsavgiften en gång för alla 15 kronor. Samfundets byrå är Norrlandsg. 20, Stockholm.

H. 3—4 1919. Innehåller bl. a.: Ur Nordiska Samfundets historia av *A. S. P.*, Antivivisektionerna i Finland av *Constance Ullner*; Pasteurinstitutet i Helsingfors efter *Agnes von Konow*.

Pedagogisk Tidskrift. H. 7—11 1919.

Dessa häften innehålla bl. a. följande artiklar: *Carl O. Koch*. Något om svensk och dansk språkundervisning (forts. från föreg. häfte); *Gustav Cederschiöld*. Det svenska uppsatsprovet i studentexamen; *Fredrik Schmidt*. Engelsk assistentundervisning vid Uppsala h. allm. läroverk; ett flertal anmälningar och recensioner.

Dansk Seminarieblad. H. 4 samt 9—11 1919.

Bland innehållet märkes följande: *Martha Steinthal*: Praktisk Skolegerning paa Seminarierna; Mag. art. *S. Næsgaard*: Anvendt Psykologi og Pædagogik; Aarsmodet 1919; Danmarks Lærerforening og Læreruddannelsen.

Folkskoleseminariet i Lund. Redogörelse för läsåret 1918—1919 av **Ch. Svanberg**, rektor.

Den nya seminariebyggnaden, som invigdes under föregående termin, togs i bruk den 26 april 1919. I årsberättelsen redogöres bl. a. för det enskilda arbetet, vars anordning belyses genom en tabell. Uppgift om elevernas kost- och bostadsförhållanden under vårterminen (med ledning av en tabell) som om deras ekonomiska förhållanden lämnas. För barnens undervisning i hembygðskunskap redogöres rätt noggrant.

Folkskoleseminariet i Linköping 1918—1919. Redogörelse av **Joh. Johansson**, seminariets rektor.

Utom de i en redogörelse vanliga uppgifterna förekomma här ett par tillägg, innehållande dels tal av seminariets inspektor, domprosten J. Th. Bring, vid olika tillfällen, dels en intressant utredning av frågan: *Vad är »Braskens grav»* av vik. lektorn doc. Uno Sundelin.

Folkskoleseminariet i Kalmar. Redogörelse för läsåret 1918—1919 av **Augusta Westerberg**, rektor.

Vid seminariet har vid början av höstt. 1918 öppnats ett *seminaristhem*, för vars åstadkommande från år 1900 insamlats en summa av kr. 50,944:36. I hemmet är för närvarande plats för 11 helinackorderingar och 7 à 8 matgäster.

Den äldsta ämnesläraren vid seminariet, adjunkten *Gideon Sandahl*, har fr. o. m. vårt. 1919 avgått från sin tjänst vid seminariet för att ägna sig åt prästerlig verksamhet. Ett varmt erkännande för hans trogna verksamhet under 10 år vid Kalmar seminarium ägnas honom.

Folkskoleseminariet i Strängnäs. Redogörelse för läsåret 1918—1919.

Till redogörelsen är fogad en instruktiv tabell över *vitsorden i avgångsexamen* samt en annan rörande *fördelningen av stipendier*, i sammanhang varmed något nämnes om *elevernas ekonomiska förhållanden* under sista terminen.

Tvenne av seminariets ordinarie lärare ha med läsåret slutat sin tjänstgöring vid läroanstalten, nämligen adjunkten *A. T. Hasselberg*, som avgått med pension, och adjunkten *C. A. Bergström* för att övergå till prästerlig verksamhet. Uttryck av erkännande och tacksamhet ägnas dem.

Dessutom meddelas uppgifter om föreläsningar, skolfester och studieresor samt kamratliv, vilket framför allt samlar sig i *Kamratförbundet Svithiod*, som bildades redan under de första åren av seminariets tillvaro.